

ŞALBURA H.

1935
111

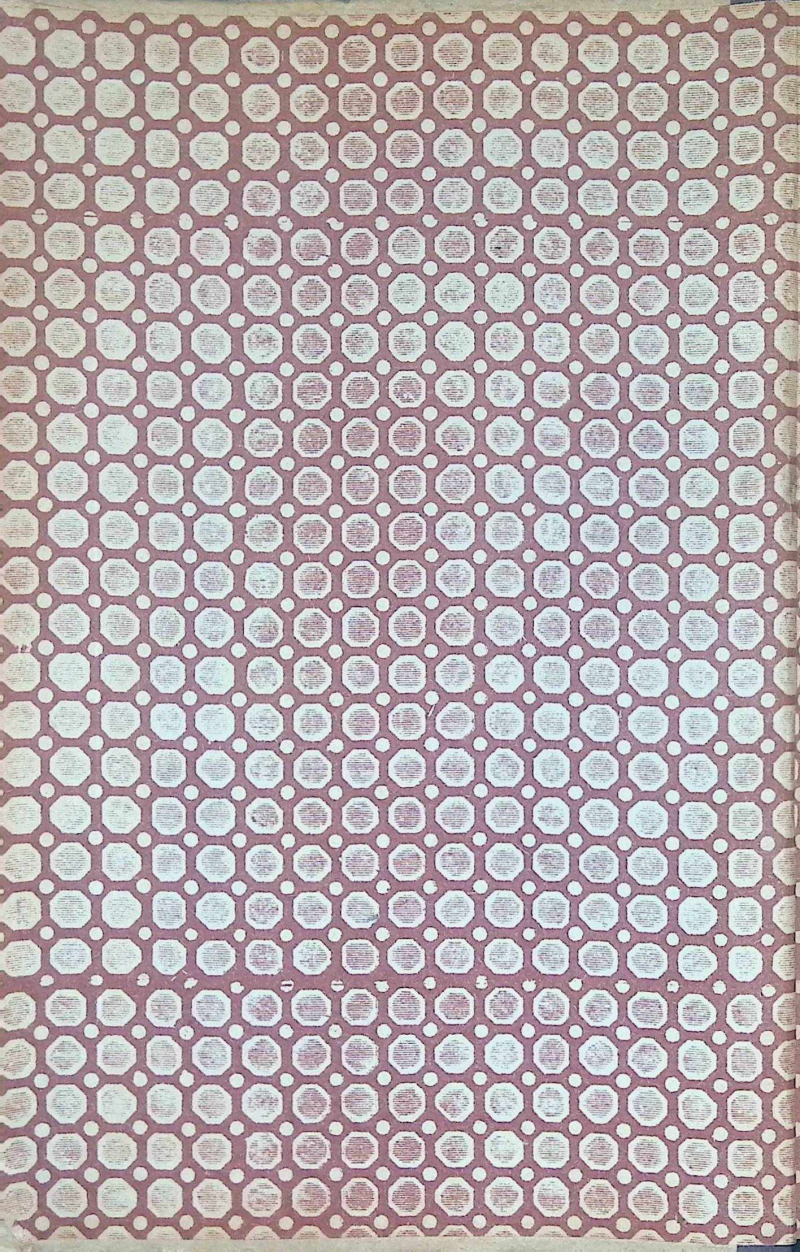
LITERATURIN XURANHU

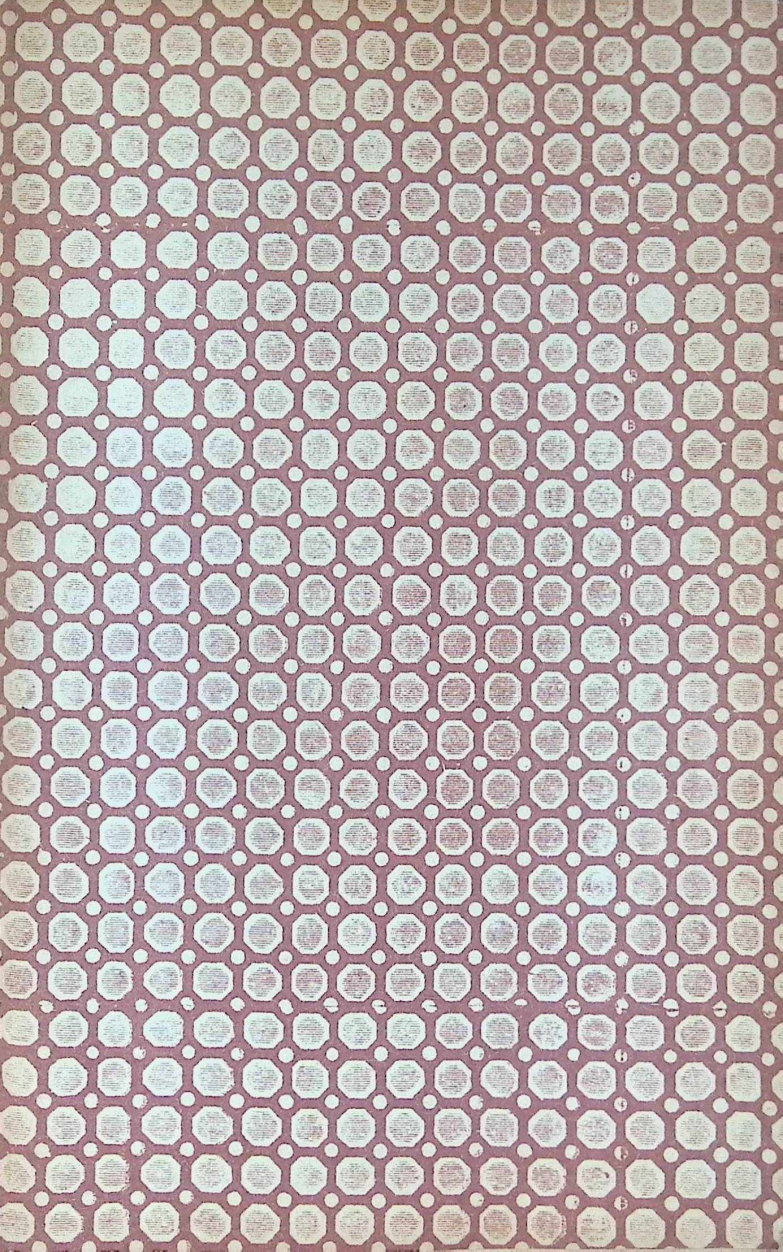
EKLC ŞKOLIN HURVDGÇ KLAST

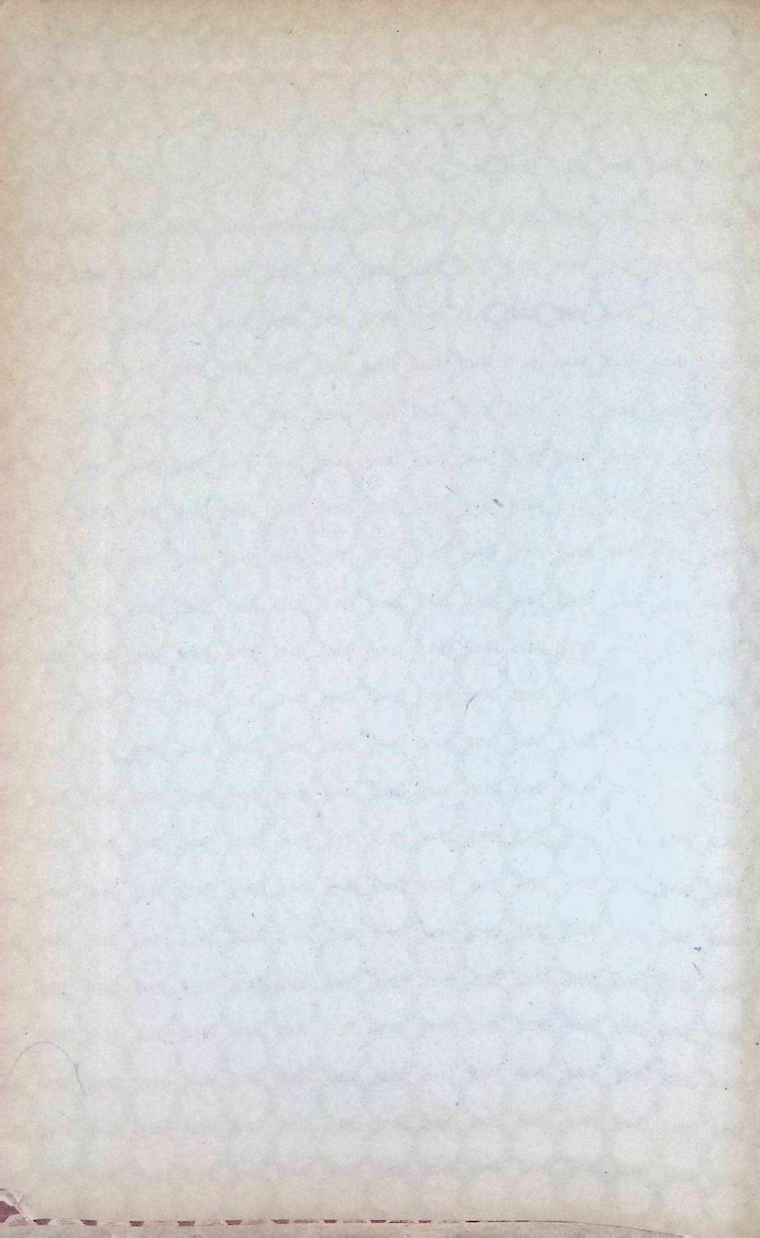
NEGDGÇ XƏV

ХАЛЫМ ТАНҲИН ДЕҶТҲ НАРҲАҶ
ЕЛСТ 1935 з.

ŞALBURA H.

III 2

LITERATURIN XURANHU

NEGDGÇ XÖV

EKLC ŞKOLIN HURVDGÇ KLASD

Xalbmğ tanhçin erdm-surhulin otdel batrv.

XOJRDGÇ HARHC

XALBMĞ TANHÇIN DEGTR HARHAÇ
ELST 1935 z.

Redaktor *Pavlov D.*
Texredaktor *Lesedev I. A.*
Korrektor *Manzin B.*

Сдано в произв. 25/VIII-1935 г. Подп. к печ. 23/X-1935 г. Тираж 4200. Бум. 62×941/16.
Бум. л. 4. Реч. лис. 9. Зп. в печ. листе 364±0. Заж. № 6300. Калмобллит № 356.

Саратов. Типография № 1. Крайместпрома.

PIONERIN UXALLHN.

Kyndə ulan tugig
Kiiskəd eədən bərnəv,
Kədlmşç, koixozn̄gudin yrdig
Kycsdn̄ dorn̄ daxulnav.

Keerylsn şirtə kenkrigig
Kəld orulz cəknəv,
Kulag, geln xortig
Kəez ungin̄ taslnəv.

Kyndldg ulan galstgm
Kənzətə hurvn yzyrtə—
Komsomol, part̄, pionerin
Kəzə çign nicnhyn temdg.

Komuna partin hardvrr
Kyçtə Leninə surhulər,
Kədlmşç əmtnə tələ
Kəğşrtlən çidlən bolznəv.

„Beln bol“—znəçokig
Batlz ərçdən xatxnav,
Bold komuna partin
Batta biçkn dyv.
Ulan balm galstgm—
Aavnrin̄ asxsn cusn,
Kəzə çign martş uga setklər
Kyzyndən avad zynəv.

„Beln bol“ gixlə
Barun haran ərğnəv,
Bajaçudas xars gixlə
Buuhan avad dəvrnəv.

Nasn bah bolvçn
Nerm deer jovna,
Narta delkən kədlmşçn̄rin tələ
Nasan bolzad nooldnav.

ÇON, ARAT TUULA HURVN.

(Tuulb)

— Kəzənə bəəz. Neg aratin gesn jir ikər əlsəd bəədgz.
Tegəd jaaxv gihəd sanzahad, anhuçlxar harad xatrna.

— Zim xaalhar xatra jovz, neg ik gidg xotxrar orz odna.
Gentkn ykz odsn tarhn çign temə yznə.

— Ter temənə xojr bəkin̄ taslz avad, dəkəd harad xatrna...

— Zəvər gyyhəd orksn cagt, ardñ neg arzasn seəlnkə duuta jumñ—ar-ra-a-at! gihəd xəəkrəd jovna. Ardan ergəd xələxlə çon.

— Məndvç, arat giz çon bydyn duuhar kely.

— Mənd, mənd! Tanakñ cuhar məndvt! giz inəmsglsn nərxn duuhar arat surv.—Mənd-giv çon.

— Çonig-çi jahz jovnaç?—gixlə-arat-bi anhuçlz jovnav giv. Nam nəkd sən jumñ bolvş. Xamdan jovij-giz çon kely... Xojurn bolz avad harad xatrlıdv...

Zəvər xatrad orksn cagt xojr anhuçin zyn əmn bıjd neg jumñ bultg—bultg gihəd bəənə.

Tarhn max idx bolad, dala bəjrta uxa uxalz jovsn çon yz-zəxş.

Arat yzçkəd—Tu-u-l-al giv.

— Tuula çon tusçkad, caaran harad zulxar sedv.

Naarxnçn oda—giz çon duudv.

ar Əməsçksn tuula nydən ulm byltəlhəd, çikən ulm sertəlhəd xojr kələrn, tednə əmn çompahad suuçkv.

Tuula jahz jovnaç? giz arat surv. Jirdən.

Manla anhuçlnç? giz çon xarznıv. Anhuçlna, anhuçlna.

Hurvuln bolz avad xatrlıdv...

Zəvər udan xatrlıdad orkv. Asxn ora şıdrəd ırv.

Xarnhutrlhnla hurvuln neg val (tam) deer ırad suuçxav.

Çınnxıñ: kyn du harad, mərd ıncəldəd jovna.

Aratıg—„Nevçk bəəzəhəd əmtə dun tasrxla orıj“ gixlə.

Çon bolz əgl uga, zərəd dəvrəd bəənə.

Əəmtə tuula jaaxan çıgn medl uga, tednə yg sonsad suuna.

Ə—çimən tasrz odv. Çon məkəd jovz odv.

Arat tedykn harad, bəkən karznıulad ıdəd bəənə. Gesn əıssn tuula, „Arat, arat—ju ıdz bəənət? giz surv.

— Arat tər es avsn bəədləhər,—Neg nydən ıdzənəv giv. Tuula tyngıñ ynn bolhad ıtkəd, tıgələn hərəç avad, neg nydnəhən noolda-noolda bəəz məltlz avad, karznıulad ıdəd orkv.

Arat musg—musg ınəçkəd—Aj nydnə maxn jır əmtəxn! giz kely. Tuula ajudan—kyçr—giv.

Dəkəd nevçk bəəzətl, saak arat bas neg bəkən xarznıulad ıdəd bəənə.

— Arat, arat, ju idz bæneç? giz tuula surv.

— Bas neg nydæn.

Tuula itkæd, bas neg nydæn maltad idçkv. Tiigzætl çon sy-
yksen gyyz irv.

— Jun bolz odv—giz aratig surxla.—Kyn uga şamdcxaj! giv.
Næ, orcxaj! gildæd dævrldv...

Nydn uga tuula bydrn bohçad, odak xojran æhær gyyhæd
jovna.

Gentkn arat ardan ergçkæd—çi tuula ky xælæzæ—gihæd
zohsaçkad gyyhæd jovz odv.

Arat nekdtæ çon eeræ—eeræ bæz, neg mærig avad unv...

Mœrnœnnœ maxnas zœvæ idçkæd, çon gentkn.

— Aj, tuula jahla?—Tuula ky xælæzœnæ, bi avad irsv gihæd
arat jovad odv.

Tednig irtl ikær idz avxar, çon byklær zalçgad bæne...

Hurvuln bolz avad idldv. Tuulan nydnœnnœ ormœnœ zovahad,
max idz çadxş. Bøkær cadsn arat, amrsn jum xoraxş.

Çon hancarn holta idzœnæ.

Çonig naaran-caaran xælætlnœ, arat maxnas taslz avad, sy-
vdæn, çikndæn, xamrtan bultalhad çikçkv.

Arat max es idnæç—giz çon surzana.

— Degæd davuhær idsnd, end—tendæhær maxn bultaldza-
xinœ yzzæxşç?

Namşn iigæd id!—giv.

Çon ynn bolhad, idædl bæne. End-tendæhær maxn bultaz
өгxş.

Idæ—idæ bætl negxn kœl maxn yldv.

Min enyg idxlœrn namşn bolxç—giz aratig kelxla, çon dæ-
kæd eklæd idv.

Ør cæhæd irv...

Çonig œræl kœldylæd irsn cagt, aduçnr tednig yzçkæd, mœr-
dinœ xurdar toos byrgylæd aaşna...

Tav bæsn arat „Ørlæ bossn, œœrtæ nydtæ aduçnrt ken bæ-
rgdx bilæ“ giçkæd, syylæn şyyryll uga odv.

Maxar gestsn çon, mel alxl uga bærgdv.

Nydn uga tuula, nyknd bydræd bærgdv. Arat xæræd „amsn—
amsn“ zirhæd bæv.

SURVRMUD.

1. Arat anhuçixar harad, ju olv?
2. Zuuran arat juunla xarhz jamaran kyr kev?
3. Tuulag jahz meklv?
4. Çonig jahz meklv?
5. En hurvn an tal—taldan jamaran əmtəd əərxn?

DAALHVR.

1. En tuulsig çeezər keltn.
 2. Eyvən meddg tuulən keltn.
-

HƏRƏDLHN.

Neg korabls nart delkə ergəd, geryrn xəry xərz aaşz.

Pogod nomhn bəasn uçrar, əmtn cugtan palub deer jovcxala. Əmtnə tal dund ik çign sar məçn ergz—duhrz, cugtadnə zog Bolzala.

Əmtn bijərnə zog kezəxig medəd, sar məçn neg doran ergx, hərədx, am xamran, çirəhən birçilhə, əmt durax—amrarnə kelxd—əələn ulm ikdyləd bəəv.

Gentkn koraslin kagitana arvn xojrlə kəvynyr hərədəd, tol-hahasnə tiircginə avad əmsçkəd, şamdad xarul deer harad odv.

Cug əmtn inəldxlə, tiircg uga yldsn kəvyn uuləxan çign, inəxən çign medl uga zogsad bəəv.

Xarulin tyryn zalhar deer suuçkad, sar məçn tiircgig şydn kəl xojrarn şuulad bəənə.

Matrosmud ulm çanhar inəldxlə, kəvyn ulaçkad, kyltən (kurtgan) tələçkəd, sar məçig bərxər xarulur davşv.

Deesər damzad, kəvyn neg minutin dund xarulin tyryn zalhart harad odv; bolv sar məçn kəvynd orxnə şamdha şulundan, kəvyg tiircg bulaz avxar jirsən cagt, ulm deegşən harç odv.

Nə namas əldərən odx biləç!—giz xəəkrçkəd, kəvyn ulm əədən harv.

Sar məçn kəvyg mekləd ulm əədən harxla, kəvyn bas hacad, yldl uga daxn davşad jovna.

Baaxn cagt sar məçn kəvyn xojr oradnə kyrldn aldəz odcxav.

Xamgin deer sar məçn utdan sunad, ar kələrn deesnəs bərçkəd (degəlçkəd) tiircgig xarulin syl zalhar deer əlgçkəd, bijnə xarulin ora deernə harçkad bajrlad, birçihəd, şydn yzy-ləd eldyləd bəəv.

Kəvynə jovsn hazras tiircg əlgətə bəəsn xarulin deerə zalhar kyrtil xojr arşm dyngə zag bilə. Tiircgd kyrx kyn harasn deesən çign, xarulan çign xajçkad avx jumə bilə.

Kəvyn ulm zərmglv. Xarulad təvçkəd, zarhar dorn̄ harad zogsçkv.

Palub der bəəsn uls, sar mœçn kapitana kəvyn xojran harhad bəəsn jumar zog keldəd, inəldz bəəcxələ; kəvyg deesən təvçkəd, zalhar deer harç odsin̄ medçkəd, degəd əəmçkəd, kiihən dotran avldad bəəcxəv.

Ter bəəsn hazrasn ərvz uga xazisn bolxla, palub deer unad yyrç odxm̄n.

Nam ter hazrasn kəndrl uga, xarulin orahas tiircgən avv çign, xəry erglhdn̄ tyry bolx bilə.

Çug tagçg jun bolxin̄ kyləldz bəəcxələ.

Gentkn əmt̄n dotras, neg əəmsn mu dun harad odv.

Ter mu du sənssn kəvyn serl avad, doragşan xələçkəd, dəəvləd bəəv.

En zamd korablin kapitan-kəvynə eck, kajutas harad irv. Caxs xaxar, bu avç jovla.

Gentkn xarul deer jovsn kəvyhən yzçkəd, kəvynyr̄n buu-han təvlçkəd... Usnur! Usnur hərəd! Xaçkn̄av! giz xəəkrv.

Kəvyn dəəvləd bəənə, jum medsn uga.

„Hərəd, es gixləç xanav!.. Negn... xojr... Hurvn“—giz xə-əkr̄lhn̄lən̄ kəvyn tolhahan doragşan avad, hərədəd odv.

Kəvynə cogc tengsin [usn̄la xarhad, tovin sum̄n met taç-knlhn̄la, dol̄gan irəd dartl, xərn kyn korabl̄s tengsyr hərə-dldəd odv...

Dəçn minutin dund usnas olad, korabl̄ deer avç irv. Zə-vər kesg [minut bolçkəd, kəvynə am̄n xamrasn̄ usn harad, kiihəd avad bəəv.

Tyngig yzsn kapitan, bijin̄ jum̄n boozax met gentkn xə-əkrçkəd, uul̄dxan kyynd medyl̄ş ugahar, kajuturn gyyhəd odv.

MƏRÇ—MEKLƏ.

[I. Nuurt bolsn kyr.

Kezənə narta orçınd bəhtnyr—meklə bəz. Nuurt bəərşəd, bəkyn, iləs bərəd edldg sanz. Xavrt əvrənnə yrmydtəhən çan-ar bəhtnədl bəədg bəz.

Ter mekləg nuhsn es idsn bolxla, zun zildən çign amhln bəəhəd bəəxm bəəsn bolzana.

Neg dəkz neg eldv jumn bolv.

Usn dotras tolhahan harhəkad, neg modna tyn deer, or-zasn yyrmg umştə bylən xurd bajsad suula.

„Endr muuxa səəxn çigtə pogod bolzaxmb; narta orçınd iigəd bəhəd bəəxlə, jamaran ulntə jumn“ giz uxalzala.

Laaku bolsn nurhinə norhn serycyləd, xur elkn kəl xoj-rarnə hoozad bəənə.

Mekləd en bəədl jir ikər taasgdsnd, bəhtnn aldad bijən ərən giz bərv.

Es bəhtndgnə bas uçta.

En cag namrin cag bilə. Mekləs zug xavrt bəhtnxəs biş, namrt bəxtndg uga bolzana.

Kemrən bəhtnsn bolxla meklənnə kyndtə nerən buurulç-gxm bəəsn boldg. Tegəd çign bəhtnl uga, tagçg erkləd kevtv.

Gentkn tasrgdad işkrn nərən dun, ahart dyyrəd odv.

Nissn cagtan, zivrən ahar kerçəd, ahart: fby-fby-fby-fby gihəd du harhad jovdg toxmta nuhsn bəədmn.

En xaalhdan nuhsd ahart zəvər ik ərəl təgrg keçəd, odak meklən bəəsn nuurt irəd suucxav.

„Krə, krə!—oda çign nisx hazr xol, xot idz avx kergtə—giz tednə negnə kelzənə.

Meklə darunə bultz odv.

Meklə bijnə, iim tarhn bydyn jumig nuhsd idş ugahinə medə bəəsn bijnə, suusn tynginnə dorahur bulxz odv.

En uxahan tunhaqkad, byltır nydtə tolhahan usnas harxmn
gihəd šiiddəd orkv.

Nuhsd əldərən nisz jovxinь medxər, meklə ikər sonьmsz
bilə.

— Krə, krə!—kiitrənə. Şulun, əmərən dulan hazrur! Du-
lan hazrur! giz nuhsdin bas negnь xəəkrənə.

Cug nuhsd jovxm gisnd bagtsn bəədlətəhər xəəkrldcxəv.

Meklə zərmgləd,—zərgəsır nuhsd, tana nisz jovx, əm
yzg gisn jum? Tədnig kəndəçksnd buruhim təvtn—giv.

Nuhsd mekləg ergyləd avçkv. Tyryləd idx uxan cugtadnь
orçkad, dəkəd degd ik meklə bəəz, xold bagts uga giz
səndv.

— Nuhsd cugtan degc duuhar:

— Əmn yzgt jir sən! Oda tend dulan! Tend jir səəxn du-
lan nuurmud bəənə. Jamarən sən xot ət, xorxa bəənə! Əmn
yzgt jir sən!—gildv.

Tədnə xəəkrln degd çanh bolad, mekləg dylərylçkv.

Meklə, evlə bəəz, tədnə xəəkrdgig ərən giz zohsahad, neg
bydyn uxata bəədlətəhəsн əmн yzg gisn juhinь cəəlhəz ətgn giz
surv.

Əmn yzgin tuskar nuhsna cəəlhvr sonssn meklə, min oda
jovx durnь kyrv.

Bolv, ter bijnь batlad:

— Bəkyn, iləsn elvgij? giz surv.

— O, yyln met oln,—giz nuhsn kelv.

— Ikva!—giçkəd—namrar bəhtnsndnь sonsxlarn urlx mek-
ləs bəəx ugahinь ergəd xələv.

Neg çign bəhtnz bolş uga bolad bəəv.

— Namag bijləhən avtn.

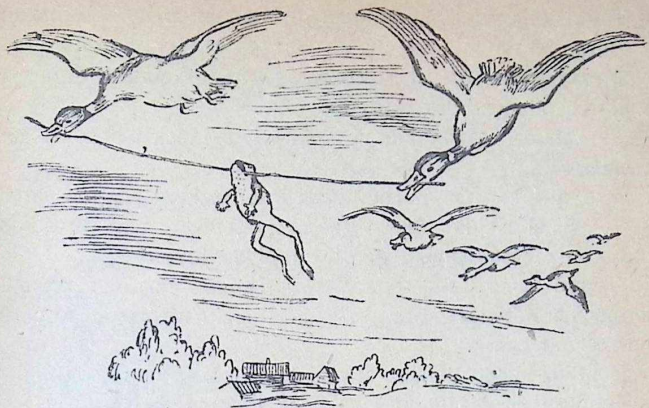
— En eldy jumн bolad bəəv! gihəd neg nuhsn danhdad
orkv.—Çamag bidn jahz avxdn? Çamd dalvag uga bəənəlm.

— Kezə nisz giz bəcxənət?—giz meklə surv.

— Darud, darud!—giz cug nuhsd xəəkrldv.

— Krə, krə, krə, krə! End kiitn. Əmn yzgyr! Əmn yzgyr!
gildv.

Nand neg tavn minutd uxa tunhax col ətln, bi xəry ir-
nəv. Bi neg sən jum uxaluv jahuv—giz meklə kelv.

II. Nuhsdar mərllhn.

Suusn modnann̄ tyngəs usnur hərədəd orçkad, talin jum̄n uxa tunhaxdn̄ biçə xarşltxa gihəd, zamgar bijən orahad avçkv.

Tavn minut bolsn daru, nuhsdig nixər bedrldzətl̄n̄, gen-
tkn odak suusn tynginn̄ xazuhar meklən xonşar yzgdəd bəəv.

Ter meklən xonşaras mekləs bajrlxlarn jamaran bəədl hardg
bolna mēl tiim.

— Bi uxalçkuv, bi olad avçkuv,—tadnas xojrt̄n amndan
mod zuutn, bi tal dundasn̄ dyyzndsv—giz meklə kelv.

— Tadr̄n nisəd jovtn, bi jovad jovsv.

Zug tadr̄n biçə xəəkrtn, bi çign bəhtnxşv, tiigsn xəəpn̄ bo-
lad bəəsn̄ ter.

Nam iim kynd biş, giign mekləg hurvn minhn dunad avç nissn
deerən, am an haz bolş uga jovdl, nuhsdt degd ik taasta, bajslnhta
es bolv çign, meklən uxandn̄ baxtad, cugtan degc zəvtn̄ bagtv.

Neg sən bat bura olz avad, nuhsd amndan avldv. Meklə
amarn dyyzndəd, aharur ərğgdv.

Degd eədən ərğgdz odsndan, dəkəd nuhsd degc nisl uga,
izn-tatn̄ gildəd jovsndn̄ meklə zəvər əzənə.

Kəerk, bəhtnyr caasn naadha met ahart sarsahad jovna.
Aldr̄z hazrt unş ugahar xojr ərğərn çanhar xavçad avçkv.

Ter bəədlən damşz dasad, nam end tendən xələhəd jovdg bolv.

Teg, xadlhn, hol, uulmud darad-darandan ard yldəd jovldna.
Burad dyyzəndə jovz cugtn̄ xələxd jir tyry.

Meklə ardan, dəkəd deegşən xələhəd baaxnar çign jum-
yzəd jovsndan bajrlad, ərğgdəd jovv.

— Jamaran səəxn jum bi uxalzv gihəd meklə dotran sanad
jovna.

Ard nislđz jovsn nuhsd xəəkrldəd, mekləğ magtad jovna.

— Mana meklə jumn əvr̄m uxatə tolhata, nam nuhsd dotr
iims cən oldxm̄n gildəd nuhsd şuugldad jovcxana.

Tednd xanltin xəry əgxər sedsn bijn̄, aman anhxla iim
ik əmşgtə əədməs unxan sançkad, aman batlçkad, torç yzsl
çign gihəd uxalv.

Tiigəd ədrin duusn dyyzəngd. Mekləğ avç jovsn nuh-
sd evtə kevər, nislđn jovz soləldad jovcxav.

İkl əmşgtə jumn bilə. Kesg dəkz əmsçkad bəhtnxər sedsn
bijn̄, meklə bijən bərəd jovv.

Asxlad cugtan neg nuurt irəd amrcxav.

Ər cəəlhnlə nuhsd meklətəhən dəkəd nislđv.

Nuhsd xadçskn terənə hazr deegyr, şarlz odsn modd dee-
gyr, hazahan hujran skirdlçskn seləd deegyr nislđv. Dor, haz-
ras əmtnə kyryn dun, cevin cəklhna ə harad bəəənə.

Əmtn nislz jovsn bag nuhsd yzçkad, avç jovsn son̄n ju-
minn̄ hararn zaaldad bəəənə.

Meklə, hazrt əərxnər nisləd, bijən yzyləd, bijinn̄ tuskar
əmtn ju kelzəxinn̄ sonsxar jir ikər sedv.

III. Syl mərllhn.

Dəkəd neg amrlhndan:

— Nevçk dorahar nislz bolş ugaj, gentkn tolham ergxlə,
unz oçv gihəd əzənəv—giz meklə kelzənə.

Sən sanata nuhsd dorahar nislx bolldv.

Daruk ədrtn̄ dorahur nissn uçrar, əmtnə dun sonsəgdad bəəv.

Neg selənd biçkn kyykd,—xələtn, xələtn nuhsd meklə avç
jovna—gildəd xəəkrldəd bəəv.

Tynginn̄ sonssn meklən zyrkn̄ buləglad bəəənə.

Bas neg selənd medətə uls,—xələtn, xələtn, muuxa eldy
jumb!—gildəd xəəkrldəd bəəv.

„En jovdlig nuhsd biş, namag uxalz harhsinē medxm bol-xvi? gihəd bəhtnyr uxalad jovna.

Hurvdgç seləndnē—muuxa sonēn eldy jum! Ken en meklə jum uxalz harhsn bolxv?

— Xələltn, xələltn!—gihəd şuugldad bəənə.

En ygig sonssn meklə tesr bəəz çadad unxan martçkad, aman ikər anhalhn bəəsn xolarn.

— Entn biv, biv! gihəd xəəkrv.

Ter ygən keln burahasn aldrad, hazrur dərvn kelnē öödən xələhəd odv.

Nuhsd xəəkrldəd, negnē zuurasnē hazrt unhal uga avxar sedsn bijnē, aldn şyyrgdv.

Meklə dərvn kelnēn trislə jovz hazrt unxdan öördəd irv.

Nuhsd xurdar nisz jovsn uçrar, odak xəəkrsn tus, xatu xaalhdan biş, evrənnē xyvər caarandnē selənə zaxdnē bəəsn bolçgta nuurt unv.

Tydl uga usn dotras harç irçkəd, başrdxlarn çanh gidgər.

— Entn bi! Enygitn bi uxallav! gihəd xəəkrv.

— Bolv, ergmdnē kyn uga bilə.

— Əmnēn bəəsn mekləs əəldəd, usnd bultldz odcxav. Usnas xəry harç irxlərn şinərn ikər övrlh kez xələdcxəv.

Şin meklə—nasnannē turşar uxalz—uxalz jumn uxald uga, nuhsar mörix uxa jahz uxalsan, şişln bijinnē nuhsd jamaran kevr tyngig durta hazr talnē avç jovdg bəsinē jamaran kevr əmn yzgt dulan hazrt odsan, tend səəxn dulan nuurmud, iləsn n-çig idm xorxa-tot bəəxin tuskar eldv jovdlan tuuzlv.

— Bi tadnig jamaran kevr bəəxinē xələxər irvv. Odak təvçksn evrənnē nuhsdan xəry irtl, xavr kyrtl tanla bəəxv—giz meklə kelv. Bolv nuhsd dəkz xəry irsn uga. Hazrt unad ykz odsn bolx gihəd bəhtnyrt sananē zovldad jovcxav.

SURVRMUD:

1. Əmn yzgt odxar sedz jovsn meklə, alədt tusv?
2. Meklən mərllhnə aşnē jungad evgə bolz harv?
3. Meklə dotran ju keləd davtad jovv? Meklən ygər kelth.
4. Mərllhnənnē tuskar meklə ju uxalv!
5. Bərcərn meklə jamaran ulsig duraz?
6. Əngsin tolhasinē biçz avçkad, ter zuraharnē mörç meklən tusk jum keltn.

CAJAXA, XUN, CURX HURVN.

(Basnə).

Cajxa, xun curx hurvn
 Acata terg çirxər
 Arşt hurvuln orna,
 Çidlən harhad tatna—
 Çiçrz tergn ormasn kəndrxş,
 Çidlinь kircəd xələxnь
 Acan kynd biş,
 Azglad səənər xələxnь
 Əlnь en bolna:

Cajaxa cuxrad xoran çirnə
 Anhlzad curx usan temcnə
 Abart durta xun
 Ohtrhu tal əədlnə,
 Ken gemtə, ken şangtahinь
 Ken durtatn olad avtn—
 Zug acata tergn, oda kyrtl ormdan.

* * *

Xamdan kədlzəx ulst
 Ni uga bolxla,
 Kexər sedzəx kergnь
 Kycz əgdg uga.

Xasg—Dambin orçullhu.

NYR GER BOLN SAR MƏÇN.

Sar məçn evrənnь bəədlən nyr gert yzçkəd
 Ajug kələrn arhul tylkçkəd:
 „Xələl çign yr-tanь!
 Uj, ençnь jun arzasn çirətə jumn bilə?
 Xa, xa! ter amn, ter xamr çikinь!

Nam bi enynə ərygo dyrtə bolxnb,
 Əmtnəs içəd eməlhə bəəz ecz ykx biləv!
 Bolv çik jumn kezəd bolv çign çik!
 Nam mini sən tanədg əərxn uls dotr
 min iim tavn-zurhan kyn bəənə.
 Oda bijnb bi tednig harinb xurhd darad
 toolz əgx biləv“ gixlənb:
 „Jir nam iigz toolz tyrzəxər
 Xəry bijən şinzlsn deer bişij“—giz aju kəlv.
 Bolv ajuhin əgsn selvg,
 Ahart dyrən bolz
 əngər yrv.

SURVRMUD.

1. Kənə tuskar basnb biçgdz? Sar məçn gisn jumə?
2. Nyrt yzsn koçng jumna tuskar sar məçn jamaran kevər cəəlhə
 kəlnə? Kenig tyndən yzsmə?
 Aju jamaran selvg əgsmə?

ALTN ZAHSN.

(Tutub).

I

Kezənə neg øvgn emgtəhən
 Kək tengsin kəvəd,
 Mu xuuçn zemlənkđ
 Digtə huçn hurvn zil bəəsn bəəz.
 Øvgn̄ zahs anıxla
 Emgn̄ noos eerəd gertən suudg bəəz.
 Neg dəkz øvgig tengsd şygylən xajad orkxlən̄
 Şygylldn̄ zamg torç,
 Xojrdğç xajlhndn̄
 Tengsin nohan torv.
 Hurvdğçdn̄ jirin zahsn biş
 Altn zahsn torv.
 Zahsn harç irçdkəd:
 „Kəkşə bi tand sursitn øgnəv
 Zug ta namag tengsdm təvit“ gihəd
 Kyn kevtə tigz surxlən̄:
 Øvgn aln boln çoçn
 Digtə huçn hurvn zild
 Zahs annsn bijn̄
 Øvgn zahsn yg kelsin̄ songsad uga bilə.
 „Xəmn̄ altn zahsn
 Tanas jum avxşv
 U ørgn tengsdən
 Orz amrt̄n“ giz øvgn kelv.

II

Øvgn xərz irəd
 Emgndən eldy juman kelv
 „Bi endr jirin zahs biş
 Altn zahs bərz avuv

Zahsn harç irəd:

„Əvgn ju avnaç
Avnav gisən av,
Zug namag tengsyr təv“—giz
Manahar kelv.

Şang avxdan eməhəd
Zahsig tengsdıb təvçkyv“—gixlənb;
„Kəkşn hərg, şangan zahsnas avç çadz ugaç,
Nam en xamrxaxa idşinb ormd
Bytn idş surz avdg bişiv“ giz emgnb uurlv.
Əvgig kək tengsin kəvəd
Kyrəd irxlənb
Tengs arhul nəəxləd bəav.
Əvgig altn zahsig dudad orkxlənb
Zahsn əəmz irəd „kəkşə tand jun kergtəv,“ giz
surv.

Əvgn mərgəd—
„—Ezn cahan zahsn!
Emgm kerldəd amr əgxş
„Mana idş xamrxaxa
Şin idş kergtə“ ginə.

Ne jumn bolx uga
Ynəsn oda xərtin
Bytn idştə bolxt“ giz zahsn kelv.

III

Əvgig xərz irxlə
Emgn şin idştə suuna,
Kyrəd irxlənb emgnb:
„Kəkşn hərg
Hancxn idş surdmç
Idşçn jun dala olzta jumv?
Xəry odad mərgz ger sur“ giz azldv.
Əvgig kək tengsin kəvəd irxlənb
Tengs xarladz jovna
Altn zahsig dudad orkxlənb

Altn zahsn oəmz irəd:

„Kəkşə tand jun kergtə?“ giz surxlanb

„Xəəmn̄, ezn cahan zahsn!

Emgm amr əgl uga

Ger surz av gihəd noolda harhad bəənnə“—
giz kelnə.

„Sanahan biçə zovtn

Xəəmn̄ oda xərt̄n

Gertə çign bolxt“—giz altn zahsn xəry əgv.

IV

Əvgig zemlənk̄in̄ bəəsn hazrur kyrəd irxlə

Zemlənk̄in̄ orm-torm çign uga

Əmn̄n̄ cahal̄sn̄ çolun turbata

Xarhahar kesn xəşata

Səəxn sarul ger yzgdv.

Terzərn emgn̄ əvgən yzčkəd:

„Uxan uga hərgtə elmr,

Hancxn ger surdg!

Xəry zahsndan odad

Jirin xar kyn bolxşv

Cahan jasta bajn zəsng bolnav giz kel“
gihəd amndan orsarn xarav.

Tynəs̄n̄ əvgig kək tengsd kyrəd irxlə

Tengs oda bijn̄ barxlza.

Əvḡn̄ irčkəd altn zahsig dudxlanb,

Altn zahsn harç irəd:

„Kəkşə tand jun kergtə? giz surv.

Əvḡn̄ mərgəd:

„Ezn cahan zahsn!

Emgm ulm hərgləd

Amr bidm əgxş

„Xar kevtən bəəxşv,

Cahan jasta bajn zəsng bolnav“
giz kelnə gixlanb;

„Sedklən biçə zovtn, ynəs̄n̄ şud xərt̄n“ giz zahsn
kelv.

V

Ævgig xæry xærz irxlənb—
 Æmnə ik çign bæşng yzgdv.
 Emgnə kirlcə deerən
 Xancn uga dulan kiilgtə,
 Torhn kilng maxlata
 Kyzyndən ke tovç zyysn
 Hartan altn buhuta
 Kəldən ulan hosta
 Elçnrən əmnən zogsaçkad
 Ysnəsənb avad gyvdəd cəkad bæəna.
 Ævgn irəd:
 „Mend bənt, zəsngin zerg!
 Oda nam ennb çign bolx bişij? giz surxlənb
 Emgn əmnəsənb xəəkrəd
 Konyşnd mērd asrtxa giz jovulv.
 Neg dola xonsna xəən
 Emgn ulm hərgləd
 „Zahsndan xæry oç mērg
 Jirin zəsng bolxşv
 Ezn cahan xan bolnav“ giz azdlv.
 Tiigxlənb əvgn çoçn tusad:
 „Çi nam emgn halzurzədmn bolvzugaç?
 Xər-bər ugahar, naadk-caatkan toll uga
 Oln əmtnd inədn bolvzaç“ giz kelv.
 Emgn ulm uurlad
 Ævgən xalxarnə taşad—
 „Çi kişgo xər jasta elmr
 Namşng cahan jasta kyynə əmnəs
 Tiim yg kelx juməç?
 Es jovxlaç kyçər jovulxv“—giz kelv.
 Ævgn tengsyr kyrəd irzlə
 Tengs xarlad, kyrihəd bæəv
 Ævgə altn zahs duudsn dudlhnd
 Altn zahsn əəmz irəd
 „Kəkşə tand jun kergtə?“ giz surv
 Tiigxlənb əvgn əmnəsənb

„Ezn cahan zahsna zergəs!
 „Emgm dəkəd azdlad bəənə,
 Jirin zəsng bolxşv, ezn cahan xaana
 ah bolnav“ ginə,
 „Sanahan biçə zovtn, xərtə
 Emgntn ezn cahan xaana ah çign bolx“ giz
 Altn zahsn kelv.

VI.

Əvgn emgnyr kyrəd irxlə
 Xaana bəəşnd emgn̄ suuçksn
 Nojd zəsngyd zarcta
 Ongdan orna yntə har ərk, balta avçksn
 Uurta bəədlə em deerən syk bərçksn zogsz bəənə.
 Əvgn emgən yzçkəd
 Ən syrdəd
 „Ezn cahan xan mēnd bənt,
 Setkltn dyyrç xanv bişij? giz surxlan̄
 Əvgnyr emgn xələl uga;
 „Nydəsm uga ketn“ giz xəkrxlən̄
 Nojd zəsngyd gyyldz irəd
 Əvgig tylkəd harhad orkxlan̄,
 Yydç gyyz irəd
 Sykər çavçn giv.
 Oln əmtn yzçkəd
 „Ne xəmn̄ əvgn çəmd jun bolzana
 Kyynə can deer biçə su“ giz
 Əvgig naad bərv.
 Dola xansna xəən emgn ulm davz azdlad
 Zarcnrarn əvgən xəlhz avad
 „Xəry zahsndan oç mērgəd
 Jirin xan bolxşiv
 Tengs daalasin ezn bolnav
 Altn zahsig bijin̄
 Evrən elç zarc botxa“ giz kelv.
 Əvgn dun ugahar
 Kelsin̄ songsad harv.

Өvgig Kөk tengsd irxlənb

Tengs xarlad.

Uurlsn bəədl harad bəənə.

Өvgn Kөk tengsin көvəd zoksad

Altn zahsig duudv.

Өvgnə duudlh songsad

Zahsn өөmz irəd

„Kөkşə jun kergtə?“ giz surxlanb

„Xəmnə, ezn cahan zahsn!

Oda en emgig bi jaxv?

Jirin xan bolxşv

Dala tengs ezlnəv

Tegəd tanig bijitn irz elç bolz

Zarc bolzatxa“ ginə giz өvgn sonsxv.

Tiigxlənb zahsn uurlad

Tyryc yg kell uga

Syylərə us cökad

Uşcad jövad odv.

Өvgn ardasnb xələhəd

Kyləhəd zohsz, -zohsz

Kyləz jadađ emgnyrn irxlənb

Өmnə xuuçn zemlənknb

Xamxrxa idştə emgtəhən

Өvgnd yzgdv.

SURVRMUD:

1. Altn zahsnas emgn cagas cagla ju surad bəəsm?
2. Xar, zəşng boln xan bəəxdəd emgn bijən jahz bərzəv? Oln əmtə, өvgtəhən emgn jahz bəəv?
3. Syl survrinb altn zahsn jun gihəd es kycəv?
4. Jun uçr deerəs en stixig tuulb giz nerədsmb?
5. En tuulin hol uxan kergnb jumb.

DAALHVR:

1. Tuulin xyvəvrmydtnb tolhas өgtn.
2. Cag, cag bolhn tengs jahz xyvırzəv?
3. Juni uxahar en tuulb kerglz biçsmb? medz avad biçtn.

KAŞTANK

I. Evgo bərc.

Barg boln taksi gidg toxmta noxasın yrn, arat xonşarta baaxn şar baldr noxa, neg ormdan bəəz çadl uga, end-tendən xələhəd, trotuarar naaran-caaran xojr gyyhəd bəənə.

Zərmədən gentkn-gentkn zohsad, daarsn kəlmydən selgə-dər ərğəd uulbəkə, bi jahad tēerəd odsn bolxv gihəd, bijdən toolvr ərğər sednə.

Ədr jahz çiləhəd, ug syldnə tanədg uga tratuart jahz irsən bijinə medə jovna.

Ezn urç Luka Aleksandriç maxlahan əmsəd, ulan alıçurar orasn, modar kesn neg jum syvdəd.

Kaştank, jović!—gisnəs avn ərdr ekilə.

Nerən sonsçkad, barg taksi xojran yrn verstakin dor, zorxsn deer kevtsn hazrasn bosad sunazahad, harad ezən daxad gyylə.

Luka Aleksandriçd jum kelgdg uls degəd xol bəəcxədg bilə. Tiigəd tednd kyrxəsn əmn zuuran kesg dəkz traktird orz xot uux zəvtə bəəsn jumn.

Xaalhdan bijən jir evgo kevər bərəd jovsan Kaştank bijnə jirdən medzənə.

Bijinə daxulz harsnd, degd bajrlxlarn toglbx, hərədx, tēmr xaalhar mərər çirz jovsn vagona ardas kēoldəd xux. kyynə xaşahar orad noxasla nooldx—iim eldv evgo jums harhad jovna.

Urç xarahinə aldad geeçkəd, zohsad-zohsad uurtə kevər duuda jovla.

Neg dəkz nam noxannə arat çiknəsən atxçkad.

— Ju kezəxməç, kişva!—gihəd urlla.

Jum kelgyldg ulsas (zakazçigudas) harad, Luka Aleksandriç ekçdən orad, xot uuhad, tyynəsn hadrlaçd (perepletçig) odad, tyynəs traktird, traktirəsn bas kesg jumsd orla.

Amrarn kelxd Kaştankig es tanıdg trotuurd irxd, asxn ora bolz jovla.

Ezən olz avxar, Kaştank trotuar ergəd jovsn hazrin ynr-şlv. Bolv, əmnıñ rezin galoşta neg jumı jovsıd, nərn gyn rezinə ynrle negdəd, xolıgdad, junı çign medgdz əgxş.

Ora bolad, xarñhutrad irv. Kaştank ezən xəhəd naaran-caāran gyynə, ezn oldxş.

Ulcin xojr talnı panrmud şatad, germydin terzər hal yz-gdəd bəəv.

Ik-ik umşta zəəln casn orad; xaalhig, taktig mərne nurh, izvozçikydin maxlasig cahalhad bəəv,

Ahar xarñhurx dutm, ergımd bəəsn jumı ulm cahaldad bəəv.

Josndan xarñhursna daru Kaştank əməd irv.

Neg gerin yydnd odad, şaxldad zogsçkad, haşun, duuhar uulıv.

Luka Aleksandriçlə ədrin duusn jovlhnd kəşəd, çikn, kəlnı daarsn deerən, dəkəd ikər əlsz jovna.

Ədrin duusn xojrx xot idz: negnı perepletçkinəs (hadrla-çinəs) baaxn xot dəkəd neg traktirin lavkin devsnıgıñ əərəs kalbasan ars olz idz. ldsn xotnı bolad bəəsnı en.

Kemrzən en noxa kyn, bolsn bolxla;

— ligz əmd bəəz bolş uga! Bijən xaz yknəv!—giz jirdən sanx bilə.

II.

Kaştank jum uxall uga, zug uuləd bəələ.

Orzasn zəəln casn nurhndnı boln tolhadnı delgydən naal-dad irxlə, degd ikər kəşndən yrgləd irv.

Gentkn ədak zogszasn yydnı səkgdəd, bəərərnı cəkəd orkv. Kaştank əsrəd bosv.

Səkgdsn yydər neg kyn harad irv.

Kəllənı oraldad, Kaştankig hənnxlənı, harç irsn kyn onı-gan əgv.

Kaştankur əkəçkəd:

Noxa çi əldəsvç? Bi çini neg jumıçn əvtkəçv jahov? O, xəəmnı, xəəmnı! Ne, biçə uurl, biçə] uurl . . . Mini gem—giz surı kelv.

Nydnənnə sormsn deerK unsn casn haccar es tənədg kyyg xələxlərn əmnən: çirəhən xusçksn, cilindriçesk (suulh met) maxlata, yçinnə tovçs tovçll uga zadhalçksn, maştg bolçkad tarhn ky yzv.

Oda juuhinə xələhəd bəənəç?—giçkəd nurhn deerK xursn casig xurharn cokad unhav.

— Eznç əldv? Nam çi ged-rəd təersn bəədlətəç?

Kəerk! Oda bidn jaaxvdn?

Es tənədgin xoolas bylən, setklin du sonsad xavlad avçkad, harinə dolahad əəlsn bəədlətəhər ulm xələv.

Çi nam inədtə sən jumnn bəəzlç!—giz es tənədg kelv.—Mel aratşn! Ne, oda ju kezəxv, kedy kerg uga, xamdan jovij. Nam çi neg jumnd kergtə bolad bəəxm bolvzugaç. . .

Na, fyjt!

— „Jovij!“—gisn avcta yg urlan kəndəhəd, hararn zan-had orkv. Kaştank jovv.

Ərəl çasin dund ik gerltə çign xoran pol deer tolhahan neg bəər talan xazilhəd, stol hacs suuhad ydinnə xotan uuzasn es tənədgyr sonyn zigtəhər xələv.

Es tənədg xotan idn bəəz, xotin biçkn-biçkn tasrxas xajad əgəd bəəv . . .

Tyryləd ədmg, sirin kək xalbs, dəkəd tasrxə max, pirogin orəl, takan jas əgv. Gesnə degd əəlsndən Kaştank amtinə ilhl uga şulu-şuluhar zalbgad idçkv. Ulm ikər idx dutm, ulm gesnə əəlsəd bəəv.

Əgsn xotig xovdg kevər zəzill uga byklər zalbgad bəəsinə yzçkəd,—xərnə eznçnə çamag muuhar asrdg bəəzll giz es tənədg kelv.

— Muxa ecsn jumvç! Arsn jasn xojrç . . .

Kaştank ikər idsn bijn̄ cadsn uga bolv xotdan sogtad irv.
Ydin̄n̄ xotin xeen xoran dund kələn zliçkəd, jir ikər
taaşçkad suunəhəd kevtçkəd, syylən şarvadulv.

Şin ezn kresl deer kevtçkəd sigar tat̄z avçaxin xoornd,
syylən şarvadn bəəz—kenəd sən—es tənədgindij əlb urçind
sən!—gisn survr xahlzala.

Es tənədgin ger dotrk̄n̄ ugata, ke biş. Bəəxəs: kresls, divan,
şam boln kevsmyd nan̄ jum̄n uga. Xoran̄ xoosn, kəndə jum̄n̄.

Urçin gern̄ xamg jumar dyyr̄n̄ çikətə.

Urçind: stol, verstag, ova zorxs̄n, rubanks, stamesks, la-
xan̄ nan̄-çign jum̄s dala. . .

Es tənədgin gerəs juna çign ynr harxş.

Urçin gert ondin budn zohsad, laakin, zorxsna səəxn sən
ynr kan̄kna.

Bolv es tənədg neg sən xalx jum̄ta. Xot ikər əgnə.

Ynn jum̄n ynn̄d̄n. Kaştankig stolin əmn bij taln̄ giln-
giln̄ gihəd xələzət̄l—„ər̄l caaran, kişva“!—giz neg çign coks̄n,
devss̄n, xəəks̄n çign uga.

Sigaran tatçkad, şin ezn harad, hartan biçkn matras (şirdg)
bərs̄n, minutin xoornd orz irv.

Ej, çi, noxa, naar! Divana xazud şuhud matras delgçkəd—
ynd kevt! Unt! giz kelv.

Kaştank yrgləd irv.

Nydnd̄ kesg noxas yzgdəd gyyldəd bəənə.

Əndr ul̄ncd̄ yzgd̄sn bavhr noosta, xorhta nydtə, xamr
deerən avr-lovr noosta kəḡsn noxa yzgdv.

Urçin kəvyn Fedoruşk hartan dolot (davtur) bərs̄n ter
noxan ardas kəöldçkəd, bijn̄ mel noosnd atxgd̄sn [şogl̄z no-
xanar xucad, tin̄gr kevər gentkn Kaştankin xazud kyrç irv.

Kaştank ter xojr sən setklər neg-negnənn̄ xamr yurçl̄ç-
kəd, ul̄ncur gyyldəd harç odcxav.

III. Şin, jir sən tənəldlhn.

Kaştankig serlhn̄lə ər cəəz oç. Ul̄ncas ədr̄t jamaran dun
harna, mel tiim dun harad, çiknd irəd xadgdad bəənə. Xora
dotr neg çign əmtə jum̄n uga bilə. Kaştank suunəhəd, evşə-
həd narta kevər munsihəd xora dotrahar ergəd jovçkv.

Kaştank şuhus boln mebeləmyd ynrşlčkəd, ɵmnk xorad orad xələčkəd, sonyn jum olz temdglsn uga. ɵmnk xorahur ɵrdg yydnəs taldan bas neg yydn bilə.

Kaştank uxalzahad, xojr kɵlɵrn maazad səkčkəd, daruk xoradnɵ orv. Tynd, ɵrn deer bajk kɵnzlɵrn bijən oračksn zakazčkik untz kevtz. Kaştank ɵda irz ɵckldyrk es tenɵdğən tənɵv.

— Rrrr...—gihəd kyrklčkəd, dəkəd ɵckldyrk ydinnɵ xɵtan saňčkad, syylən şarvadulad ynrčlv.

Es tənɵdğin xuvcinɵ hosinɵ ynrčlxlə, tednəsni mel mɵrnə ynr harad bɵənə.

Untdg xora dotrnɵ bas neg yydn bɵəz, ternɵ bas xahata. Kaştank kɵlɵrn maazad, ɵezərn tylkə bɵəz sekčkəd, eldy ik sonyn zigtə ynr sonsv.

Bajrta, sən jumin bolş uğahinɵ medəd, kyrkləd end tendən xələzəhəd; buzr bolsn bičkəkən xorad ɵrz ɵdčkəd, ən tusad xəry coxrv.

Kaştank es sanz jovsn əmsğtə jum yzəd orkv.

Kyzyn tolha xojran hazrt unzilhčkəd, dalvahan sarsalhčkəd, xoolan šiigyləd, neg bor halun şudtan aaşna.

Tyynəs nevčk uuxn, taldan hazrt, bičkən matras deer cahan mis kevtlə,

Kaştankig yzn bosčkəd, nurhan duhu kevtə matilhəd, syydən ɵrgəd, noosan şirvilhəd bas šiigəd bɵənə.

Noxa naadn uga zɵvər əəčkəd, boly ter əəsən medyll uga, canhar xucčkad, milsyr dəvrv. . .

Kaştank xəry coxrad, derv kɵldəd suučkad, xonşaran mis tal sunhčkəd, hənnyšn ɵanh duuhar xucv. Ter aldnd ardasnɵ halun irəd, xonşararn ɵvtkyrtəhər, nurharnɵ ɵonkad avb.

Kaştank ɵsrz bosad, halunur dəvrv. . .

Mis nurhan ulm matilhəd šiigčkəd, kɵlɵrn Kaştankin tolhaharnɵ ɵgəd avb.

— En jun bolzaxmb? gisn ɵanh uurta dun sonsgdlnhla, sul xuvcta (xalatta), şydnən sigarta es tənɵdg xorad ɵrz irv.

En jun bolzaxmb? Orımdan!

Mis tal ɵərdz ɵdčkəd, sunad kevtsn nurhaharnɵ taşčkəd.

Fedor Timofejic, en jun bolzaxmb? Noolda eklvt? Kəğşn zygdğ! Kevt!—giz kely.

Halun tal xələçkəd:

Ivan Ivaniç, ormdan! giz xəəkrv.

Mis sonsvıta kevər matras deerən kevtçkəd, nydən an-
çkv. Xonşar, saxlinn bəədlər şinzlxlə, xalurxad nooldçksndan
bijən gemşzəx bəədlə.

Kaştank əəlsn kevər kyzyhən sunhv; halun kyzyhən sun-
had şulun şulun, taslad-taslad todrzahar xalurxad yg kelv, ju
kelsn medgdsn uga.

Ezn evşən bəəz—Ne, nə!—giv. Xamdan ni, nooldan uga
bəəx kergtə.—Kaştankig iln bəəz:—Çi şar biçə ə... Ednç sən
uls, hundax uga. Zogsza, bidn çamag ken giz duudxmş?
Nern ugahar yr, bəəz bolş uga.

Es tənədg uxalzahad

Ne en. . . Çi—Tetk bolxmçl—Medzənç? Tetk!

Kesg dəkz Tetk gidg ygən davtçkad bijn harç odv.

Kaştank suuçkad, jum həəxəd bəənə. Mis kəndrltən uga
matras deer suuçkad, untsn bəədl harhad bəənə. Halun, ky-
zyhən sunhad doran işkn bəəz, xalurxad negl juman şulun-
şulun kelədl bəənə.

Şinzlxin uxata halun boldg bəədlə. Kesg utl yginn xəən,
xəry cuxrad, bijən azglad, bijinn ygdən baxtad bəəx bəədlə...

Tyynə yg sonsçkad „rrrr“ gihəd xəry əgçkəd, Kaştank
şuhus ekləd ynrcıv.

Neg şulud, biçikikin idş dotr norhsn gorox boln, devtəd
bəəsn xar ədmgin kərs yzv.

Goroxin kərs amsz yzxlə əmtəxn biş, amtn uga. Ədmgin
kərs amsz yzçkəd, ekləd idv. Es tənədg noxa xotin idzənə
gihəd halun cur əəlxəxm uga, nam xəry keldgən ulm çan-
hahad, itkzəxən medylxər, idşd əərdz odad, kesg goroxs idv.

IV. Sonn yzl.

Nevçk bəəzəhəd, es tənədg yydən çign ors „П“ gidg yz-
gin bəədlə çign sonn jum avç irəd. Modbrun kevər niilylsn
ter modn П deer pistyl ujçksn xonx dyyzlətə bilə. Xonxin kel-
nəs boln pistylin çavgas deesn unzz bəələ.

Ter П-an, es tənədg, xoran tal dund təvçkəd, zəvər udan
neg ujad, neg təəzəhəd, halun tal xələhəd.

Ivan Ivaniç, ekltñ! giv.

Halun øerdz odad, kylævrin janz bærad zogsv:

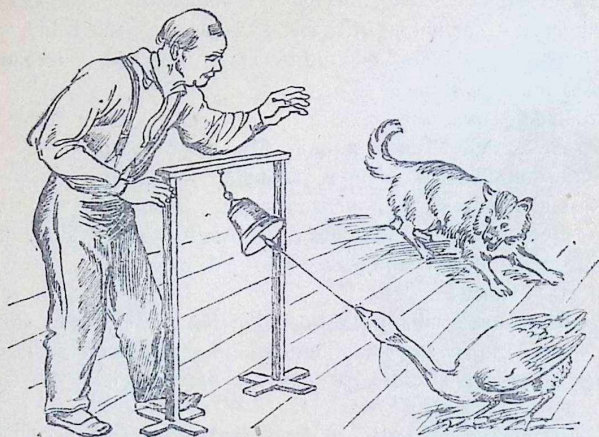
Ne, xamgin tyrynæs avn eklij,—giz es tænbđg kelv.

Tyrylæd gekçk! Şulud!

Ivan Ivaniç kyzyhæn sunhad, end-tendæn gekçkæd, kelen
ørgæd şab gilgæd orkv.

— En bişv en, zalul! Oda yk!

Halun nurharn kevtçkæd, tavgan øedæn sarsalhv.

En met kesg-dala, sæn biş foksmud keçkæd, es tænbđg
tolhahan şyyræd, çiræhæsn æsn kyynæ bæddi harhad:

Karuul! Tyymr! Şatzanavdn! gihæd xækrv.

Ivan Ivaniç П tal gyyz odad, deesig xonşararn tatad, xonx
zinnylæd orkv.

Es tænbđg ik taasta bæv. Halug kyzyhærñ ilçkæd:

Zalul, Ivan Ivaniç! Oda alt, suvs xuuldğ juvelir bolad,
tednig xuldzasn bol. Magazindæn iræd, xulxaçnr bærz avçasn
boliç. Ter cagt çi jaax bilæç!

Halun xonşartan bas neg deesinş avad tatad orkxla,
tyynæsñ çikn dylærm æ harad, xagdad odv.

Kaştankd ter dun taasğdsnd, dækæd ter xagdlhndm baxt-
sndan, П ergz gyyhæd xucad avb.

— Tetk, ormdan! Du tasr! gigəd es tənədg xəkrəd orvk.
Ivan Ivançin kədlmş hancxn xalhnar çilsn uga.

Es tənədg neg çəsd bijən ergyləd cəkəd, halug degcər
gyylgv. Ter gyylhndən zuuran bəəsn zərc təvçksn torul (bar-
jer) xəngar hərədəd, syylərn suuhad, xojr tavgarn dajlx bəəsn
bolzana.

Kaştank, Ivan Ivançin kezəsn kədlmşəs nydən tətə avl
uga, baxtəd, kesg dəkz çanh duuhar xucəd gyyv.

Es tənədg mannahasn kəlsən arçəd harxla, tiigəd surhulə
çilv. Fedor Timofeç jumnd durga bolsn bəədlətəhər nəətxçkəd
matras deer nydən ənəd kevtz odv. Ivan Ivanç idş tal belçv.

Kesg oln zysn sonən jumn yzgdsnd ədr jahz çilsnə Kaş-
tankd medgdsn uga.

Asxdnnə evrənnə matrastahan buzxn əngtə xorəd irəd,
Fedor Timofeç halun axtala xonv.

V.

Kiv! Kiv!

Neg sar bolv.

Asxn bolhn bijinə şimtə xotar asrdgtə boln Tetk giz ne-
rədlhndnə dasad irv.

Evrənnə es tənədg boln xəmdan bəədgdytəhən izləd irv.
Jir səənər tosn dotr. əszəx met bəəv.

Cug ədrmyd neg zysər ekldg bilə. Ondind cugtahasnə
tyrylz Ivan Ivanç bəşçkəd Tetk tal es gixlə mis tal odad neg
jum itkltə kevrə, saak kevrən es medgdxər keləd hardg bilə.

Tyryn tənəldxdan Kaştank ikər keləd bəədgtnə jir uxatə
jumn kevtə en giz sandg bilə.

Dəkəd neg cək xonxlarn kyndldgən uurv.

Halug kesg oln ygtəhən bij talnə əərdəd irxlə, Kaştank
syylən şarvadl uga, untlh, amrlh əgdg uga burnxad durga
bolad, eməlnh ugahar „rrrr“ gihəd xəry əgdg bilə.

Fedor Timofeç taldan bəəctə zergəs bilə.

Serçkəd ə çign hardg uga, kəndrdg çign uga nam nydən
çign sekdg uga bilə.

Nam serş uga durta çign bəəsn jumn, jungad gixlə ergm-
dən bəəsnd jir durgo bəədlətə boldg bilə.

Jund bolv çign baxtdg uga, jund bolv çign udan, zalxu kevär bijən bərdg, ergmdən bəəsn jumnd durgo boldg bilə Nam şimtə xotd durgo bolad, nəətxəd hardmn.

Surhulb ydən xot xojr ədrig sonən zigte keçkdmn. Bolv əskldyr nevçk muuxn bolad bəəv.

Ədr bolhn əşxləd ezn neg jumnd odxlarn halun mis xojrig bijləhən avad jovdg bilə.

Tetk hancarn yldəd, matras deer kevtçkəd, uxa uxaləd sanaçrxdg bilə.

Sanaçrxlhn udan, bijdny medmz ugagar, gerig xarnhu bytn-trylzx kevtəhər bijdny medmz ulahar ezləd irv

Noxa xucxdan urmd uga bulad, xot idgən, xorahar gyyd-gən, nam xələdgən uurad irsnəs avn ekly.

Dəkəd nydndny xojr jum: noxas çign, kyn çign bədlə, səəzn, enkr es medgç jums yzgdəd bəəv.

Tednig nydndən yzəd irxlə, neg hazrt yzəd enkrln bolad, syylən şarvaduldg bilə...

Untxlarn ondind tednəs zorxs, zusna, laakin ynr harsn bolad hardg bilə.

Şin bəəddən dasad, ecsn xardhr jasn bolsn noxahsn tarhn, cadxln, yzmztə noxa bolad irxlə, surhulin əmn neg dakz ezn bijny ilçkəd:

— Bolx oda, Tetk, tusta tər kex kergtə-giz kelv.

— Xara bəəsnçn bolx! Çamar artist kez avnav.. Artist bolnç?

Tiigəd kesg erdm dastdg bolv.

Tyryn urogdan zogsdg, ar kələn jovdg dasv.

Terny bijdny jir ikər taasgdv.

Xojrdgç urogdan, bağşin tolha deerny bərzəsni şikr şyyrç avxd, ar xojr kələn hərədx zəvtə bolv.

Daruk urogsdny bıldg, deəsər ergəd gyydg, muzik daxad giındg, xonx cokdg, xadg bolv.

Sarin dund Fedor Timofeiçig jum bişər solbç çadx bolv.

Urmdan təvz dassn deerən, evrənnıy kiv kycəlhdən ikər baxtdg bilə.

Kələn baldalhçkad hyylhig, jumı deerəhyr hərədlhig, kəğşn Fedor Timofeiç deer mordlhig jir ikər taasç kycədg bilə.

Kycəhəd orksn fokusdan baxtlarn, ardasnə daxuln bəjriz
çanhar xucdg bilə. Nam bağsnə övrəd, baxtad haran arçdg bilə.

— Kivl kivl—giz ezn keldg bilə.—Dund uga kiv!

— Çi erkən uga sən ner harxmç!

— „Kiv“ gisn ygd dasçksndan, ondind ezn kelsn cagt,
evrənnə nern met əsrəd end—təndən xələdg bilə.

VI. Əvərc yzmə.

Neg asxn ezn balçgta kəltə xorad orz irəd, haran arçn bəəz:

— Ne—giçkəd, neg jum kelxər sedzəhəd, dəkəd kell uga
harç odv.

Surhulə daszaxdan çirənnə bəədlig səənər femdgiz avsndən.
Tetkd ezsənə adhsn, uurtə çign bəəx bəədlitə bolz medgdv.

Nevçk bəəzəhəd xəry orz irəd.

— Əndr Tetk Fedor Timofeiç xojrig bijləhən avç jovnav—
giz kelv.

Çi Tetk, gemtsn Ivan Ivaniçig əndr soləx bişijç.—Kişgo
jumn bolad bəəvş.—Jumn beln bolad uga. Jum dasad uga.
Repetic bah bolad bəəvş! Çirə ulalhn, içlhtə jumn bolnu jəhnul!

Dəkəd harç odçkad neg minutin xoornd yçən, suulh max-
lahan əmsəd orz irv.

Mis tal əərdçkəd, əmn kələsnə avad, ərgəd çeezyrn yç
zaagurn orulv.

Fedor Timofeiç zalxursn bəədlitəhər nam nydən sekkər çign
sedsn uga.

Tynd bolxla kevtsnə çign, bossnə çign, matras deerən kəlv-
snə çign, eznənnə çeezd yç zaagt bəəsnə çign ilhl uga ədl
giltə boolz medgdv...

Tetk, jovij! giz ezn kelv.

Ju kelsinə çign medl uga, syylən şarvadulzəhəd, Tetk ar-
dasnə daxv.

Minutin xoornd, can deer eznənnə kəlin əər suuçkad, ki-
itnd bəgdihəd əəmsn bəədlitəhər:—Çirə ulalhn, içrtə jumn
bolnu janul! gisn yg sonsad suuv.

Can ki eldy ik gerin əər irəd zogsv.

Ter gerin ut çign podjezdə hurvn şil yydtəhən gerltə
panrmudar asaçksn bilə.

Vydd zinnz tælgdæd, 'podjezd irsn ulsig amn met avad zalbgad bæænə. Bolv, noxas yzgdz bæesn uga bilə.

Ezn Tetkig avad Fedor Timofeiçin bæesn hazrur, yç dotran çeezyrn dyrçkv.

Övr dotrnə xarnhu, bytn dy, bolv dulan.

Gentkn xojr gilvsn jum n yzgdæd odv, tign gixinə nəəzinə xojr xatu kiitn kəld bizhnə kyrəd, mis xojr nydæn seksn jum sanz.

Tetk xojr, çikinə dolaçkad, dəkæd səənər batlz suuxar ar-hul kəndrəd, kiitn kələrn misig yymylz tevrçkəd, gentkn yçəs tolhahan harhçkad, tyndən uurlad, yçyr bulxad odv.

Gentkn mu gerl tatu şamar asasn ik xora dotr, xojr bijərnə dyysn kesg biçkn-biçkn xaşas (reşetks) dotr eldy bæədlə, mərdin ik övrtə, ut çiktə, tarhn bydyn, syyltə xamrin orçd ut çign jas amnasn unzuls n jumsin nyr yzv.

Misig Tetkin kəl dor mæəlyhnlə, yç sekgdæd, ezig „gop!“ gilhlə Fedor Timofeiç Tetk xojr pol deer hərədləd buul-dad odcxav.

Tedn bornx doskar kesn stentə biçkn xora dotr orz irv.

Tyn dotrnə biçkn stol, nyr ger taburet boln şuhu bolhnar əlgətə bæəx kençmydəs onhdan nanə cur jum n uga bilə.

Ezn adhu, haran imrn bæəz, xuvcan tæləd bæəv.

Tetkin ymgçksn evrənnə yçən (noosan) Fedor Timofeiç dolaçkad, taburet deer harad kevtçkv.

Ezn saak kevərn haran imrn bæəz, xuvcan tæləd bæəə,.

Gertən bajk kənzl doran orad untgdşn, dotr xuvcnas bi-şnkinə cugtə tæləçkəd, taburet deer suuhad, nyr ger xələzə-həd, bijən eldv jum kehəd bæəv.

Tyryləd tolhadan övrtə parik (kyynə ysnəs kesn, ysn ma-xla) əmsçkəd, cahan şir deerəsə kəmsg, saxl kehəd, çirəhən ulalhad orkv.

Eklcnə enygərn çilsn uga. Çirər kyzyhən budz avçkad, Tet-kin əmnə gert çign haza çign jovxlarn əmsz jovdgo, eldy xuv əmsəd, keerəd bæəv.

Kəşk kedg, stul oradg ik-ik ərstə siicər josn syvdən kyryn ut bolçkad u çign şalvr imsv.

Neg şalvrnə kyryn siicər, bas negnə cəəvr əngtə şarnx siicər u jgdz.

Ter şalvrmudtan bultçkad, ezn şydtə bolsn zaxta, nurhndan altn odta siic kurtoçk boln oln zysn erətə çulka dəkəd nohan ɛngtə başmg ymsv.

Tetkin setklɛn nevçk xyvrəd, alnhttrad bəəv.

Cahan çirətə, mişgin bəədlətə jumnas əznə ynr harad bəənə. Xoolnɛ çign tanɛdg kyynə, eznə xol.

Zərmdən alnhttrad zovxlarn, cooxr bolsn jumnas zulad, xucad gyyx durnɛ kyrnə.

Şin hazr, eldy ynr, eznə xyvrlnhəs nevçk əəsn bolsn bolad, odal neg zuzan nyyrətə, xamrinnɛ orçd syyltə jumn erk biş xarhnu jahnu gihəd sanad bəəv.

Dəkəd ers hacc, zəvər xold kişva muzikin ajs harad, xaja-xaja es tanɛdg mu dun harad bəəv.

Zug Fedor Timofeiçin tagçg jum es medsər bəəlhd, bijən bərəd bəəv.

Nam taburetig kəndəhə bəəsn bijnɛ nydən sekl uga tavarn yrgləd bəənə.

Frakta, cahan kamzalta kyn xorahur şahaçkad;

— Oda mis Arabelli harxmɛn. Darunɛ tat—giz kelv.

Ezn xəry əəsn uga. Ştol doras cemodahan tatz avad, suuhad kyləv.

Kel, hararnɛ şinzlxlə ikər əəmşzəsɛn medgdv.

Tetk kiihən avlnɛ jamaran kevər çirçzəsɛn sonsv.

Uydn hacsas—Zergəs Zorz, surzanavdn—gihəd neg jumɛn xəəkrəd orkv.

Ezn vosad, taburet doras misig tatz avad, çemodan dotr dyrəd orkv.

— Tetk, naar!—gihəd arhul keləd orkv.

Tetk juhɛn çign medl uga, harurnɛ ɛərdv. Ezn tolhahasnɛ ymsçkad, Fedor Timofeiçin ɛər təvçkv. Gentkn xarnhtutrad odv...

Tetk mis deerəhyr jovad, çemodana ərssin, maazad, degd əəmşçksndən neg çign du harhxş.

Çemodan, dolɛgand bəəx met dəəvləd, çirçrəd bəənə...

— Tiigəd bi en bəənəv! Tiigəd bi en bəənəv! giz ezn çanhar xəəkrv.

Ter xəəkrlnhə daru, çemodan neg xatu jumɛla xarhad Tetkd dəəvldgɛn uursn bolad odv.

Lavtrxa çign çanh mu dun harad odv.

Neg jumd əlx taşldad bəənə.

— Jir ennb xamrinnb orçd əvrtə jumn bolnu jahnu ter mu dun harad xəkrəndnb nam çemodana onəsn çicrəd bəəv.

Mu dun harsna xəryd, jir gertən tiigz inədg uga çışksn inədn eznəs harv.

Tend harçasn duug darxar—„ga!“ gihəd xəəkrəd orkv.

— Kyndtə xələçnrm! Bi min oda vogzalasv!

— Mini kəgşəm ykəd, ardan namd yrən yldələ!

— Çemodan jir kynd, altn bəəx kevtə... Ga-a!

— Gentkn tymn bəəxlə jaaxmb! Oda bidn sekəd xələxmn...

Çemodan onəsn zinnəd odv. Şamin xurc gerl Tetkin nyndnd cəs gihəd odv. Çemodanas hərədz harad, əmtinə dund dylərəd, ezən ergəd gyn bəəz çanh duuhar xucv.

— Ga!—gihəd ezn xəəkrəd orkv.

— Kəgşə Fedor Timofeiviç! Kyndtə Tetuşk! Enkr tərİmyd!

Elkərn elsn deer unçkad, mis Tetk xojrig avad tevrv. Ezig tevrə bəətlnb, nydnənnb bulngar eldy jovdlar irsn hazrtan bəəsn əmt ergyləd xələv.

Əvrsn əvrmzəsn iştə tagçg bolçkad, dəkəd eznəsn aldrad, degd əmcxlərn çonin kyykn (kiçg) met doran ergəd odv.

Irsn şin orçln əngtə gerlər ik boln dyryn.

Əldərənnb xələv çign polas avn potolog kyrtl mel əmtinə çirəs, nanb tyryc jumn uga.

Tetuşk, tanig suutn giz surzanav! gihəd ezn xəəkrəd orkv.

Jun gizəxinb todlad medçkəd, Tetk stul deer hərədəd suuhad orkv. Tetk eznryn xələv.

Ezn jirin taalta kevərn xələv. Bolv amnb sekgdəd, şydnb yzgdəd, nyrynə es kəndrsn bijnb inəsn bolad bəənə.

Kesg minhn çirə dotr bajrla bəəxən medylxər bijnb xah—tusud inəhəd, hərədəd, eemən xoləkad bəənə.

Eznə bajrlhig itksən Tetk cogc maxmudarn çign medv. Kesg minhn çirəs bij talnb xələhəd bəəxlə, arat xonşaran ərçkəd bajrlz giinbv.

Ta, Tetuşk suuzatn,—bidn kəgşələ xojurn kamarinsk bi biilnəvdn—giz ezn kelv.

Fedor Timofeiç ergy jums kelhxiñ kыләһәд, end-tendән es medsär xәләһәд zogsв.

Fedor Timofeiç әmtnd, gilvksn gerld, ezndән, bijdән durga bolad, jir udan-udan, zalxu, urmd uga kevär biilv; tyngiñ coginnъ, syl, saxlinñ köndrlhär medz bolxmn... Evrәnnъ xyv biihән biilçkәd, Fedor Timofeiç evşәһәд suuv.

— Ne, Tetušk tyrylәd bidn tanta duulçkad, dәkәd biilxmn. Bolzana!—giz ezn kelv.

Ezn xavtxasn bişkyr hәrhz avad, naadv.

Tetk muzikin duund tesz bәәz çadl uga, stul deer köndrәd, giinәd bәәv.

End-tendәs xәәkrldәd, alьx taşldv. Ezn tolhahan gekçkәd, әmtnә dun dor orxla, dәkәd caarandnъ tatv... Zәvәр çanһar tatad irxin aldnd, ik deer әmtn dund neg jumn çanһar xәәkrәd orkv.

Neg biçkn kyykdin dun—Aak! Entn Kaştankl!—giv.

— Bor soktu, çiçrñ çanһ duuta zalu kyynә dun—Kaştank men!—giz davtv.

— Fedyşk, eññъ, burxn sәkysltxә, Kaştankl Pyjtъ!

lk deer—galerejd neg jumn işkrxlә, biçkn kyykdin, zalu kyn xojran çanһ dun zergy duuhar—Kaştank! Kaştank! gihәd xәәkrv.

Tetk çoçn tusad, xәәkrzәsn tal xәләv. Negnъ noosar atzulsn soktu, bas negnъ dyyrn, ulan xalxta әәsn bәәdlә jumsin çirәs өmnñъ tuszsn gerl met noxanъ nydndnъ orz odv...

Gentkn sançkad, stul deerәs unad elsn deer kevtzәһәd, dәkәd әzrz bosad, bәjrta giinьhär odak xojr çirә tal gyyv.

Işkrln biçkn kyykdin dun xojr çik dylәrylmәр.

— Kaştank! Kaştank!—gihәd xәәkrldv.

Tetk barjer (хаас) deehyr, dәkәd neg kyynә em deehyr hәrәdәd lözd kyrv.

Bas neg devsn—davxrtñъ (jarusd) kyrxin төләd, өndr ers hәrәdz harx zөvtә bilә.

Tyynәs hәrәdәd harmudar damzad, damzsn har bolһnan dolaha jovz, deerк davxrt (galerkd) kyrәd irv...

Өrәl ças bolsna xәөн ulncd lak zusn xojran ynr harsn әmt daxad jovv.

Luka Aleksandriç kəşsn bəədlətəhər ju çign uxall uga, da-
sad bəəsəndən, kanavas uuxn jovad jovb.

Kaştankin xəzud eckinn kurtus əmssn Fedotuşk jovla. Kaş-
tank tednə ardñ daxad, nurhin xələhəd, zəvər udan tednig
daxz jovsn bolad, bəjrlad tednəs neg minud çign xol aldrz
harxş.

Kirtə polta xora, halug, Fedor Timofeiçig, şimtə xot, sur-
hulb, cirk sançkad ut, kynd, xoləd-xutxldsñ zyydn bolz me-
dgdv.

SURVRMUD.

1. Kaştank ezən jahad geez?
2. Şin eznəd, Kaştank ju yzv?
3. Es tanədg boln urç xojrin ger juharn əvərc? Ter əvərcin tuskar
Kaştank ju sanna?
4. Şin eznədən Kaştank jun „sonñ yzl“ yzv?
5. Çexov mis halun xojran tuskar ju biçzənə? Ter kevtñ keltñ.
6. Şin eznəd Kaştank jamaran „surhulb“ dasv?
7. Cirkd Kaştank juhar sonñmsad, junas əəhəd bəəv?
8. Cirkd jun yzylgdv, tern juhar çily?

DAMŞLHN.

1. Raskazin əngsd Çexov jamaran nerd əgç? Ter tolhasin buulh
biçz avtn.
2. Malmud xoorndan es gixlə kyn malla jahz izldz nəəzldsñ evrənn
ygər keltñ.

XAR ZOLM.

Zorxtin ik xar tolhan deed syyd neg ik xoin xən, tustan hal yd xələhəd harç jovna. Hal ydin xalund hazr şahaldad bytz ydlxər jovx xəđ harar tylkxəs na, kergtəhər jovz egl uga syylinə yzyr çikn xojran seln çiçryləđ, çikn aman xurc şydtə xar batxnas xəred ərə ərved jovcxana.

Xəənə ard tatnxa amta, çilnə xar, ərə arvn zurha kyrç jovx dyngə kəvyn zəvər kəlrəd, bəəsn bijləgən kyyndəd jovna. „Bykl hurvn zilin duusn en Sanzin xəənə ard xatad, xalund xalad, kiitnd—kərəd, kərstə hazr deerck zovlng xamgig cugtnə yzəd jovnaln bi. Namag orxd xən hurvn zun bilə. Mini ezndnə orxnə ylygər xələhəd jovsar oda dolan zu kyrvş. Tydy bijnə; kiitn xalun, gesm əln gil uga hancarn xəryləđ jovbuşv. En tootig ezn meddg bolxla jun kerg!

Sarin arvn arslng—bykl xojr kyynd xuvənd çign, xotd çign kyrxşlm. Ynyg yzəd bəəsn bijnə jungad es meddv.

Kəkşn ek, ysn, tosn uga xar şar uuha bəəz zajaddan ykn giz bəənə.

Jahdm bolxv!...—gihəd bijləhən kyndəd xəəhən arhul tuuhəd jovna. Kəvynə dotrk mel xutxldad, nydnəsən haşun xar nyləmsn cald asxrn aldad, bulənglən zyryknə xarəhu çeez dotrən tuuləd jovna.

Kəvynə zyn ooçinə Sanz neg uurtə bəəhəd tonhrgar kərçəd, uuzulz orksnə tatnxa bolad edgsn ternə oda kyrtl irzəhəd jovna.

En tootan saçkad, deerck salvrxa, şurxadnə təvsn xalasta xuuçn xar bişmdən, şungrcgnə şurxadnə hujdan evksn salvrxa şalvuran yzxlərn kəvynə dotr bijnə uutədad xornə buslad odna.

En toolvrta jovz jovsn kəvynə dord ar bijəsən, bor mər tatsn xozlg tergn harç irəd, kəvynə ərə zogsv.

— Mend Huçn—giz irz jovsn kyn surn, xəryhən songsl uga həredəd buuv.

— Muxa udan jovb? Tanig kyləhə jovz ora kecəz jovanav giz Huçn surv.

Ja, mərən olz çadad. Nə xurhan yzyliç? Huçn xəđ dund xələz jovad, əmnə jovsn bor təlğ zaav.

Əckldyrk kelsn cahan xurhn temdgətə bolad bəəv. Ynginə avtn—giz Huçn kelv.

İlhl bəəx bilə. Nand çign neg jumə bolx, çamd çign hujr cəəhiçn daax. Bər—giz irsn kyn kelsig sonsad Huçn bərəđ, bor təlğig dərvin məçinə kyləd, tergnd açad orkv.

Irsn zalı tyngrcgəsn mənğinə toolz əgəd, mərən xəry erylz avad, tolha taşrlad harad odv.

* * *

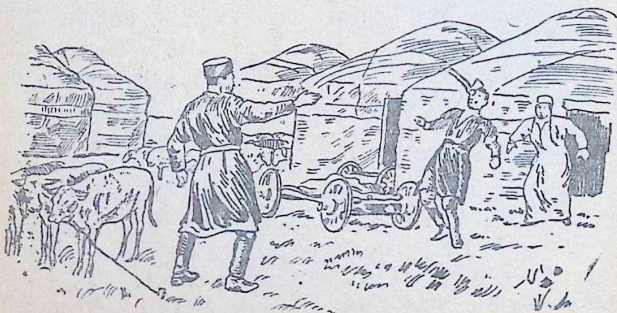
Tyynə xəən, hurv xonsn cagla zirklən zəng harad bəəv. Zirklə sonsn Sanz gertən şuukrad jovad bəənə.

— Xələhit, ter kişgo doskig! Xən irhlə çə Badm odad şar tolhata bor təlğ bəəx ugahinə xələhəd ir. Tyynəs nanə tiim bor təlğ bəəxm biş. Çamag, kişgo noxal, gihəd Sanz jovad bəənə. Bor təlğ geedrsn Sanzd sonsgdz oç.

İgə, tiigə bəətl Badm Huçnta xojurn orad irv.

— Jahz?—Odaçnə bəəny?—gin orn deer kevtsn Sanz zyn xatxsən met əsrz bəsad Badmas surçkad əln çonin nydər Huçna koləsnə avn əədyləd tolha kyrtlnə xələhəd zoksad bəəv.

— Uga bəədlə. Ekənə xəəhəd məələd bəənə—giz Badm xəry əvdgln suuv.

Sanz zelin xazuhas syk avad şivəd orkv.

— Çi kişg—uga kyn mini bor tēlg jahad xuldvç?—giz Huçnd xəkrçkəd—Zorxtin xar tolhan deed syyd Narna Jisnd tyyg xuldzç.

— Xej, çama kelzənəv. Xəryhinь əg—giz xəəkrənd Huçn kelv, bi xuldlav, tana arvn arslngtn ken gesən tezəz eemən bytkz jovx bilə. Deerən neg ymsx jum avxar tanig neg tēlgər dutz ygər x uga giz sanad xuldlav.

— Xələhiç yngig xərycz bəəxiny!.. Biçkə du har! Mini jum xulddg çi jumç? Terçnь mini kəlsn, mini kişg—giz kelz jovtlnь, Huçn kytc kelyll uga kelv:

— Tanas agta xəlymg cə uuxlatn kəlsn harxas biş, kədlmş kesnd harsn kəlsitn jir yzəd ugav.

ligz Huçn keln harad zolmadan jovz jovna. Sanz daxn gyyz harad, zelin xazuhas syk avad, caaran xələhəd jovz jovsn Huçnig dajlz bəəhəd şivəd orkv. Syk Huçna çonkagt, tusad, xəry unv. Huçn xəry ʽergəd xələv, uzan segən uga kiisv.

Tiikig erz bələç! Mini bor tēlg namd çamas ynlə—giz kələd Sanz gertən orz irəd orn deerən harad, kələn termin nyknd caxlçkad kevtv.

* * *

Narn gy təvxin çig bolad irv. Haza kevtəsn Huçnig, eknь nydn-dən dohling nylmstə harç irəd neg kəvy duudz avad tevrəd zolmdan orulad, salvrxa xar xurmş deer kevtlyv.

Huçna çonkagd tussn syk, ekndnь kyrəd, dəry dyngə utdnь, tyynəs utar ərgndnь coolz. Huçna tolhannь ekn hoozsən cusnla xutxldad, ulavr əng harad hoozad bəənə.

En tootig evrənnь nydər yzz bəəx eknь nusn—nylymsən asxad xatu hazr cokad uulə bəəz, ysnь hulmtin ymslə xutxldz butrad, nydnь uul ogçm bolz xavdad oç.

Emgnə bəədl: urdnь yzəd ugahan yzz, yzsən hartan bərz, ondidən xyvəsən cəkrəsn kyynə bəədlə.

Emgn xojr əlyxan dovğdad, xaralig tengrəs unhazax mēndr met asxad, ecəd ze bolad bəəsən xunin əvcynlə ədl irzəsən əv-cyhərn hazr şudrad kevtə.

Tiigz bəəhəd bosad kəvyənəb eeməs tatad:

— Ja, jahlav—jahlav!..—Xəəmnь minь, jahsnçnь env? Çamag uga bolxla namd bəəhəd jumv? Hazam mal bolad hartm

yrn bolad tavginnъ kels mannadan tyrkəd, mannannъ kels tavgtan tyrkəd kezəd bolv çign ɛln gestə, hancxn ekinnnъ tɛlə əmn arsndan kyrəd ykldəd jovdg biləç. Oda jahsnçn env?

Daarxdm çign daarad, xalxdan çign xalad, dargdxdnъ çign dargdad, dazrxdnъ çign dazrgda jovz, namag tezəz jovlaç!

Oda namd ken aahin am zulkhv?

En xatsn xar kəvynəm əm avç, namag xarhnulsn Sanz xojr şar kəvyhən, hal hulmtan bulz id! Өryn narn harxig yzl uga od!—gihəd emgn kəvyhən tatad ymsəd, haşudad kevtnə.

Emgnə keləd bəəsn yg, talɛvəd bəəsn xaralas xotna əmtnə zyrkn işkrəd bəəsnə.

Emgnə zovlng ikig Sanzas bişknъ cuhar medz, daxn zovz bəcxənə. Zug Sanz sanamr jum es medsər orn deerən tavar n kəlvrəd kevtnə.

* * *

Өryndnъ bolv.

Өrlə xəəhən harhxar Sanz zolm tal irəd, şuurxa yydərnъ xə-ləçkəd untrad bəəv... Emgn ərə kiitə, aldz unad, namag ykv çign uulbз unzdg jum n bəəxş, manla ədl uls ykv çign gem uga.

Bykl arvn negnəs yldsn hancxnъ alsn, Sanz amrç bəətxə...

Huçn, Huçn... Bos!... xəəndən har, bo... bos—gihəd byrgəd kevtnə.

Sanz xəry cuxrn, dal deerən xajsn bişmydən batlz ymsəd: „ennъ ykxinъ sən bolx biləl, kəlsinъ nekəd, nus-nylɛmsən asxad alx“—giz sanad xəəndən davad harv.

Narnla bulaldz hardg ɛl kək utan en ɛryn Huçna zolmas harsn uga. Urdnъ kergldg uga xar zolmig en ɛryn xotna uls sonzltahar xələhəd sanaldad bəəcxəv.

Sanz Badmig duudz avad:

— En kişgo doskin jasn deer bəəhəd bəəxm biş, neg tal nyyxmn.

Ykr harhl uga carmud bər, temə xəəlh.

Dəkəd dy kyykən xəənd har giz kelv gi—giz zaksig son-sad Badm neg çign yg anhal uga harv.

Sanzin xotn ter ødr nyzz odv. Zug neg xazuhaɾn̄ orsn
bohşurha, neg xazuhaɾn̄ haɾm xahrxa bytəstə xar zolm nutg
xəryləd yldv,

* * *

Ter zolmig xəənn̄ xəalhar jovsn uls şataz giz sonsgdv.
lim çign jumig kyn martdg bişij. Bolv en jovdlig kesg cag
bolz jovx biyn̄ kyn martxş.

SURVRMUD:

1. Huçn Sanz xojr jamaran ulsv?
Jamaran bərc, bəədlərn̄ tednig ilhz bolxm̄b?
 2. Huçn Sanzin təlgiç jahad xuldsmb?
Ter jovdlig əld, ken cəəlnə?
 3. Sanz Huçnig jamr kevər zarz, zovaz bəəv.
 4. En jovdl jamaran cagt bolsn bolx?
-

ZALXUHITN JAXV?

„Zalbgdgin gert xot uga
Zalxuhin gert tylən uga“—

Xalbmgin xuuçn ylgır

— Manzv-çi!

— E-e, Manz—giz xəry əgəd ərmg deerk cahan casig, maştg xar kyn, geit orz irəd, gerin yydnə ər zogsad bij deerəsn sazv.

— Ne mend? İm ora jahz jovnaç? Bi nam çamag tanısn ugav—giz keləd gerin ezn, xar salm met savhr xar saxlta, saxlan daxsn nikt, dərvin çiktə cahan xırsx maxlagasn, xarlad jilhrsn xar ystə, dug gisn nasta, zəvin dund jasta ecsn şordhr xar zalu, halin deed biid suusn ormasn, derd bosad, yydnə ər maxlahan sazađ zohsz bəəsn Manzin ərmg tələđ, ter ərmgən termđ əlgz orkad, Manzig nomhrsn ulan halin zalb tatad, tyynə urt tulhin deed ar şirin ər deltrin çinən bor işkə delgəd, tyn deerən suulhna.

Suuhad zəvər kəlçəsn Manzas:

— Tanaxn bij jahz bəənə, şuurhn jamaran? giz [gerin ezn surna.

Jir mu bəənəvđn, əvsnəs neg umş çignə uga. Şuurhn ner uga, mel ədr, sə uga şuurad 13 xonısn en, oda çign şuura bəənə. Casn mörnə gescə. Mal mel gertəs harxş giz—Sanz xəry əgv.

Halin kəvəd, ymsəd uga çindhn cahan əəmsnə əskəd xəənə arsna cəvər xalas xalz suusn, dəç xol harsn, oln zov-İng yzsnəs kəltə buurl orsn bəədlətə, şaldrng cəvdr ystə çirənə xurnəsn hurv xuhslsn bıjnə, maş səəxn dyngır, taru xar kəmsg dorasn, gily-gily şazha met alg xojr tyrgn nydnə, zovsn bəədlətəhər xələz bəəsn kyykd kynd:

— Xej, şulun kəndrəd cəəhən çanxnçnə oda giz kelz orkad, gerin ezn Sanz Manzas surna:

— Əvsn uga bol, gertəs bıçə harh, sən dulan xaşa xaalh uga bol, tiigəd maltn jahz amrad bəənə?

Mald amrl uga, mal xarhnzana...

Yg utar kyyndsñ, xolas jovhar jovad irsn Manz cucrad untar ornd orad kevtñ.

Sanz bas kevtñ. Gerin uls cuhar untexana. Hiza kevtñ malmud çign untad kevtcxənə. Jirtmz untad kevtñ, untz kevtñ jirtmzin amr anxun nəorin̄ uulsn çonin dun evdnə.

Meng uga əln jovsn çon Manzin asxna jovz irsn mər deer irəd:—yngər neg mən bolm dyngə kyn jovad oçlm giz sanad hundl tərəd uulsn duunas Sanzin xar əlgçn serəd xotan ergəd xucna. Xucsn noxan boln uulsn çonin duunas ykrmyd serəd mœurldv. En əg zug mandlz bəəsn sar soxsxas biş nan̄ kiitə, nam gert untz kevtñ uls çign medxş. Sanzin bişn̄ sonsl uga, untz odna.

Untz kevtñ Manzd zyydn orna.

„Zuna tyryn sar çilz bəəsn bolna; əvsnə xadlhn dolan nəəmn xongas bolx jum̄n giz bəətl, Manzin bəəsn xotnd əəmgin ispolkomin axlaç irəd xurg kenə“.

„Xurgt əəmgin ispolkomin axlaç kelnə: „Zil bolhn zud bolad bəəx çign giz, zud bolş uga çign giz kyn kelz çadş uga“.

„Zud bolad bəəsnəs caaran bidn bijsən xotndan dən̄nx arh es xəəxlə, zajana ugata uls zudla xarhxlarn odn giz bəənevdn“.

„Tyygən medə bəəz mel arh bedrl uga bəəhəd bəəz bolş uga“.

„En tootig ergyləd toolad əəmgin ispolkom olna çidlər əvs ovalxla sən bolx, ter olna çidlər ovalsn əvsig zud es bolad bəəxlə ziləs zild ter olna əvsn urhad jovx giz sanz bəənə“.

„Zalus, jahja: xələhə bəəz xoosn yldəd ugarad bəj, əl olna çidl negdyləd əvs ovalad ter əvsərn malan asrad zud uga harij?“.

— Olna çidlərn harx əvs ovalxm̄n. Ter çik gihəd şuugad xəəkrz jovsn oln uls dund Manz bas xəəkrnə...

— Tiigəd manig jahsn uga ginət?

Vaj,— vaj! Odak keləd bəəsn yg-yynə çiknə hazahur oç.

— Taanrla ədl hurvn bodng kenəv gisn xəən, ju es kexv zug zalxut! Keng—giz xənənə.

— „Zalxuhin gert tylən uga, zaləgdgin gert xot uga“—giz xuuçna xələmg yg bəədg, ter yg—mel çik.

Xuuçna ygd xudl jir uga.“

— En cəgt xuuçn ygər ju kez kelnət?— gıçkəd Manz mus-xızad inənə.

Halin kəvəd yyl uız suusn kyykd kyn, yylən çiləhəd xuraz orkad, untx oran jəsv.

Sanz gerinnə kyyənə ər jəsx həzrəs nyuxləd iigən hərəd, həlin deəd ər təl, tulin şiird, Manzin ər joxahəd kevtənə.

— Nə, tiigəd jir xəbəmg uls iigz bəəz, kyn bolz çadəş-uga!.

— Kyn bolş uga, tertn ynn. Jətxdən tənla ədl bolxla sən bolx jumn. Tə jostəhər bəənət.

— Jostə kevr bəədg, xəbəmg kyn, xəəmnə min, oda uga.

— Jostə kyn gidgçn...

— Jostə kyn! Çəmlə ədl biş! Jirin xəbəmg kyynd uxan orəd uga.

— Uxatən təs cəən!

— Bi çign bişv. Uxatə kyn uga. Uxan uga deerən zəlxutə. Zəlxu! Zəlxu mənə ungd suuzənə. Zəlxurə bəəz zəbəgdg uga yldəd bəənəvdn. Xudl. Tə əx-dy hurvn səəxn zəlus zəlxurə bəəz əvs xədz əvl uga, hərtən bəəsn dərvn təvn ykr-mydəsn xəjrxn dolan xəngin şuurhəs əsrz əvç çədəd bəəvt.

— Oda jəxv?

— Jəxv? Jəxən oda kyrtl medəd uga çignə entn!

Xələhit kəlz bəəx yginə: „jəxv“. Zəlxurxm biş. Xəətkən tolxmn.

Ykrmyd ərğylz bəənə, nən tyrynə ykz bəənə. Xəd jirin ykəd bəənə. Mərd—kəlkətə nəəmn çimgn.

Manzin kəlsn ygig sonsəd, Sanz məl ikər zutz bəəsnd hundl tənə.

Ədrər şuurç bəəsn şuurhn, əsxər sələkn zəgssnə xəən şuurdgən uursnd, həzr bytəhəd buusn cəhən cəsn əmhlg kevtənə.

Nəmrləd byrz orksn bəjnə deer-dor uga cəhən ger mət cəsn deer, məndləd hərsn ərvn təvnə sərln gerl tuxlə cəsn gilvkəd bəənə.

Səzn ger ərğmd, kəç dəxuləd kez oksn xulsn xəşə dotr Səzn məlmud, xəşə dotr ovalz orksn xəələsn şər tosn mət kərsngd orsn təməd, nəgn nəgnləhən xərhəsn əcə kəhəd,— xəkrldəd bəənə.

Siçğ tævz egäd, seerin bysäs uız orksn mörnä noktsin şarznğnsn ä, gert säxn sonsğdna.

U xaşa dotr övs cacad egç orksn ykrmyd, negnë negän kändäsnäs költä, xaşa dotr unsn, xurhn zuzan cas işkäd jov-
xla şur şur gihäd ä harsnë bas sonsğdna.

— Josta ajul bolx bädltä. En kevtän, iigäd zud bolad bäxlä ugata uls tarx bädltä—giz Manz xalun cä uuz bähäd kelsig sonsn Sanz kelnä:

Ugata uls kelnäç, evrəntn dərvn tavn ykr jahv?

— Mana ykrmydäs negl hunn car yldv.

— Muuxa jumv? Gerär dyrng; bodng ädl zalus bähä bəəz gesnənë tezäl kez bəəsn dərvn tavn ykrmydäs xələhə bəəz xoosn ylddv?

Bodng ädl bolv çign örgyläd ykz bəəx ykrmydig jaxv, əm zalhz egxmın biş.

— Jaxitn bi tand es kellyv?

Noxas köelhäd: gerän ergäd bəäl uga, ter övsnäs hurvuln odad xadad ovalad xajz orktn gilyv! Səəxn hurvn zalü övsnä xadlhnla ju kycəvt? Hurvuln niiläd zurhan serynd hurvn zun övs xadz avsnitn biistn ik jumv bolad bəəsn bolx ugav. Xəərn tand egšn çidl!

Nə, en yvl ju kecəvt? Nezäd, tavn, zun boodg xuls xadz avad ter tavn ykrtän kyynd kergtə neg xaşa kehäd avsn bolxntn:

Gentkn Manz zogsz bəəsn uls dund əəmgın axlaçd əərdäd irxlənë, ternë:—Nə Manz oda tengrin ajulig cokx bidn „haxa zilin şuurhn hanciçnë medylx uga“—gihäd dalarnë cokxla seräd bəəv.

— Ə, onësin tylkyr end bəəz giçkäd—Manz dəkäd untna.

SURVRMUD:

1. Zud jamaran cagt bolsmb?
2. Manz axtan malmudnë jahad yksmb? Malan zudas xarsz avç çadx bəəsmv? əlb ugaj? Junë evər?
3. Sanzin malnë zudla jamaran bädltä bəəv? Sanzin mal jungad es zutv?
4. Sanz, Manz zudla nooldxin tuskar ju kelv? Manz tynyginë sonğsn, xəry jahz egçəv?
5. Zudla nooldxig zyydndnë Manz axlaç jahz cəəlhv?

DAALHVR:

1. Tana bæsn hazrt zud jamaran kevər, bolsinʹ səənər medz, biçkn tuuz biçtn.

2. Zudla kolxoz, sovxoz, oln əmtn jahz nooldz bæəxin tuskar, şkolin kyykd-kəvyd tynd jahz orlcxin tuskar ersin, nutgin, tanhçin gazetd ştatbja biçtn.

XAR MODN KƏŞYR.

Zorxtin ulana əmnk erg deer harad əməran xələxlə, xotn yzgdnə. Xotn xoldan, xuuçn byrəstə germyd hazras jilhrz səənər yzgdxş, zug cahan, cahan germydnʹ hazrin bor kərsnəs, tengsin kek usnas onhcin zilk kevtə cəəhəd jilhrdg met jilhrnə. Xotna cən germydəs jilhrəd yzgdən cahan, cahan germyd. Badman Sanzin bijinʹ boln ax-dyyhinʹ germyd. Hazras səənər yzgdı uga bæsn xar-bor germyd Sanzin əəlnə.

Xotna dord biçtk şovhr cahan tolha unad elzəd idz jovsn neg ik xotn xən—Sanzin xən.

Xotna deed biçdk xooran—əməran xojr xələsn xaalhar xooran cuvad harç jovsn xotn ykr—bas Sanzin.

Zorxtin deed bijər idşlz jovsn zeerd, bor xojr əzrhə adunbas Sanzin. Salad, evrən dundan nadz jovsn unhn dotr, tednlə naadz jovsn altn halzn mörn—Sanzin enkrəz undg mörn.

Hazr bytəsn xəətə, həəxyld ordg aduta, tur jovdg temətə, tuhl kyrtlən ynd kyrdg toxmta şar—şar coxr ykrmydtə kyn bajn boldv ugav? Bajn boldg.

Bajn boldg bolxla—Badman sanz bajn.

Bəəxtə bajnd „tyşsn“ ugata uls—bas oln; olna negnʹ—Manz.

Manz tergn, car, tögə hurvn bæsn bijnʹ, kəşyr uga.

Dyydən ger avx, tergar əəran bæsn ors selə orz çahr avx kergtə. Manz kəşyr uga bolad tyrəd bəənə.

Tyrəsən Manz kəşyr ugahas kəltə kex kergən jahz zohsaxv giz sanad xotna ax zax bəəxtə bajn Sanzas odad neg yly kəşyr bəvzə gihəd surxar sedəd harna.

Kəşyr surxləny:—„Neg xuuçn kəşyr bəənə. Bi medz əgç çadş ugav. Manaxn ax-dy dolan uls, cuharanʹ zəv avxla tegəd avxç—giz Sanz, Manzd kelv.

— Ju dərk! Sanz oda neg xuuçn kəşyrin tələ, ax-dy dolan ulsin dolan ərk jahz ergəd jovad jovxv? Sanz, arhlad neg zəv

kehəd nand ter keşyrən eġtn. Xamxrad odxla jalinь eġsv—
gihəd Manz dəkñ surna.

— „Nə çamag zovaz biş, çi ter haza bəəsñ şitmd has kesñ
erəsñ podusk uga xar modñ keşyr [avç odad, avad ir—giz
keləd Sanz Manzđ keşyrən avx zöv eġnə.

Keşyr olz avsñ Manz gertən irəd, tergən jasz avad, caran
zyyhəd selə orad harad jovna...

* * *

Namrin şyryn salıkta byrkġ tiim ədr. Deed bijəsñ kədlsñ
xyyrə kiitñ salıkñ tengrin yyilig kəəhəd xurav.

Barxlzad deed bijdən xursñ xar yylnəs xur orxnь orad
orkm bəədlətə. Xuras urd selənd kyrs gihəd Manz caran nərər
gyrsñ ut xar aratnəġar cəkad çanhar tuuhad jovb.

Manzig selənd irəd biçkn kergən tokarad hartl, zöv-zəvər
salkləđ, xur saak kevtən orx bəədl harad yyln barxlzad bəəñə.

Zunь duusñ xaksu bəəsñ cod xaalhar arvad har bedr çahr
deer iim—tiim zöv-zəvər açlh açz harsñ Manzin car biçknər
ujdad jovna. Xaalh ik cəklhtə.

„Xuuçñ xar modñ keşyr iim mu xaalhd sən tesz jovna
en“— gihəd Manzig sana jəvtlnь gerinnь baran yzġdnə.

Gerin naad biitk tolha əədən harx deer xaalhin cəklhn
doġşñ bolad, xuras əmn gertən kyrxər adhz jəvsñ car tergəñ
xuuçñ xar modñ keşyr podusk uga bijəñ xuhrna.

Keşyr xuhrsñ hazrt tergig dornь xajad, deerk açlhinь xaal-
hd ərxñ idz bəəsñ tuşata temə bərz avad, temənd tennəd xo-
tarn orad irnə.

Gertən irəd Manz kəvynə kerg kycəzəx kyn bolad xalьmġin
xuuçñ josar jərəl təvylyx zəvtə bolna. Haza bəəsñ bedrmydtə
çahrig gertən orulad xotna əvgd—emgd avxulad, Manz dy
kəvynənnь kerg yyl jərəlhnə.

Bajñ Sanz çahr uxin durnd tyrynd irəd, jərəl təvxər irsñ
dyrs harhad suuna. Jərəl eklnə. Oln uls zəvər çahr uuhad
orkna. Çahr bolv çign, kesġ xovdg uusnanь xotinь am xalana.
Xotn—xoşan zalus haza dotahin zəġ zə kyyndx zəvtə bolna.
Gerin ezn bolz Manz bijəñ tatad bəəsñ bijnь zəvər xalna. Ca-
atk naatkinь toll uga nam ajudan:

— A, Sanz, tana namd əgsn kəşyr jir mu jum̄n bəəz. Neg toľhan ədm̄n cəkl̄nd xuhr̄z odv—giz kelnə.

Manzin kelsn ygig sonsz orkad tav—talur ulan bəəsn Sanz, orudin buur kevtəhər amnasn̄ kəəsn harad, zəv-zəvər uurlad kelnə:

— Xələ! en ymkən kelz bəəx yḡn̄?! Kyynə kəşyr xamxl̄z orkv̄çi? Du harl uga min oda kəşyrtm̄ arvn arsl̄ng as! Kəşyrim jal es əkləçn̄ bi çamag!—gihəd Sanz mel uurlad bəənə. Ter xoorndan Manzig çəkkar Sanz bosad suuhad bəənə.

Bajn kyn biidən derlkəd bəəxlə Manz xordna.

Xuuçn̄ xar modn̄ kəşyrt arvn arsl̄ng? İkər əgsv̄ bi çamd! ligz bəəhəd!—giz Manz kelnə.

— Çamas bi kəşyrən avxv—giz keləd Sanz ik uurtə harç odna.

İzl buru noxa ymgkər jovsn̄ noxas kevtə, Sanz sadn—elgərn̄ xərəd kyn cuhlrad Manzind̄ irəd, m̄u keləd, yydin̄ avad eerəd bəənə. ligz bəəhəd gentkn̄ gert orz irəd xərəd kyn Manzig xərn̄ yzgəs̄n̄ cəkad avad unv. Erk şiltə bajn Sanz əlin̄ ygətə m̄u Manzig nojr̄xz̄ diiləd kyç yzyləd gyvdz orkna.

Manzin ymsz bəəsn̄ xalasta xar bişmd̄, kirtən dargdad bor bolsn̄ cahan sət̄n̄ kiilg xəjr xog bog bolad şuurç.

Ze gitlən gyvdylz orksn̄ Manz cun̄n̄ nydn̄, nulymsan̄ həzulad elsn̄ deer elk tyrgyl kevt̄nə... Baxan xan̄hasn̄ Sanz „sadta kyn, salata modn̄“—gidg en giz sanad xərəd şaxu bargudan daxulad xərnə.

* * *

Gyvdylz orksn̄ Manzig gerin̄ kyn çirəd gertən̄ avç irəd orn̄ deer̄n̄ xajçkna. Manz orn̄ deerən̄ zovad kevt̄nə. Kevtsn̄ Manzin̄ orna əmn̄ suuhad Manzin̄ kyykd̄ kyn nydndən̄ dohlinḡ nylm̄stə.

Biçkn̄ çahr̄ uuhad xalurxa bəəz, xar modn̄ kəşyrəs̄ keltə erk şiltə bajn Sanzas gyvdyləd avbt̄. Oda kex kergitn̄ ken kycəxm̄? Tərlərn̄ oln̄ yj̄ uls̄ dotr̄ hancxn̄ ər̄kərn̄ bəəx jum̄n̄ biş̄ giz tand̄ kedȳ kelləv̄?! gisnd̄ Manz zug „o, xar modn̄ kəşyr“—gixəs̄ biş̄ taldan̄ yḡ kell̄ uga zovad kevt̄nə.

SURVRMUD.

1. Manz Sanz xojr jamaran ulsv? Manzin ugatahinь, Sanzin vajninь jun temdg, bædl, avcar Manzin N. medylzənə?
2. Manz ors selə ju xəəz orsmə?
3. Manzig Sanz tərlymydtəhən jun uqr deerəs gyvdsmə?
4. Zovz kevtən Manzd gergnь jun yg kelv?

CAHAN XURHN.

„Dərtin xar tolha! Kedy xəəç, kedy dəkz çam deer susn bolxv? Tednə negnь bolad bi çignь çam deer suusv“—giz dot-ran sanad Zurhan, xəəhən xar tolhan ar syyhər səlyk ərlyəd harhəz orkad, tolhan ar bijsənь əədləd ora deernь harç irəd mu sansn əng harad hurnigəd bæəv.

Ju sanz bæəsən iltkz kelsn uga.

Usnd orx xəd toktnz idl uga xudg xəəhəd şurzgnađ jovna, Zurhan tolha deer suuhad dorakşan hazr şahahad işkrəd duulz bæəhəd, əndəhəd şurzgnađ jovz jovsn xəəhən yzz orkad:

— Xej, çagra!—gihəd xəəkrv.

Zurhana xəəkrz orksn duug sonsz orkad, xəədin əmn harad tyryçlz jovsn cahan jaman, togtnad dorasn xojr—hurv taslad idv.

Xən usnd orxas ert. Xudg deer kyn uga bolx—giz sanad, Zurhan bosad xəəhən xəry sərgəd, səlyk yrydyləd Dərtin xar tolhahar damzulad deekşən harhad idylv.

Hurvn minhn cahan holta xəd Dərtin tolha hurəvkad, deernь yrydz jovxədan ikər durll uga, elzəd idv.

„En ədr bas ik xalun bolv biltəl en“—giz sanad Zurhan, xalun bolx ugahinь narn kelz əgn gizəxər, nar xələv.

Narn zajanь mandldg kevtən, ərynь ydəsn davad mandlad bæənə.

Ik taava bolsn şar narn boln dorasn ervg-ervg gihəd kədlz bæəsən səlykar şinzlxnь en ədr jirin xalun ədr boldg bæədlə.

Dərtin xar tolha kesgt uga əəndr tolha. En tolha deer harç orkad, end-təndən xələxlə hazrt bæəsən jumn, jun bolv çign yzgdnə. lim ondan tolha Zurhan kyn bolsnas naaran yzəd uga.

Dərt deer harad end-təndən jum xarvn giz dasad bæəsən Zurhan, uralan çanh jovad, tolhan ora deer bæəsən şovhr deer

harad Dertin ar biid bæsn xotan neg xələhəd, dord biid bæsn xudg neg xələv.

Dertin ar biid bæsn—zurhana ezne, Mu-Cahana xotn.

— Xerəd şaxu erk bəədğ kevtən, erk devrn̄ salıknd şavşn zərmsəs̄n̄ ər̄yn̄ yd̄ən cə çansn utan harsn bəənə.

Gertən suuhad tavarn ər̄yn̄ yd̄ən cə uuz suusn ky yzsn bolad uxalxlarn, Zurhan xyvd̄ən hundad „nand ky zarz orkad, evrənn̄ cəhən, evrənn̄ gertən uuhad suux kişğ tengr jun gihəd es zajasmb?—giz sanad, kəvyn kək cən̄ şingz odsn uçar, tezəl uxandn̄ orv.

Xudgin ulana carngin deed bijesn̄ orz jovsn xoşa bæsn Zələ gidg kyynə ik xən usnd orz jovsig boln xudg deer mal, kyn uga xərgz bəəxig yzz orkad:

Xən usnd orx cag bolz biltəl—giz sanad xəhən xəry cəkad xudgan xələhəd harhz orkad tolhan, ora deer̄k şovhr deer, hanc xar şovun bolad Zurhan şovahad suuv.

Saak cahan jaman səl̄k xavlad xə daxulad şurzgnađ harv.

„En jamaran jovdlar jovxn̄ en xən darun̄ xudgt kyrx giz sanad xəeç kəvyn suusn hazrasn bosad şurzgnađ jovađ xəənən̄ əmn̄ bijd̄n̄ harad togt̄nulađ yrvəđ jovb.

Zuna narn ulm ədəd̄ən harad jovsig daxad xən ulm undasad bəesig medəd, Zurhan xudgt əerdz irəd, togt̄nađ zogsad, xəhən bijesn̄ davulz harhz orkad tajgarn ulana elsn̄ deer mər zurad naaç bəəhəd, gentkn̄ şuugs̄n̄ xəənə du songsad, tolhahan endəhəd xudg tal xələxlərn̄ xəənə tyryn̄ xudgar orz jovsig yzəd, xəənən̄ ard̄as xudg tal şurd harad jovb.

Xudg deer kyrç irəd, xəhən xəry sērgəd, xudgin deedk carngd̄ baglad onhcd zəvər taslad orulna.

Taslad usnd orulzasn xəd məəldəd şuugad bəənə.

Xudg deer odsn̄ zerg uslz bæsn xojr onhcd bagtl̄ uga, us bulaldad xərgəd bəənə. Zanhin şuurg en ter gix xoornd neg ekəhəd xudgan orəd, neg endəhəd xudgas harad bəənə. Usan uusn̄ xəd, gesən tengnz̄ avad, xəry harad xalund̄ bytəd ulan dotr bæsn̄ dovudin̄ syydrt̄ odad amrad hazr şahahad əmsxəd, kevl̄gən̄ kevəd, seryləd zogsz̄ bəəcxənə.

Narn hal mērgn̄ ydtən kyrç jovtl̄ xəd cuhar us uuhad xuurv.

Syyllik xөөdig usnd orulz orkad Zurhanig xudgin erg deer irəd zohsyla ezne aç көvyn xarhad:

— Zurhan ɵryni serynd xөөhən əldəhər idylnaç? giz sursnd.

Dɵrtin deed ar bijər idyldv—giz Zurhan xəry ɵgv.

— Nə, oda çign tiğəndən har giz kelsənnə ard, usan uuhad xurz bəəsn neg cən xөөnd xojr hurvn suulh us kez orkad, ezne aç көvyn, baaxn zalı eməltə bəəsn mɵrən uslz avad mor-dad xərnə.

— „Əld ydixv?“ giz surxasn əhəd, əld ydixən Zurhan sursn uga. Zuna şar narn cəkəđ bəənə. Narnd xalz odsn ulana elsn, ulalhə orksn tɵmr kevtəhər tavgt urhsn zuzan xar ɵvrər kerg kel uga xəərəd bəənə.

Degđ xalun bolad bəəxlənnə Zurhan xalun untı yndən bəəsl çign giz uxalad, kir xalasn xojrtan dargdad ze bolad bəəsn kiilgən təəlz avad, suulharn negn şatin kiitn us bij deerən as-xad baax serycnə.

Sery dyrz avad, catlan kiitn us uuz orkad, Zurhan ulan dotr bəəsn oln dovudas, neg ik dovu şyyz avad, tyynənnə sy-drinə kevtəd amrna.

Zələn xөөnd jovsn ɵvgnə ɵmnəs eləd көvynə irəd, ɵvgig, ydinə xot utxa gihəd xərylz orkad, ardk xөөndnə yldsin yzz bəəsn Zurhan: „nand eck bəəsn bolənnə namag irz soləx bəəsn bişij“ giz sənz orkad, eck ugadan hundad kevtə. Mel jum uxalş çign uga, xələş çign uga bolad bijdən yg ɵgç orkad көvyn elk tyrgyr kevtəd xalund diilgdəd erg deer untad odna

Untz odsn xөөç көvyn deer Zələn xөөçin көvyn irəd:

„Zurhan, Zurhan;—gihəd duudsig songsad Zurhan serəd bosv.

Bi xөөhən harhnav, çi jahnaç?—giz Zələn xөөçin көvyn Zurhanas sursnd, Zurhan sursn ygdənnə xəry ɵgl uga, bijəsnə:

— Asxn kyrtl xərylxv çi? giz surv.

— „Asxn kyrtl xərylxv“ gisn xəry songsad Zurhan şulur-xad, bajrlsn bəədl harad, inəmskləd:

— Bi çign xөөhən harhnav. Xamdan neg aju harhlta giz yr көvyndən kelə.

Xojr xөөç, xөөhən neg aju harhx bolad, xojurn xudgas zɵvər uuzm harç odsn Zələn xөөnə ardas, Zurhana xərylz jovsn Mu-Cahana xөөg bosxad harhna.

Ynəsni Dertin əmn biyə davad Hurvn-Beərg kyrç idəd xəry xərx jumn giz Zurhan kelsnd xəzudk kəvynə zəv ginə.

Zurhana xərylz jovsn xəəg yks giz tuuhad Zələn xəəg kyçz irəd, ardaharnə zerglyləd idylz orkad, xojr xəəç xəədinə xoornđ orad ju-bis kyyndəd yyrləd jovad jovcxana.

Xəd jova jovz Hurvn-Beərgt kyrç irnə. Hurvn Beərgin ar biyə Mu-Cahana xəənə, əmn biyərnə Zələn xə harhz orkad, xojr xəəç kyndn Hurvn Beərgin dund bəəsn əndr beərgin de-ernə harad suuna. Nərn yd keçəhəd irxlə, syydr suuhad, seryn orad irnə.

Gesm basl ikər əlsz bəənə—giz keləd Zurhan muursn bəəd-lər xərn-xərng gihəd Zələn xəəç əvgnə kəvyg gerl uga xojr nydərñ „namag juhar dennəç“—giz kelçkad ə uga bəzəhəd:

— Kyrə təvz idij—giz Zələn xəəçin kəvyn kelv.

— „Bi kyrə təvz idz yzəd ugav. Jahz təvxən medxşv giç-kəd, darunə xulxa kez orkad bərgdxdən əərxn bəəx kyn kevtəhər xultxlzad:

— Kənə xəəhər təvij? giz Zələn xəəçin kəvynəs Zurhan sursnd—caatkn:

— Xəəhər kyrə təvdm biş, kyrig xurhar təvdm giz çiləv.

Zurhana xərylz jovsn xəənəs neg xurhar kyrə təvx bolad, xojr kəvyn, suusn hazrasn bəəd bəərgin təşud odad, Zələn xəəç əvgnə kəvynə beld jovsn xəzin mərgər kesn xə utxar nyk maltna. Kyrə təvx dyngə nyk maltz orkad kəvyd xojr yzgəd, harad kək bor arhs tyyz avad kyrə təvx nykndən təvəd tylənə. Kək bor arhsna giign cahan utan coonglad harad bəəv...

Hal şatahad bel kez orkad, xojr kəvyn xəənd orz jovx çon met end-təndən ənhlzad, xələhəd bogşurha getz jovx mis kevtə xəvtxlzad, deləd idz jovsn xəənə zəxd kyrn harlahan xərhşn neg cahan xurhig bəəd avna.

Atxad əvsn hart orsn, cahan xurhn bəəsn çidlərn aldrxar sedəd kygdlnə. Cahan xurhn aldrz çədsn uga.

Xurhan bərz əvsig yzsn kəkşn kək xən yrgəd harsn xəđ daxad gyyhəd harç odad, tedyxnd harad xəry ergəd zohsad xojr hurv məəlz orkad dəkəd izlən daxad caaran harç odv.

Ter xoornđ xojr kəvyn xəzin mərgər kesn xə utxar, ca-han xurhna hol tal zəryləd irsn hazrarn orulv. Xə harin duntk

xurhn hold kyrsn daru cahan xurhn, bəlvəlz məələd, nydən cəlzyləd, kelən zuhad, çiçrəd təkrəd tiirəd bəəv.

Cahan xurhna əmnə harç odv.

Xojr kəvyn ik şuluhar xurhna dotrinə jylz xajad, maxinə meç meçərnə salhad avb. Cuhlulz avad tylsn kək bor arhsnas harç bəəsn kəvkr cahan utan uurç odsna xəən xojr kəvyn meç maxdig jarz jarz orkad neg tajgan şorlad ter şordan maxan əlgəd halinə zalə deer təvəd byrkz orkv.

— Maxn halin zalin uurt şargdad boldm giz—keləd, çi ter dotrig örgəd avç ir. Bi maltnav. Bulz orkx jumn giz Zələn xəəçin kəvyn keləd suusn hazrasn bosad harsig. Zurhan dotr avad daxna.

Dotran bulz orkad, xojr kəvyn gem es kesn bəədl harhad tydyxnd odad suuxxanə. Xən sak kevtən elzəd idəd bəənə.

Gesn jir ikər əlsz bəənə. Maxn şuluhar bolxij?—giz Zurhan sursnd du cən Zələn xəəç əvgnə kəvyn:

— Çast bolx, darunə bolz oddm—giz xəry əgv.

Udl uga xojr kəvyn suusn hazrasn bosad kyr deerən odad, maxan bolsn ugahinə xələxər sedəd byrkəhinə sekslə xuurgdsn maxna ynr seksn tusar harç xojranə xamrt kynknəd səəxn sonyr ynr orv. Xuurgdsn maxna əmtəxn ynr xamrar orxla, ikər əlsz bəəsn Zurhan maxna ynr songsad tolham diigəd, nydm kəkrəd bəəv—giz nekdtən kelsnd—naatkən:

— Ikər əlsxlə tiigdm—giz xəry əgç orkad, tag byrkətə bəəsn kyrən xələhəd şylsən xuld—xuld zaləgad bəəv.

Udl uga xojr kəvyn maxan harhad idv. Şargdad, xuurgdad bolsn kyrin maxig tosinə çiv—çiv dusahad idxlə jamaran?—giz Zələn xəəçin kəvyn Zurhanas sursnd, Zurhan:

— Jir sən! Bal met əmtəxn. Gesn jir cadv—giz xəry əgv.

Cadsna xəən—cahan xurhna syl haşun!—İdsnənnə ard yldsn maxinə kəvyd xajçkad bosad xəəndən harcəv.

Zuna şar narn, ut xaalhar jovad, gertən kyrç jovsn cag bilə. Kəvyd çign nar daxad xəədən ekəlv...

Byryl tasrsn dyngə cagt xəəhən ger deer avç irəd orkçkad Zurhan ezndən irv. Xəənəs irsn Zurhand xəəs bərdg ger, zalanə Zurhand xot egdg şar modn aahar negn ystə xəərmg kez əgsig, Zurhan bar—byr uuhad, aahinə ərəlcə xəərmg xəry

өгçкәд, һарç одхлә, хәәсç бер зигтә юмн, çиләһәд уудг кө-
vyn јуа гihәд esv uv en?—giz sanad ardнb yldv.

Zurhana ekin ger giz, neg xavtxa xar zolm, xotna deed
ar zaxd бәәдг билә. Zolmdan kyrç irәd Zurhan ekinнb orn
deer kevtнә. Kevtsн Zurhand gentkn kesg uxan орна.

Oln uxan zaagt neg өнckтpь xavçgdad: „Namag xurh alz
idsig medni gilç edn“? giz bijәsn, dotran surad: „medxlә cokz
alx“ giz sanv. „Cokz alx“—giz sansna xөөn Zurhana zyrkn
gentkn көдләд odna. Zyrkn ulm-ulm, şulu-şuluhar çanh cokat
bәәxlә, Zurhan keviz çadad, bosad harna.

Harç jovsn Zurhand, Mu-Cahanahas neg aah ys avad ge-
rәdәn irz jovsn eknб xarhad:

— Zurhan, xaaran odnaç? gisн ekinнb zөөln du songsad;

— Xө xotnad orulnav giz kelәd, Zurhan xotnas deekşәn
өmәрәд harad jovz odv.

Xөөnә zaxd irәd togtnad, deerәn harad serzanәd көdlz
bәәsn salbk xavlad zohsad serycsн bijнb zyrknб togtнxş. „Kyrә
tävsн cahan xurhn uxanas nam harş uga bolv“ giz sanad, Zur-
han talvahad idz бәәsn xөөg işkrәd xuraz orkad, xotnd tuhad
orulna. Baglrsn xөөg tuuz jovtl cahan xurhna ek, көk xөн,
xөөnә ard suhrz yldәd, ardan jovsn Zurhan tal, „xurhm çl al-
laç“—giz бәәx kevtәһәр, xәләһәд мәәlnә.

Xөөg xotnd orulz orkad Zurhan, xotna zaxd kiitн elsn deer
elk tyrgyr: „oda jahdv“—giz uxata kevtнә. Hararn deer kehәd
neg баaxн zuur kevtz бәәһәд, dәkәд көlvрәд deekşәn tengr
xәләһәд барун нудрман tolha doran төvәд kevtн kevtz, nydәn
anz orkad „Oln şar burxm minб әldtxә“—giz zalvrad kevtнә.

Zamb tyv deer harsн y—tymн oddud: „burxn kyynd tust-
sig yzylz“ giz бәәxig yzylsn өng harad neg-negndәn nydәn
çirmәd inәldz бәәsig zalvrad kevtсн Zurhan nydәn xәләxlәrn
yzнә.

Hazr doras, kişg—uga kyyнlә xarhsm terv—giz sanad, dot-
ran Zөләn xөөç өvgнә көvyg mu kelәd, bosad gerәdәn harad
jovna.

Gertәn irәd ekәsn neg biçkn xurmş avad, gerin şuhud бә-
әsn devlән avad, Zurhan harç irәd haza xurmş delgәd, dev-
lәrn der kehәd untxar sedәd kevtнә.

Kyr təvz idsn cahan xurhn Zurhana sananas harxş.

Neg bəerəsn, neg bəertən kəlvə bəəz kesgtən untl uga kev-
təd orksnanə xəən, Zurhan genikn untz oç...

* * *

Xoşar jovsn xəəg gerədən avxlarn, toohinə avxar avç ir-
sinə Zurhan ərındnə mednə. „Xəəg toolxla tengr cökü! Oln
burxdminə əldətxə! Oda jahdv?“—giz sanad Zurhan kəvəhərnə
usn gyysn cə, hujr ugahar, Mu-Cahanad uuhad suuna.

Zurhanla xamdan ger dotr kesg uls cə uuz suuxxana. Ynd
bəəsn ulsnə: xoşd jovdg Manz Badm xojr, ezne aç kəvyn,
nanə çign xojr hurvn zalus.

Gerin ezn nərən, ərndr xar cooxr zalu bijnə xotan uuz or-
kad, mənqtə hanzd demsr təmkk tatad, kevstə ors təmrr orna
əmnn çilng cahan şirdg deer suuhad xoolan jasad nojrxsn du-
uhar:

— Zalus şulultn. Narn deegçxəs əmn xə toolad harhəz
orkij giz kelsig zalus songsad cəəhən adhn — şidgn uuhad
bəəcxənə.

Mana xəən kedy bolx jumnn bilə?—giz Mu-Cahan aç kəvy-
nəsn sursnd:

— Xojr minhn jisn zun jirn xojr bolx jumnn giz ternə
xəry əgv.

Xəəg gyylgəd neg toolad orkxla xəən xojr minhn jisn zun
jirər harad bəəv.

Xojr xəən jahad dutv ençnə? Xəəç jahsinə mednçi? giz xə-
ənə ezn sursnd. Zurhan ulan maxn bolad ulaz bəəhəd, ju ky
kəlz bəəxən medl uga:

— Medxşv. Bi medxşv. Bi xə idsn ugav giz kiihən davx-
culad kelsig Mu-Cahan songsz bəəhəd muskiləz inəhəd.

Çamag kyn xə idv—giz kəlz bəəxş—giv.

Dəkəd xojr toolçkad xəən jirin negər harna. Gyylgəd tool-
zasn xəəd şugad məələd nır—car bolad bəənə. Oln xəəd zaagas,
kəkşn kək xəən, jilhrəd harç irəd, engsəd məələd bəəsig ezne
aç kəvyn yzz orkad:

— Setrən xurhn uga kevte. Setrə kək xəən məələd bəənə—
giz avhdan kəlv.

— Bæx ugahin̄ jovad xələ—giz Mu-Cahan zakad gerə-dən harv.

Setrən—kəkşn kək xəonə cahan xurhn uga bolz harv.

* * *

— Setrən cahan xurhn jahla?.,

— Medxşv.

— Jungad es mednəç?

— Medxşv.

— Jungad uul̄nəç? Cahan xurhn jahla?—giz keləd, Mu—Cahan halin kəvəd suusn kəvyg manhd xar maləhar cokad avb.

Kəvyn xəkrəd çışkəd uul̄v. Ulsn kəvynənn̄ duug son-sad orksn ekn̄ gertəsn gyyz harad, Mu-Cahanahur gyyhəd orad irxlə biçkn̄ kəvyg bydyn zalu byrygin̄ şydn maləhar cokz bæsisg yzəd:

— Jungad cokz bæənət?—giz arhul keləd, irgd bəgdihəd uul̄z bæsn kəvyn deer dohlg nyl̄mstə odad suuna.

— Cokx biş alsv en kişgo noxag—giz keləd ezn zalu kəvyg ektəhin̄ taşr xojr-hurv orahad orkv.

— Setrən xurh iddg...—gihəd ezn zalu uurlad bæənə.

— Zurhan, Zurhan! Xurhin̄ idl̄ çī? giz ekn̄ kəvynəs̄n uul̄n̄ bæz sursnd kəvyn̄:

— Idl̄v. Əckldyr gesən əlsəd bæxlə Zələn xəəçin̄ kəvytə xojurn kyr təvz idl̄v̄dn̄ gihəd dəkn̄, dəkn̄ ekrəd, ca-caahan ki-ihən avad uul̄əd bæv.

— Kyr təvz idl̄v? Setrə xurhar... giz keləd ezn zalu, hul̄mtin̄ deed biid suusn hazrasn bosz irəd, kəvyg dəkəd neg cokv. Syl coklhn̄ kəvynə mannahar xarhad, mannann̄ ars zul̄hlz orksnas cusn harad bæv.

— Nə har! Yzgd̄l uga od! Xotndm̄ biçə bə? giz keləd ek kəvyn xojrag kəəhəd harhz orkad, ezn zalu:

— İm̄ kişgn̄ tasr̄sn̄ jum̄n̄ kyynlə xarhdv? Yynə juh̄in̄ avdv oda? gihəd dotran̄ uxalz bæəhəd, Zurhand nahcxn̄ zaaz əgsn̄ hum̄n̄ temən̄ bæəxig sanz orkad, bajrlsn̄ bæəd̄l harv.

— Nə, çama! Xurhna ormd̄ hum̄n̄ teməhər jald̄ unhaxla medxç—giz keləd, suusn hazrasn bosad hanzdan̄ hal kez avad, ezn zalu ter xoornd̄ harad irəd uga aç kəvyhən̄ dudul̄v.

Dudsnd irsn aç køvündən:

— Odak kişg uga noxas, setrə xurhar kyrə təvz idz orkz. Yg xəənəs harhəx jum̄n. Çi oda mordad, temənd jovsn en kişgon hunin̄ kerəçd xuldz ork—giv.

Avhin̄ kelsn yg aç køvyn̄ songsad harç odv.

* * *

„Usna ekn bulg, kyynə ekn nahcnr“. Nahcnrin̄n̄ zaaz əgsn xar hun̄n cahan xurhna jald odsna xəən, odx hazr, orx nykn, idx hujr, uux cə uga bolsn uçrar Zurhanig ektəhin̄ hazr deer xələsn han̄cxn̄, nah̄cxn̄ avş ugahar bəəsn bijn̄, can̄ arh uga bolad bij talan nyylhz avb.

Bajn kyn, ugata xəəçig tiigz dazrdg bilə.

SURVRMUD.

1. Zurhan Mu-Cahan xojr jamaran ulsv?

Zurhana ugatag, Mu-Cahana bajin̄ juhar medxm̄b; jamaran bəədl̄tə, jamaran ger—malta?

2. Zurhan kentə, jahz jovad, jun gihəd xəənə xurhar kyr kez idsm̄b?

3. Ezn, Zurhanig, setrtə xurh idsin̄ jahz medv?

4. Ezn Zurhanig ektəhin̄ jahz dazrv?

5. Zurhan, Mu-Cahan xojras taldan jun uls en tuuzd orna?

DAALHVR.

1. Tuuzin xyvərmydt, tal-taldn̄ bolm tolha əgtn.

2. Tadm̄n̄ biistn̄ evrən̄ hazras enynə tatvrtə medsn jumarn̄ tuuz biçtn̄

XƏƏÇ-MANZIN UUHN KƏVYN.

Xal̄m̄g kyn dən dəəsn gix jum meddg çaddg biş bilə...

Zug ors orn̄ xan Japonlav, Kitdləv al̄ German̄ləv dēaldz bəədg çign̄ gix zirkən̄ zəng bəəxəs biş, tyynəs taldan sonn̄ sorm̄ zəng zə uga bilə.

Zuna xurin̄ kyçər harsn̄ bəərgin̄ əvsnə səənin̄ xəəhəd, xal̄m̄g uls malin̄ idgər kezənk̄ kevərn̄ nyyhəd-şuugad jovad jovdg bilə.

1916 zilin̄ namrin̄ sarmud ek̄lz bəəsn̄ cagla „na-ca, xal̄m̄g ulsig dēənd̄ avx jum̄n̄ zign̄“ gisn̄ zəəng ulan̄ zalata xal̄m̄gudar, hazrt̄ buusn̄ ədrin̄ gegənəs xurdar irv. Xal̄m̄g tan̄h̄çd̄ bykl̄ arvn̄ nutgt̄ ter zəng şus gihəd odv.

Zəng harsn daru, udl uga, tanhçin pirstvəs nutgin pirstvd „12“ nasna xalbmğ zalus cuhlulz mordultxa gisn zakan harç...

Manaxn tiikd Ulan Ergin xar-holin əmn biid, nomin tolha gihəd bəədg, tyynə dord bijdk syyd bəələvdn.

Mana əəmgin starşina, otgudin arvny axnrig cuhlulz avad, nutgin pristvəs irsn zakag, tednd sonşx kelv:

— „Oda mana xalbmğ ulsas „12“ nasna zalus xar kədlmş gidg jumnd avç bəəne. Pristvin zaksn zakag kycəx josta bidn.

Ta arvni axnr, cuhar cag tydl uga jovz, otg otgudtan bəəsn en nasta kəvydig, spiskərn xəəhəd avad irtn!—giz əəmgin starşina arvny axnrt nydən cəəlhəz, şydən taçknulzahad kələd zakna.

Sə dyləd, ədr dutal, cag tydl uga arvny axar jovad otgudiny „12“ nasna kəvydig cuhlulad avad irtə.

„12“ nasna kəvyd dund, manaxna neg ors ulsd xəəç jovdg ugata təv kyrsn əvgnə hurvn kəvynə iknə tusla.

Manz gidg nern—deərən xəəç gidg nertə əvgn.

Nasny turşar xəənd jovad jovsndny Xəəç-Manz gihəd kelz orksn nern, kezənəs naaran şingrz odsn mən.

Bijdən nəkd bolz jovsn hancxn urd harsn kəvyhən dəənd avxla, bi ju kez ardny yldx biləv gihəd, Xəç-Manz nydndən dohlg nylbmstə kəvyhən daxad harna.

Nutgin parvlən deər kəvydig avç irəd, kirgxər bəəx xəən kevtəhər, ulan şirtə şkolin xaşad orulad şitmlz orkna.

Pristv, emç, bajd, nojn sən uls xyyv zəvç keldəd kəvydin gemtə—zovlngtahiny xələhəd, bajnasny mənq idəd sultxad, uga-tahiny jovulx bolna.

Jovulx bolad jilhəd avçksn kəvyd, tednig kyrgz irsn ek eck, ekç dy, aç-ziç uls, xurhdlanan niilzəx xəđ kevtəhər nir—car bolad bəəne. Ter şuganny tatu kevtəhər, dəkəd xaran biş hazras unz, zyyz irsn mərd teməd hazr bytəhəd, incxəldəd, bulbdad bəəcxənə.

* * *

Manaxnaknar hal kerm jumnd irdg uga, manaks yzgddg uga bilə. Gentkn ter kəvydig cuhlulad xojr xonsna xəən, mana ar-dahar hardg ik holar hal—kerm yrynd cuhlrad əl-manxn şovun donhddg met, maş səəxn duuhar donhddad orad irtv.

Hal kermin xəəkrən dun manaxna bəəsn ezgo erm-cahan kədə met hazrt dyrən bolad, oħtrhud xadad bəəv.

Nutgin parvlən deer ulan xaşad xalhata bəəsn kəvydig harhad, kesg temən terg zyyhəd, suulhz avad, hal—kerm zogssn hazrur avad harna. Kəvyhən stavk kyrtl kyrgz irsn Xəəç-Manz, caarandn kyrgəd Əədrxn balhs orad harna.

Kerm zogzsn hazras stavk zəvər uuzm bəənə. Stavkas ərən harad temən tergər jovsn kəvyd asxn yd kecəlhəd hal kermin zogssn hazrt irnə.

Xurddan orsn şar-narna geri hal kermin haza tyrksn tosn met xəəlnhu cahan şir deer tusad avlcəla, səəxn cəvdr şar ɵng hal kerməs harv. Teməd tergnə kəvyd, hal kerm zogsz bəəsn hazrt irəd holin kəvəhər tergdən tələd bucxav.

Hal-kerm yzəd uga kəvyd cuhar, tergnd jovsn ɵvgd kyrtlən həxzənə. Hal-kerm zohsz bəəsn hazrt, xamdan zergldəd kesk xar modar kez orksn onhcs bəəcxənə. Hal-kermd suulhz avç jovx gizəsn xudl bolv. Kəvydig avç jovsn ors-xazgud şavdad-cokad odak hal-kermlə zerglz bəəsn onhcd orulna „Avç jovsn kəvydin tonb kedyhinb medxşv“, zug kəvyd orulad, hurvn ərvinc dyrgəd hal-kerm çirəd harla g:z Xəəç-Manz xəənb gertən irçkəd keldg bilə.

Əmtn bolz hazr deer yydsnəs avn Əədrxn balhsa yzəd uga Xəəç-Manz, ik budta cəgt sadrg hazrt xəənəsn salsn met, anhlzad balhsna ulbnc dotrahur jovsn kəvyd daxad balhs həəxnə.

Balhsndan xojr xonna. Xəəç-Manzin kəvy boln naadk kəvydig cuharahinb senglgdsn xar ysdinb səəxn xar məşihər xəəçləd salds kev.

Salds bolsn xalbmğ kəvydig Əədrxnd xojr xongt bəəsn gerəsnb harhad, vagzal tal avad harna.

Aərg-bidrg bolsn balhsna ulbncar devssn çoludig arvad xəəədər ərədylsn kəvyd işkəd jovxla kyrd-kyrd gihəd ik toxa nosig çidl uga kyykd kyn savz bəəx met, bytnhy ə harad bəənə.

Ulbncin negnəsnb harad. negndn orad əjuhinb daxad jova jovtl balhsna ardk vagzalin ulan ger dyngəhəd yzgdv.

Jovad-udl uga kəvydig avç irəd vagzalar orulad, to-diginb avad, dərəhər deekşən harhad vagzald zogsz bəəsn məşit

orulad suulhna. Cag tydl uga xonx neg cokna. . . Xojr cokna, hurvdz cokad, vagos çirdg ik xar parovoz çışkyləd (xəkry-ləd), maşın vagusan çirəd kəndrəd harna.

— Puf.. puf.. gihəd vagos çirdg parovozas ur harad kəndrəd harxla tax, tax, taş taş,—du harad vagos çirgdv.

Vagos dotr orad suuz orksn kəvyd uulbdgn̄ uulbdad, duuldgñ duulldad, nir car bolad şuugad jovcxana.

Xəəç-Manz kəvyd vagond orad suulhad maşın kəndrəd harxla hararn dajlad—„Mend jovtn!“ „Mend irtn“ giz keləd nydnəsñ harsn nylmsig xavtxasn kirtəxn bor alçur harhz arçad, dyrzgnəd odsn bahçudig kesgtəñ ardasñ xələv.

Əədrxnəs ardaran harsn xar maşihər çiryln̄ xəlm̄g kəvydig naaran, juni tələ, jaxar avç jovxig⁹ kyn medxş, kədlmş gidg jumnd oç jovna, „mana starşınad zakan pristvəs irsn bilə“—giz negñ kelnə.

Mal ger, em-yrn jaxm̄b, kexm̄b gisn tolhata ygmyd kyn-dgən uurad, maşınd ydəd kəvyd duulcxana.

Gertəsn harad jovxñb,	Əədrxnəs harad jovxñb
Gerltə şamn̄b şatna,	Əltə şamn̄b şatna,
Gerltə şamin gerl tasrxla,	Əltə şamin gerl tasrxla
Germanə hazrin zax bolna.	Əədrxnə hazrin zax bolna.
Bahsna ardk vagzald	Zirn tēgətə maşınb
Buuta xazgar kyrgylñb,	Zirzgnəd gyyhəd jovla,
Buuta xazgar kyrgylxñb	Zirn daln̄ baaxn kəvyd
Burxn̄ manşrn̄b jevətxə.	„Zirhl“ kehəd jovcxana.

Jigəd duulsn̄ duuna əhinh̄ maşınd, sekətə jovsn̄ neg ter-zərn̄ orsn̄ namrin seryn̄ xar salbkn̄ neg terzərn̄ harhad, Əədrxnə ardk kək hazr əhinh̄ avad yldnə.

Kəvyd kədlmşç çign̄ biş, salds çign̄ biş jovad jovna.

SURVRMUD:

1. 1916-gç zil ken, jamaran nasna kəvyd cuhlulz avsm̄b?
2. Ter kəvydig aldəs albdaran, jaxar jovulz?
3. Jun ulsin kəvyd odz.
4. Kəvyd jamaran uxor bəədlitə odsn?

MUXLASIN YRD BOLN ZERGČNRIN KIČGYD.

Eldy jum̄n, mana Pankratovin zergəs kyyg adusnas dord toolna.

Evrənn̄ bəəşngšing ger noxasd kelgz əgv.

Bijinn̄ durta arvad şaxu əkčd bəənə: tiigəd tednən kiçk-lə zergəs ter kiçgydig bijinn̄ muxla kyykd ulstan tarahad xuvaçkad, biçkn kyykdta kyykd ulsig evrənn̄ ysər ter kiçgydig asrt̄n gihəd, noxas xələdg ulsarn cugtadn̄ ilgədm̄n.

Ter zergəsd bas muxla bolz Aleksej gidg kyn bilə.

Jir bijn̄ ter hazrtan temdgta—dalta eemtə, səəxn bolçkad olmha uxata keltə kyn bolz toolgdz bəəsn jum̄n. Gergn̄ baaxaxan kyn.

Gergn̄ bijinn̄ daxsn, nam bijəsn̄ uly ke ho bolçkad, uxata serltə bəəsn boldg.

Nam nart delkəhər tiim xojr ky zərc xəəsn bijn̄, tednlə ədl tegş ədl uls oldş uga giz* kelz bolxm̄n.

Mal-gern̄ çign mu biş boldm̄n, dəkəd deern̄ bisinn̄ ung zixn̄ çign degd muuhin toond bəəsn jum̄n biş.

Bolv, Aleksej tiigv çign nevçk deegyr boldm̄n.

Neg dəkz Aleksej gergn̄ saata bəəsn bijn̄ zəvər xol hazrur ed-tavr zəəx bolz harv.

Oda nam jaxn̄ çign̄ medgdş.

Tiigəd gertəsn harad ez uga ervn cahan teegər jovadl jovna.

Jova, jova jovtl oratad sə bolz odv.

Tergd şixtnəd, tēgəs̄n̄ ziigəd jovna, end tendəs cuhlrad xamdan jovz jovx ol̄n zys̄n əmts xoorndan ju bisən kyyndl-dəd jovcxana.

Əl, jamaran hazrt jun uls bəəz, jamr ger-mal əskdgin̄ tuskar cugtan kyr kyyndə kez taarta kevər kyyndz jovna.

Aleksej acatahan bas jovad jovna.

Tegəd naadk ulsn̄ „çi yr manla xamdan jova jovz yyr-mydin̄n̄ yg kyrd es orlčdgçn jun bolzana? Əl nam bijən ikd

avad manla kyyndş uga sanatawç, zigşz bəənç? gisn survt:
„Uga yrmyd nam bijən ikd avç tanig dormzłz bəəxm ugav.
Nam tiim setkl çign uga. Mini, tana en kyyrtñ oda kyrtł orcl
uga tagçg jovad jovdgm bas uçrtā. Bi gertən gergən hanca-
rahin̄ yldəçkləv, mana zergəs jir xər-bər uga kyn. Durta
cagtan kyyg alxdn̄ kyrgz mələçəd çign orkna. Nam tern̄
boltxal, oda kyykd kyyne kəkne ysig yrndn̄ kəkylł uga
noxan kiçgyd asruldg bolz“ giz—Aleksejig kelxlən̄, cuhar
tyynə tuskar kyr keldəd şuugad harcəv.

Zergsin muxlas gertəsn keer harxlarn bijən suld toolçkad
durndan ju bolv çign kyyndəd ju bolv çign kenə.

Nam zərmdən xaalhar jovz jovx zəvər medrltə uls Aleksejlə
xarhlarn—„Tana ter selədtā hərgtə uls bəəx kevtəl. Nam
əmtñ yydz şar nar yzsnəsn avn kyyne ysər noxan kiçg asr-
txa gisn josn harad uga jumñ“—giz kelcxəv.

Otx hazrtan kyrəd xəry gerədən tergən tatad sun bijərn
saak kyyndvrən sançkad Aleksej dotran „nam tiim josn ugalm,
ugalm tiim josn“ gihəd sanad uxalad jovb,

Boltxa. Sən!

Jova jovz Aleksejig gertən irxlən̄, gergn̄ tosz çign bəəxş,
gern̄ ykərin jasna nykn meť taş xurnhu, cur hal harç
bəəxm uga.

Gertən orad irxlə, əlgəd biçkn kyykd uuləd bəənə, ter
biidn̄ şuhud zergləd noxan kiçgyd bas ginəldəd bəəcxənə.

„En jum̄?“ gihəd zaluhan surxlən̄, gergn̄—„entñ mand
burxna—zajasn kəvyn“—giv. „Şuhud bəəsn jum̄?“ gixlən̄,
gergn̄ „biitñ es medz bəəxşt,—noxan kiçgyd“—giz kelv.

— Biçn̄ mednəç, nam ednəçn iigz bəəz bolş uga! Ter
şuhud bəəsn kiçkydig naaran avad as! Ne, evrənn̄ kilncdən
burxnd mərgz biçkn kəvyhən av. Terçn̄ əlgədən uulzana.
Aleksej odak kiçgydig xojrahin̄ nəzəhəd hartan bərzəhəd,
atxad alçkad, xəry ormdn̄ təvçkv.

Nə kilncdən burxnd mərgz ter kəvyhən av. Yzzənc tərçn
əlgədən uulbz bəənəlm.

Əryndn̄ zergin kədlmş hardz, muxlasig kədlmşt harhdg,
noxasin asraçnr irəd „Anna, odak kiçgydçn̄ əmd mend bəə-
ny, yzylıç“? giz surxlən̄, Anna: „Nam tedntñ jahz odsn̄

çign medgdxş, əm şirnə tasrz oç!“ „Jahad. xojurnji? Ykz oçij? Jun uçr deerəs? Nə, mand ik tər uga jum, bolv zergd kyrgz kelx zəvtəvdn“—gildcxəv.

Tiigzətlən Aleksej gertən orz irəd—„Tand jun kergtə ju xəəz irvt? Nilx kyykd əlgədən gesnə əlsəd xərhnad uuləd kevtxlə, noxan kiçgydər kyynə ys kəkyləd bəədg jasn əld bəəxmnb?“

Gertəsm harç uga boltn, tanşing noxa asraçnr nydndən yzxşyv! gihəd xəkrxlənə, noxas asraçin negn—„Aleksej ikər biçə xəəkrəd bə; bidn nam bi deerəsni irsn uga biləvdn, zergd zəngləvəvdn“—giz kelv.

Tedn tesl uga zergd odad kelçkiz.

„Ter kiçgydən kilnkyrər orahad avad irtn“—giz zergəs zakv. Zakahinə songsad avç irxlə, xələzəhəd „xəəmnə kişg uga kyynə harar, kilnc uga kiçgyd ykz“ giçkəd—uuləv.

Tynəsni noxast xot kedg usig duudulz avad—„noxasin xotinə səənər şimtəhər kəzətn“—giz zakv.

Zərmdən ter noxast dəçəd yly suulh xot kegddg bilə.

Noxas xotan idsn cagt zergəs bijnə irçkəd, ustul təvəd suuçkad ervənnə hararn asrdg bəəsn jum.

Ter ədrtn irçkəd xazudan ykxn kiçgydən təvçkəd xotin xəəsnə əər suuçkad—„Aleksejig duud“—giz zakv.

Aleksej irv.

En nyl ugahar algdsn kiçgydig yzzənc?

— Yzzənə, oda jaxv, zergəs, noxa adusn biş—kyn ykz od-nalm gixlənə,—

— Çi elkən hazaran kesn elmr ednig alvç—giv.

— Bi ednitn alsn ugav, ta biitn jasnə uga jum harhzanat. Biçkn kyykd, xar ulsin bolv çign, kyynə yrdlm, ta ter biçkn kyykdig xərhnulçkad, ekinne ysər noxan kiçgyd asrnat. Tedn cuharn ykxinə sən bəəz! Əmti oda bijnə xərnhu; oda bijnə dazrlhd bəəhə. Cuharahinə alxla sən bolxmn.

Aleksejin yg sonsçkad Ponkratovin zergəs stul deerəsni bosn Aleksejin çəzənnə tylkəd orksn, Aleksej tamtrə jovad tolhagarn xəəsnə dotr unv.

Unlhnlanə noxas asrdg uls tatad harhxla Alekseini bəəsn bijnə şatad ze giz oç.

En jovdl ik zəng bolad, oln əmtn şuugldad odcxav.

Ter noxa asrdg uls dotr Aleksejin ax bas bəəsn jumn.

Axnə azdlad zəsngin geryr bu avç gyyv.

Ter zalug bas dyyhinnə ardas jovulxar sedəd zergəs mux-
lasdan zaka əgv, tednə çonin xurc kiitn nydər xəry xələldv.
Muxlanrin zyrkn buslv.

SURVRMUD:

1. Pankratov xarin əmtsig jahz zovadg bəəz?
 2. Zerginnə josnla Aleksej jahz xərycv?
 3. Zerginnə dazrlhd muxlasnə jamr xəry əgv.
 4. Zergnə muxlasan jahz bəəlhəsənə tuskas, talin jamr raskazmudas
ju mednət?
-

NEKƏÇİN ZOVLN.

İzl holin barun kəvəd əmnəkşən xələsn hurvn davxr ik cahan çolun ger dyngəhəd bəənə. Ter gerəs tedyknd nevçk dorakşan xotxr bolsn hazrt utahan byrgyləd neg fabrik kədl-zənə.

Ter gerin hurvdgç davxrtñ narna tolənd gilvksn ərəsd fabrikin ezn ger byltəhən bəədg bilə.

Gerin dor xarñhu ərəd ter fabrikin nekəç kyykd kyn bəəsn boldg.

Kyyndəd kycəzəx jumñ met, ter fabrikin eznəhəs çign nekəç gergnəs çign—xojarahasñ kyykd tərñ.

Fabrikin eznə zyydn bolsn untgd ərədnə əmn barun şuhudñ ailtlad orksn nohan dərkin gegən əlgətə bəədmñ. Ezn gergn nohan dərkin gegəd əlgv çign, burx itkdg bəəsn jumñ biş.

Nohan dərkin gegən kedy səəxn ke kevər zurata bəəsn bijñ mənğn uga bolxla, kergtə jumñ bişin. ezn gergn medg bəəsmñ.

Nekəç gergnə xarñhu mu gerinñ bas neg bulngd jumna dyrsn uga əngtə nohan dərkin gegən bas əlgətə.

Nekəç əmtin canñ ugahar burx itkdgtən ədñ bolñn tyndən mərgəd zaləvrad, əmd jumñ met sand bilə.

Ezn gergnə kyykinñ xələdg, evrənnñ yrən, tyry zydy yzəd arññ uga bolad, rezin kəkыр, xar hujr amndñ çikə bəəz, tərñ gemtəd, ynəsn arhan barad zulsñ kyykd kyn xələdg bəəsmñ.

Nekəçin kyykn ədrin duusñ xot xol uga giltə, ymkə oradg kençrtən oraldad kəşəd zohstlan uulədl bəədg.

Ek eck xojrñ kədlmştə bolad, eznə kədlmş ax bolad harhsñ neg yrən xələz asrdg arñ çign uga bəəsmñ.

Ezn gergnə kyykn badm cecg met, çik əkər har kəltə bolz əsəd irv. Şuhud bəəx nohan dərkin gegən xələz şiltəx mətər yzgdđmñ.

Nekəçin kyyknə bəəsn bijnə şar dag bolad, ecəd çirədny kəgşn jumşing xurnəsn orad, kəlnə məəhgədə gerl bah gert əmnə tasrad şarləx nohan met çidlə tasrad bəəv.

Eznə kyykig gemtənlə canə uga ik medritə emçnr ik yrn şang avç, minhədər mənəgen toolz avç dor ormasn bosad gyxər edgəv. Kyykn əmnk kevtən ökər, səəxn zys harç əsv. Kyykig şuhud bəəsn nohan dərkin gegən basl xələsn dyr harad bəədm.

Darunə nekəçin kyykn gemtəd har kəlnə xar dag bolad urlnə kəkrəd mu bəədl harad bəəv.

Ekənə jaxan medz—çadad arhan barad tolhaharn dosk cəkad, ysən ymtəz taslad burxn talan xələçkəd əvdgləd suuçkəd „bujn boltxa or hancxn xələsn kykim edgəz kyynə ormdg kyrgit, tanas mini sursn erlhm ter boltxa“—gihəd burxan itkəd, nəələd uuln ikər zovad enləd suusn bəədg.

Kədlmşt otx cag əərdəd, kədlmşinnə ulsig xəəkrz duudxla eeknə dohng nylmstəhən gemtə kyykən xajçkad eznd ger bylin tələ kədlxər kədlmştən harv.

Kədlmştən odsnanə ard biçkn kyyknə zovad, arhnə tasrad, bəəsn bijnə şarləd dor ormdan əmnə harad hoov. Şuhud bəəsn xar zystə nohan dərkin gegən əlgətə kevrn bəəhə.

Darunə ek eeknə irdəd gelng avxulv.

Gelng irçkəd nom umşzahad „xəətin tərldnə biidnə sən bolx...“ giz mərgv.

— Nam en tərldən neg çasd bəəhəd catlan xot uuçkad yksen bolv çign hundl uga bilə—giz eknə kelxlən:

— Ikər biçə hundad bəətn! Kend bolv çign yzgdş jum. Uulz hundsar dən bolxas biş dəng bolxş—giz gelng kelv.

Eznə kyykn urhxax nohan met əsəd jovxla, nekəçin kyykn eek ek xojran enlylz dəkz bosş ugahar ykərtən kevtv.

Əngrsn kyyknə nekəçin uxan setkləsnə harl uga şirigdv.

Xojr nohan dərkin gegən əmnk kevtən negnə zyydn bolsn ger dotr gilvkz, bas negnə xarnhu ger dotr xar əng harç əlgətə kevrn bəəhətə.

SURVRMUD:

1. Jamaran bæddld en xojr kyykn əcxəv? Xojranь hazad bijnь jamr ilhctəv? Biçəç xojr kyykig jamaran yzmzlə dyncylnə?

2. Ezn boln kədlmşçin bæddlig biçəç mand jamaran ygər ilhz medylzənə? (ger, bæəx bæddl).

3. Nekəçin kyykn jahad ykv? Jun uqr deerəs eznə kyykn edgv? Eznə kyykn edgkd mēngn dēng bolv, alb burxn dēng bolv.

4. Jun ygər gelng nekəçig adrulv?

5. Jamaran cagt bæəsn jumn enynd biçgdsn bolx?

ARXIP ÕVGN LENЬKA XOJR.

I.

Kubanь holin eng deeräs örgdz harsn ulavr elstə usna dolьga xələhəd xojurn parom kyləhəd neg modna syydrt kevtcxələ.

Lenьkin nəərnь kyrəd untu aldad yrgləd irv, Arxip övgnə çeəznь kynd jumн darzax met xatxln övdəd nəərnь kyrv çign untz çadsn uga.

Xarln-borlsn hazrin öngəs tednə zovad çidlnь çilsn coken zəvər xolas negnь negnəsn eləd bolz yzgdəd toorm elsnd dargdəd borlad muurad bəəsn çirəsən yzylsn kevtcxəv.

Ik cokcta Arxip övgn kerçgdz harsn elsn deer holin engər şar lent met kəndlnnəd kevtxlə xazudnь Lenьk tohşrlad yrgln kevtəd oç.

Biçkəkən Lenьk kəvyn ik övgnəs usnd ursz irsn xakşgas xamxlad avsn tasrxa met bolz medgdnə.

Õvgn əndəhəd holin caatk enginь xələxnь, end tend moddud yzgdəd narn gilvkəd bəənə; ter moddud zaagas paromin xar tolhanь şudrad harad aaşna.

Xələxinь jumн uga xoosn. Bornxvr öngtə nərxn ut xaalh usna eng deerəs avn şud caaran hoodan ə çimən uga teegyr orad jovadl jovna.

Bijən sərsn bijnь bolz egl uga aman hararn bərzəhəd aç talan xələzəhəd xənəhəd bəəv.

Çeəznь xar-xar gihəd xənədnь kiiginь davxculad çidlinь avn nydnəsн nylьms harhad bijnь kyçər əndəhəd bəəv.

Õvgnə xənəlin, usn erginnь els irz coklhn xojras onhdan ə cur ter teegt uga bilə.

Usna xojr talnь xəjurn ezgo teg.

Ergyləd xələxnь teg narna tolənd borlad şatsn jumн met, zug xol hazrt övgnə mu nydnd şarlad altn met cahan hujr tərsn hazr yzgdnə; ter deer cəəsn yylн unn gizəx met yzgdnə.

Өмнөkdөн орхнъ өвгн endr jir mu бөөнө. Өвгн udlxn uга ykxән medv çign yklәsn әәз бәәximn uга, zug kyynә hazrt ykl uга evrәннъ harsn өssn bosn hazrtan ykxnъ болz билә gihәd sandg бәәsmn.

„Namag ykxlә ачм—Lenьk jaxmb, әldәрән odxmb?“—giz dotran sanad zovad jovdg бәәsmn.

Usn gyyzәsn nydәrn ач talan хәләчкәд өвгн арзһr ik harrn tolhahinъ ilv.

Caadknъ көndrәd, өndәhәd xojr биçkn xar nydән elәdylн хәлөv.

— Ашнуj? gihәd bosad erlзәd шуугзасн hol tal bosad хәлөhәd orkv.

— Uга aasxş, zohsa бөөнө. Ju kehәd xoksad бәәdg болxv en? Kyn es duudxla zoksadl бәәx угav ter giz Arxip өвгн arhulxn tatз keln ачинъ tolha ilн бәәз—yrglәd бәәvçi?—giz surv.

Lenьk bosad elsn deer suuv.

Xojurn neg negndән yg keil uга takçg suucxav.

— Өөmз çaddg болxnъ өөmxm бәәз—gihәd Lenьk holur şiltz хәлөv.—Degd çanh ursxulta hol бәәз, manaknd nam iim hol uга. Neg jumnas dutad yldn gizәx jumн kevтә şulun xurdar gyynә.

Lenьk usn tal хәлөdgән uурad, talin hazr tal ergv.

— Bidn xojr биşmydән тәәlz авад залһad çamag би көлөсчн ujçkad usnd orulsv, çi tiigәd orad өөm—giz өвгн ачдан kelxlәнъ—Lenьk bolad бәәx угav!—Tung olad abtl. En usn man xojrag ursxad avç odxn uга giz medzәnt? Tiigxlәrn xojurn orz ykvдn“ giz Lenьk kelv.

— Nam naadn uга, авад jovz otxm çign edçн. Хәләһиç jamaran şyryтә kevәр gyyzәнә ter.

— Xavrt orad orkxlarn en hazrig darad xajçkm çign. En өvsнъ, mel zaxas xadlhn. Өvsнъ jir ek zax uга jumн бәәз.

Lenьk du harxdan durn uга bolad, өvгнә kelsн ygd хәry өgl uга hartan neg montxr mok avçkad xurharn elstә xoләd ilәd kyynә хәләc—bәrc avç suuv.

Өвгн ач talan хәләчкәд, dotran bas jum uxalad suuv.

— Би oda endr маһһdr ykn giz бәәнөv, namag uга болxla әldәрән odx kymbç?

En yg Lenьkin kesgəs avn sonša yg, sonsn giz çiknь cəhəd, jumn bişd toolgdad bəəsn jumn; tiigəd tagçg buru xandad neg noha taslz avçkad amndan təvçkəd udan-udan zəzlv.

Tiigəd orkxla əvgnə xornь bosad uurlad odv.

— Nə jun gihəd tagçg bəəhəd bəənəç? gihəd aç talan əkəhəd xənən bəəz arhul—namag uga bolxla jaxmç? giz surv.

Udaver kəşsn bəədl harad nydnəнь bulngar xələn—keləxn bi tand—giz Lenьk kelv.

— Ju kelləç? Hərgtə, oda çign evrən bəəx bəədlən medz bəəxm ugaç. Ekin gesnəsn harad kedy zil bolvç? Arvxn negtəlmç? Eccnç, kədlmş kez çadş ugaç. Əldərən odx kymbç çitəgəd? Bəəx uls tiigəd dəng bolx giz medzənç?

— Məngtə bolxlaçnь zaxan kyn çamd dəng bolx:} mənçnь bijnь çamd dəngən əgx bilə.

Ky səkəd mərəgəd, eerəd surad jovna gidgçnь namşng kyynd degd sən jumn biş.

Zaxan kyynd mərəgəd, zaxan kyynəs surx kergtə. Lenьkan xarahad, kəəhəd cəkəd harna.

— Hulьhnç kyyg, tedn kyynd tolna giz medzənç? Uga, kyynd toolzaxmn uga! Arvn zilin turşar hazr ergsn bi tynygiçnь meddyv. Neg tasrxa biçkn hujrig minhn arslngd sanna. Hulьhnç kyyg, kyynd toolz bəəxm uga.

Bəəx uls jum əgxlərn sananь zovad əgnə giz medzənç! Emədgñ eməhəd, şulun çamag gertəsn harhıxar biidnь canь dala bolad əgdgnь ter.

— Catxlng kyynçnь cən. Catxlng əlig meddm biş.

— Catxlng əln xojr xoorndan nydnə cahan met mənkin xarşata. Tiigəd ter uçr deerəs neg negnəнь bəədl çign medş uga, neg negndən dəng çign bolş uga.

— Əvgn uurln, bəədlən hundv. Ter ygmydinь xəən əvgnə urlnь çiçrəd, nydnь ulahad şulun çirməd, çirənnь xurnəsn xarlad ulm ikdəd bəəv.

— İm bəədl harad orkxlanь Lenьk durgo bolad dotran əəməd çign bəəv.

— Ne çitə jirtmzig jax kymbç? Çamas bi surzanav.

— Çitəccn oda çign biçkəkən kəvynç, jirtmz—çang. Çamag əmdər idçkm.

Bi çamd durtav; çamag bi muurtxa, mu boltxa giz bəəxşv!
Əvgn sun, tolhahan çırzəx kəlinə əvdg zaagar çikn uuləd
bəəv.

Əvgnə duug davxar sedzəx jumn kevtə usn xurdar gyn,
şuugad ergən cəkəd bəəv.

Şuugad gyyzəx usna dolgana ə songsn bolad yyln uga
təngr inəg-inəg gihəd conaz xalahad bəəv.

Uurlsn bəədlətəhər end tendən xələzəhəd əvgn tal xələç-
kəd—nə aav oda bolx, en jovdlin tuskar bidn kezənəs avn
kelətəlm. Kədlmş kez çadəxv, ykxn ugav—giz Lenək kəlv.

Əvgn uulən bəəz—çamag cəkəd alçk—giv.

— Alx uga. Zaxin kyynd diigdəd bəədg kyn aləd bəənə
ynd—gihəd Lenək xəkərad orkv.

II.

Holig paromar hatləkad, əvgn aç xojr oln zysn moddud
zaagt orad odv. Moddudin biçrmydin zaagar end tend xaşan
yydn, gerin oras yzgdəd bəəv. Moddudin biçrmydnə mel torm,
kərsdnə xalund kyçndəd anzrad şuurç odcxaz.

Xojr hulbhncig bəədən harad jovxlanə əmnənə nərən bilrə
ut xaalh yzgdv, tiigəd xojurn ter xaalhd orz avçkad harad
jovb.

— Ne Lenək salad jovj, alə neg^ə hazr jovij? gihəd suur-
çkad, xəryhinə sonsl uga,—xəmdan jovxla sən bolxm, çamd
kyn bahar jum əgəd bəənə.—Çi kyyənəs nam surz çadəxç.

— Tiim dala jumar ju kəxv? Ilhl uga nam barz idz çadəş
ugaç—gihəd end—təndən mu bəədl harad xələzəhəd Lenək kəlv.

— Cur hərgtəl en! Əldərən kəxv? Tiigzəhəd kərgtə kyn
xarhad xuldad avad orkla jahnəç? Məngn gidg ter. Əldərən
kəxv ginəç. Məngn gidgç ik jumn.

— Məngtə bolsn xəən, namag ykv çign ygxn ugaç.

Əvgn tiigzəhəd əkərləd açinə tolhahinə ilv.

Neg zahs şyylnə sorgt namag kedy məng olsinə med-
zənçi? İkar tørtən avl uga—kedyg cuhlulvt?—giz Lenək surv.

— Arvn negn dunder arslng!.. Medzənç?!

Lenək ter mənginə çign əvgnə bajsş kəllh çign kərgtən
avsn uga.

— Ne aç tiigəd bīdn salu jovxmn es bolzany?

Salu jovxm—xurl tal kyrəd ir giz øvgig kelxləny kəvynb—
nəl—giz xəry øgv. -

Neg ulncar jovz jovad øvgn zyn talagşan harad odv—
Lenyk davad jovb.

Øvgn arvn işkmd harad uga jovz mu du harad „xəms—
minə asraçnr tyrz jovnav dengen øgtə“ gihəd xəəkrəd xotar
şuuga harhad jovb. Jir səəxn nomhn səlyktə ødr bilə.

Lenyk neg xaşan şitmin irgd odad sydyrtəny suuv.

Bortxan nurhnasn təəlz avad tolha doran təvçkəd səəxn
ynrtə ahart şitmin sydyrt Lenyk untad odv.

III.

Jumn kymn şuugad ə harad jovxla gentkn çoçad serəd
odxla, zəvər ora bolad bəəz. Xol biş, øərxnd neg jumn uuləd
jovna. Çinrxnə biçkn kyykdin ə harna.

Takçg bolz odçkad, gentkn xah tusz uuləd ulm øərdəd
jovna. Lenyk øndəz bosad şarlzəna zaagar xaalhar xələv.

Xələxnə xaalhar dola kyrsn dyngə kir uga xuvçta, uuləy
giz çirəny minəçihəd ulahad bəəsn kyykn nydnəny nyləmsig
xormahərn arçsn aaşna.

Kyykn udan, nyckn kələrn toorm harhad alədarən oç jov-
xan çignə medz es bəəx bəədlə.

Kyykn uləlnasnə us gyyhəd bəəsn ik xar nydtə, biçkə-
kən ekər çirətə şarvr øngtə xar ystə; ysnə manna, xalx, em
deernə sarsaldad sarvaldad jovna.

Ikər uulz jovsn bijnə Lenykdi ikə ələvn kyykn bolz medgdv.

Øərdəd biilərn zergləd irxləny—çi jun gihəd uuləd jov-
naç? giz surv.

Gentkn çoçn tusad zogsçkad uulədgan uurv, bolv dotran
ekrə bəənə.

Zəvərt Lenykig xələzəhəd dəkəd urinə kəndrəd, çirəny
xurnəstad, çeəznə ørggdəd çanhar ekrn uulz avad harad jovb.

Lenykin dotr bijnə bas evkgdəd, arhan barad ardasnə
daxad harv.

Udavcr—oda jaxm bilə, çi jax biləç? giçkəd xaalh deer-
k toosn dotr unad ekrəd kevtv.

Jir, kyykn gidg enl, kyykn—gihəd uurnь kyrəd odv.

Ter ygnь biidnь çign kyyknd çign dөng bolsn uga. Kyyknə nydən bərzəsn harinь xurhn zaagdk nydnəny 'nulyms yzçkəd Lenьk sanəny zovad bas uulьx durnь kyrv.

Kyykn tal ökəhəd, haran өггəd ysinь kyrəd kəndəhəd orkv, tyynəsn nam evrən əhəd Lenьk haran tatad avad orkv.

Kyykn uuləd, cur jum kelz өgxş.

Lenьk josndan dөngən өgxər—sonszançi?—gihəd eerəd surad bəəv.—Jahvç igtlən? Malə yzvçi? Malə yzsn bolxla uurç odx! Onhdan jumn bolz odsn bolvzuga kelçk kyykn gihəd Lenьk surəd bəəv.

Haran çirəhasn avçkad hundlta kevər tolhahan zəəlzəhəd ekrn bəəz udanar tatad eemərən nyxlzəgəd:—Alçuran... geeçkyv! Eezm bəzras cacgfa alçur avç irlə, bi avad booz jovad geeçkyv giçkəd dəkəd—o-o-o! gihəd ekrn mu du harad çanhur uulьv.

Lenьk xarm bolsn bijnь kyyknd dөng bolz çadş ugahan medəd xooran cuxrz harad hundlta kevər өөдən xarlz jovx tengr xələhəd zohsv.

Biçə uulь! gihəd nevçk xooran cuxrçkad—oldad çign bəəx gihəd uxalçkad, eckəsn malə yznə biltəç giz sanv. Tiigzəhəd nydndnь ecknь ik xar xazg zalu kyykən gyyvdzəsər, kyyknь uxahan aldçksn kəl dornь kəlvrəd uuləd kevtxər yzgdv.

Bosad talin hazrur jovz jovad dəkəd uxandnь tord giz orxlanь, kyyknlə zergləd şitmlə şaxldad zogsçkad neg sən saatulm dyngə jum kelxər uxalv.

— Nə, kyykn en xaalhasn xazixçnь! Uulədgan oda zohşxnçnь! Xərəd gertən odad jahad geesən kell

— Geeçkyv gi bolad bəəxn ugov.

— Arhul kələd evlə-əvlə bəətl hazrt kevtsn kyykn bosad irxləny amrad ulm-ulm çanhrad bəəv.

Musxlzad inəx bəədl harad—en bişiv en! Oda xər. Əzəxləç bi çamag dazulz avç odad sənər kələd cokull uga avç harsv.

Lenьk ulm çanhrad eemən kəndəhəd end tendən xələhəd bəəv.

Toorman bijəsn cokz unhan bəəz uuləd... kerg uga giz kelv.

Jovxndan durtahar maxlahan çikn deerən təvçkəd:

— Es gixləç odnav? giz Lenək kelv.

Alcahad zohsçksn, ymsz jovsn xuvcan tal taldn şavşulad kyyknə ömn hartan bərzəsni modarn hazr xatxn kyykn tal nydərn şilti xələhəd zogsv.

Kyykn nydnən nulyms hararn arçz bəəhəd mu nydərn xələçkəd—kerğ uga, biçə od, ekm huulbhançsd durn uga giz kyykn kelv.

Tiigçkəd ardan xojr neg xələçkəd, xaziəhəd jovad odv. Lenək hundsni bəədl harad bəəv.

Kyykig ardan xələl uga neg ulnc ergəd harç jovtlnc.

Hartan bərzəsni tyngrcgən nurhn deerən xajad öərkən:

— Mənd bə! gihəd kyyknyr xəəkrv.

Kyykn ergn, dəkəd uga bolad odv.

IV.

Asxn bolad oratad irv, xur orx bəədl harad dyng dylə bolag bəəv. Nam ulm dorakşan orad, moddudin biçrmydn ulaldad bəəcxəv.

Syydr ulm ikdəd uldv. Tengr ulm xarlad səəxn bəədl harad hazrt unn gixəx bəədl harhad bəəv.

Lenək əəhəd juhan çign medz jadad bəəv.

Əvgnyr otzar sedəd end tendən xələzəhəd ulncar harad jovad odv.—Kyynəs jum surx durnə nam cur kyrxş. Jovad jovxni zyrkn cəkəd tolhadnə jumn orl uga nəərnə kyrəd jovv.

Odak kyykn nam uxanasn harxş—jaxm bolzv ter? gihad sanad jovv. Bajn kyynə kyykn bolxla jirdən malə yzx baxad cuhar xatuç, ugata bolxla malə yzl uga çignə bəəx.

Ugata kyn yrndən durta, jun gihəd gixlə, biisni asrx kədlmşç kyn əszənə.

Jovad jovxlanə tolhadnə oln zysn uxan orad nydndn jumn yzgdni bolad jovna.

Jovz jovxlanə malmud şuuglidad xərz aaşcxana.

Əvgn çignə əmnəsni aaşna.

Tyynə ar bijd udan udan kynd işkləd maxlahan mangna deerən təvçkəd hartan neg mod bəərn xotna darh jovadi jovna.

— Mend bənt! gihəd əvgig mendixlənə zalı əərdz irəd—
tanakn cuhar mendvt—giz mending surv.

— Tiigəd zogsad xojr huləhncig xələzəhəd tagcg tolha-
han maazv.

Lenək əvgig xələhəd bəəxlə, əvgn tagcg nydən çirməd
jahzaxməb əncnə gizəx bəədlətəhər zogsad bəənə. Xarhad zog-
çax kyn bas tagcg du harl uga zogsəhəd ut saxlan kələn
əəldyln harhn dolahəd bəəv. Tiigzəhəd saxlan amn dotran
ərulçkad zazləhəd zogsçkad—ne tiigələn olmur odij! giz kəl-
xlənə əvgnə ju xəəxv? giz surv.

Lenək bas çəçəd odv.

— Jov gixlə jəvad bəəx ugəv, jəvtn!—giçkəd evrən əmn
jəvz jəvad ardənə xələxlənə artk xojrnə ormasn kəndrz bəəxm
uga.—Nə jahzacxanət!—gihəd uurlad xəəkrxlənə əvgn Lenək
xojr ardasnə daxəd harv.

Lenək əvgən ergəd xələxnə əvgnə balhsnd odad neg
dəkz əəlb harhdg kəvərn neg əəlb harhsn bəədl harad əəməd
tolha ırlnə çicrəd end tendkən bəəəd şyyrəd jəvna. Əədrənd
əvgən bərgdsinə sançkad bijnə bas əəmçkv.

Əvgn balhsnd odad kyyənə xıvc xulxalz əvad bərgdlə.

Bərz əvsn ıls nəd bəəəd inəzəhəd, xarəzahəd çign cəkəd
səənbə bijdnə balhsnas harhla.!

Tyyənəsn harad əvgtəhən xəjurn ləzin kəvəd əlsn deer
oruhin us manad xonçxala. Ter sə əvgn əəçkəd untı uga—
bijən xulxaç giz duudad, burxnd kilncim xəryltn!! gihəd məl
mərgəd harv.

— Lenək—gihəd əvgn duudad orkv.

Lenək—çəçn tusad ergəd xələhəd orkxlənə— əvgn mu xu-
mxə bəədl harad əəməd çicrəd bəənə.

Tednig əvç jəvsn zalı ardan xələl uga tavn işkm dyngə
həzrt əmn hanzan tatad jəvad jəvna.

Nə, caaran şarlzn dotr dəkz əvxd təmdgtə həzrt xəjçk—gi-
həd arhul şimldn neg jum aç talan tylkəd əgəd orkv.

Lenək ən-tusn əvçkad xəşən ırgd niktər urhsn şarnəzur odad
daxulz jəvsn kyyg xələzəhəd kənçrən şarlzn dotr xəjad orkv.

Alçurig xəjad orkklənə, alçur dəlggdəd kəkərn şarlzn bolad
odv, tynlə xəmdan əmnəb zogsəx kyykn yzgdən bolad odv.

Өвгн залу хойр нань чигн хазуднь бэасн жумс ызгдл уга кyyкн ханцарн өмннь зохссн болад бөөв.

Nam өмннь әмд жумн мет ууләд нyднәс ныләмс харһад зогсзасн болад бөөнә.

Ter kevtән көвyn өвгнәнә ардас јовад оln әмтн dotr орад ирв, хамг жумн шууглдад еnd tend stolmud deer montxр жумс арһул unad бөөв.

Xәлән гixнә кесг жумс хавтха maxла болчкад dorакшан өкәлдз одсхәз. Өвгн әмсхәд yg келәд бөөнә. Арвад har кyn бијинь negзәд хәләһәд бәәсхәнә.

— Көvyд, өнгәр namag xарланат!—гihәд mu dun harad бөөв.

Lenәk uulәd hazrt unad odv.

Tiiklәнә odak tal odad буурха хувсинь сәкәд биçкн cок-eинь ергыләд хәәв.

— Kişgo Danilin gergn tung xudl келзәс гihәд çанһар хәкрәд okklәнә çikәrm жумн cоксн болад odv.

Edнçн neg жумн бyлтүлçксн болвзго гihәд хәәкрв. Ter хәәкрсн duna ә Lenәкин toлһагapнә ирәд cоксн болад бөөв.

Joral yга тamin dor xарнһud орз одсн болад Lenәk uxа-һan алдад jaax кеехән меdә јадад бөөв.

V.

Gentkn bosн gixинь Lenәk өвгнә xойр кelin өвдг deer kevtсн бәәз, өвгнә өкәһәд аçинь çирә хәләзәсн өвгн өмнәк-дән орхнә çирә, нyдн хамгинь mu бәәдл һарад урьдәд бәәз, Lenәкин нyднәс ныләмсн һооәд mәннә гieg xойрарнә gyy-һәд бәәз.

— Јаһвç? Tigәлән јovij. Kişvançн namag тәвә!

Lenәk bosад јovxар sedxlәнә toлһанә eem deerәснә unн гihәд, kyндн өвдәд јovнә.

— Toлһаçн өвçәнij? Saçн ing minә! Јirl man xойrig кез авс едн—kişgo çоmmудл xанул, кyyкнә алçур гедхлә sidн gentә solәнә. Бурн теңг minә manig үгә јан гihәд да-руһаç? гihәд сурв.

Lenәk dotk бијнә кентәрәд муурәд саасн бәәдл һарәд сәләнә, сәурәд өвгнәс newçк nol һарә.

Uudz harad end tendən xələv.

Xələxn̄ neg gerin yydnd, modna syydrt kyn sydrləd suuna.

Ora bolad sə bolz odv. Sar harad ysn ɔngtə gerlərn tər ik teegig gegəryləd səəg ɔdrlə ədl met sarultxv.

Ik ut teg neg zystəd ke biş bolz medgdnə.

Barun bidən ergəd xələxn̄ xur orx bəədlətəhər yyln xarlad barxlzad hazrt syydrt tusahad jovb.

Jovij xəəmn̄, jovx kergtə giz ɔvgn kelv.

— Nevçk suzaj! gihəd Len̄k arhul kelv.

Ter Len̄kd ikər taasgdv. Ɖdrər jovz jovad ik xoləhar tengrin neg zaaxn̄ hazrla niildzəx bəədl ɔng xələxdən ik durta bilə.

Tiigəd tyngig xələxlərn dotran tend dala ik balhsn bəəxər tend sən setklətə uls bəədgər, tedn surlhn ugahar ɔdm̄g, hujr avç irəd ɔgdg bolz sandg bilə.

Len̄kig xələhəd orkxlan̄ biijn̄ ɔmn̄ ik u ɔrgn teg sən xotig yzyln nan̄ çign yzəd tənəd bəəsn jumsig ɔmn̄ yzyləd ɔngdaruln bajsłhta kev.

Ded bij talan xələxn̄ sanandan yzxər sedzəsn balhsnan̄ oln germydəs harçax utan met ik xar yyln barxlzad bəəv.

Kəvyg dotran jum ɔxalad xələhəd jovz jovtl̄n̄ ɔvgnə mu duta xorzgn̄sn xənədn dən bolad, sanz jovsn sanahin̄ tarav.

Nul̄msn nydnəs̄n̄ harad çirəhərn̄ us gyyz jovx ɔvgig, Len̄k xələhəd zohsv.

— Ne suj!, suj! giz bijn̄ ɔvgn maazv.

Len̄k ergəd—dəkəd keerəgşən xold xələv.

Len̄k! Xələlçn̄! gihəd gentkn ɔvgn kerznəd mu bəədlətəhər xənəhəd gilvksn ut bolsn jumig yzyln—cahan m̄ngn! Ençn̄ cahan m̄ngn! təvn ərsłng kyrxm̄! giz kelv.

Ɖvgn ikər vajrlçkad, tyn dotrn̄ evrənn̄ xatuçn̄ orad url̄n̄ çirəd bəəv.

Len̄k kəvyn̄ ɔvgnə harig tylkəd xooran cuxrad odv.

Şulun bultul! Aav tyngən şulun bultuln! gihəd end tendən xələzəhəd ɔvgig kəvyn eerv.

— Hərhtəl en, oda çign əəmtxəlç. Gentkn terzər xələxn̄ ɔlgətə bəəz, endəhəd tatz avad pol dor dyrçkad, tyynəs̄n̄ avad nohan dotr bultuluv.

— Xotnas harad jovz jovad maxlahan unhasn bolad ökə-
həd avad orkuv. Odaksç hərhtəl! Xələ en alçur bas avuv.

Əvgn haran çiqryln bəəz Lenəkin əmn sazad yzylv.

Alçurig yzçkəd Lenək əmnən odak kyykig dəkəd səəxn
əmd met yzv. Nydndnə oln əmtn dyyrəd, terzər neg kyn—
xulxaç, xulxaç! gihəd xəəkrn bolad bəəv.

Odak kyykn nydnəsən xold odl uga mel ter kevtən xuv-
cta xunrtahan zohsad uuləsn bolad bəəv.

Tiigz jovad əvgn tal uurlad xələxlərn odak kyykən nyd-
nəsən aldad geesn bolad odv.

Əvgn xənən jovz, hararn jum zaahad tolhahan zəəlv, burn
jovz xənehəd ik-ik montxr biçkn kəls çirəhəsən arçad jovna.

Uurlsn ik xar yyln sarig xaahad xarñhutrulad Lenəkd xa-
zudan jovsn əvgig yzl uga jovv.

Gentkn tors gihəd sann uuləzax kyyk yzçkəd əvgn kyykn
xoçrag zerglyləd şinzln xələv.

— Neg bijdən çidl uga, kəkşn, xatuç mu xuvcta əvg, bas
neg biidən, hundad uuləzax eryl səəxn əngtə biçkn kyyk,
Lenək, yzv.

Jahad iim bolzaxmə? Jun gihəd en kyyk hundasm? gihəd
dotran sanv.

Əvgn oda çign xorəgnad du hara.

— Oda mənəg zun arsln kyrgz jahz cuhluldmə?

— Nam nanə cur jumn kerg uga biləl, ykxəsən çign əəzəxşv.

Lenək dotrkən buslad—nə takçg bəətn oda? Ykl uga oda
kyrtl xoran kyrgəd əmtəə jum xulxalalmç...—gihəd uurln
çiçrəd kəvyn əsrəd odv.

— Kəkşn xulxaç! Jir tanig... gihəd biçkn nudrman atxad
taççg jovsn əvgn tal zanhv.—Tand səənji biçkn kyyknə, jum
xulxalad! Xəət tərldən tanig tertn bərz avx!

Centkn yyln barəlzad tengrəd tarad sarig ulm bultulad
seəg ulmar xarñhutrulad ohtrhu du harad odv.

Jir xarñhu. Zəvər xold hal cəkləd ohtrhu du harad jovv.

— Əvgn tal xələçkəd—aj, xot orij, manig zəvər muurulx
bəədlə giz Lenək kelv.

Halin cəkləhn, ohtrhun dun xoçr ulm-ulm çanhrad taçknzax
dunə, xoorndan xoçr ik təmr xarhldad harçax ə met, zinnəd bəəv.

Lenk!—gihəd əvgn xəəkrv.

Əvgnə xəəkrsn dunь ohtrhun dunla negdəd, tynd darg-dad odv.

Nə—juhiny əhəd bəənəç—giz ačdan əvgn kely.

Tiigzəhəd xurin ik-ik umşmud sarzgnad beldzətn gizəx jumnahar sarzgnad orv.

Xur çanhıx bəədl harad yyln ulm-ulm barxlzv.

Xot orxşv. Nanla ədl iim kəkşn xulxaç noxag ik xur luu-hin sumn xojr altxa!.. gihəd šiign bəəz əvgn kely.

Bi jovxşv. Xotn en bəənə jovxla çi jov. Jovxnçin oda! jov, jov—giz əvgn uurlad xəəkrv.

— Nə, aav bolx oda, mini xazır çign boltxa, bi tanas endyhən surzanav—giz Lenk kely.

Jovxşv. Gemiçin təvz egş ugav.—Kenə tələ bi jum xul-xalad jovnav? Hañçxn çini tələ, Mə av... av.... çini tələ oda kyrtl xulxalad xorşulad jovlav.

Əvgig ikər hundad mu du harad jovxlanь Lenk nam sa-nanь zovb.

Xur çanhırad əvgn aç xojrig norhad us kehəd bəəv. Ohtr-hun du harlhn, halin cəklhn, çanh xuras xorhdad neg butin eər xujurn irəd suuv.

Xur asxrad halin cəklhnd bold met cəs—gin gilvkəd hazrt unn eərad biiləd bəəv.

Lenk en suusn əvgnəs aldrad jovz odn gisn bəədl ha-rad bəəxlərn əvgn talan ulm şaxldxlanь, əvgn bi talan tatad açan əvdgən derlyləd kevtylv.

Lenk əçkəd jovij gihəd bəəxlə əvgn jovl uga doran suuv.

Tyndən biçkn kəvyn ju kyyhən medz jadad ikər əəmcz odv.

Əvgn zəvər muurad irv.

Kəvyn degd ikər əçkəd əvgnəs aldrad əmərən xur dotr gyyhəd jovad odv.

VI.

Manhdur əryndnь ter xotna kəvyd naadad gyyldz jovad kevtsn əvgig yzçkəd geryn gyyz irdəd—eəklđyrk huulьhñç əvgig kyn es gixlə bijnь bijən alçksn bəədlə xazudnь xanzal

kevtne" giz oç zəng əgxlənb, ikçyd irəd xələxlə əvgn əmd, bolv yg çign kelz çadxş, bosz çign çadxş.

Asxlad əvgn ykz odv. Əvgig ykz odsn hazrtñ orşav.

Taldan ykərin jasnd avç odn gixlə: negdvərər—kyynə kyn, xojrdvar—xulxaç, hurvdvar—nom ugahar yksn tələdnə avç odsn uga.

Xazuhasnə balçg dotras xanzal alçur xojr oldv.

Hurv xonsna xəen neg hazrt şovud xurad bəəxlənb odxla xotxrt balçg dotr dorakşan xələhəd Lenək ykz odsn bəəz.

Bah jumñ gihəd tyryn eşnd ykərin jasnd orşaxar sedzəhəd dəkəd əvgnlənb zerglyləd təvb.

SURVRMUD:

1. Əvgn aç xojr jun deerəs avn cyygsmb?
 2. Əvgnə alçur xulxalsn jəvdldnə Lenəkin ur jungad kyrsmb?
 3. Əvgn jun uçr deerəs xulxa kehəd jəvsan jun ygərn mand medylə.
 4. Bajn ugatan tuskar əvgn ju kelnə? Əvgnə kelsn ygər cəəlhtn. Bajn ugatan tuskar Lenək ju kelnə? Tiim ertəs avn bajn ugata xojran tuskd Lenək jahz medsmə;
 5. Kyyknə yg kyyndxlərn Lenək bijnə jahz bərv? Lenək: ter kyyknə zovlnd juhar, jahz dəng bolxar sedsinə olz umştñ.
 6. Lenəkd jun uçr deerəs çini dəng kerg uga giz kyykn kelv! Kyyknə xəryd Lenəkəs jamaran bəəd! harv!
 7. Lenək ənçn əvy bolad jamaran tyry zydy yzv! 3-gç xəvin biçgər cəəlhz əgtn.
-

KAVKAZIN KEL BƏRGDSN KYN.

I.

Kavkazd oficer bolz neg zergəs cerglз bəəsn jumn. Tyynə nernь Zilin bilə.

Gentkn neg dəkз gertəsнь biçg irz. Eknь „oda nam kek-şrəd bolad bəəvyv, ykxinь əmn хəəmnь enkr çaman yzxnь bolx bilə, nand irəd bijən yzylçkəd, cəkcim bərçkəd burxna zalsn tal əldərən odnaç, durta hazrtan od, durnçнь. Nam bi çamd neg sən uxata, syvtə—selvglə boln mu biş edlvrtə kyyk oluv. Durlad bəəsnəs caaran, xamcad gertən yldəd çign bə—giz biçgtən biçz.

Biçginь avçkad, „oda jahdm, ekm jirdən mu bəəx. Tiigzə-həd yzlcl uga bəəxlə jaxv. Jovz yzlhtə, kelsn kyyknь tasg-dad bəəxlə ger çign avad orkz bolna“ giz Zilin uxalv.

Cerginnь axlaçd odad, bolzgar sultxvr avad, yrmydləhən mendlz avad jovx bolad harv.

Tiikd kavkazd dən bolzala.

Ədrər bolvçn, səəhər bolvçn xaalhar-jovdg arh uga bilə.

Ter bəəsn şivəhəs, orsmudas kyn igələn tigələn harxlanь mañhdmud bərz avad alçkx, es gixlə, uulur avad jovz oddg bilə.

Tegəd ter uçr deerəs dolan xongt xojr dəkз igələn-tigələn jovsn ulsig neg şivəhəs bas neg şivə kyrtl saldsmud harç kyrgdg bəəsn mən.

Kyrgylz jovx əmts dotrнь, kyrgz jovx saldsmud haza za-xarnь jovdg bəəsmn.

Jir xalun, zuna cagin ədr bilə.

Kyrgx saldsmud şivən haza cuhlrad mərdən zyyhəd bein bolçkad kəndrəd harv. Zilin xamg juman tergnd təvçkəd ev-rən mərər jovv.

Jahad jovsn vijнь ədrig ik zuudulçksn cagt, xaalhinнь vah zuuhinь avuvdn.

Narn, xalun, toorm hurvuln negdəd kyyg nam əmdər bol-
hxdan kyrgəd jovna.

Syydrlx neg çign hazr uga. End tendən xələxn̄ xoosn ca-
han bəerg, neg modn çign̄, ərdr evsn̄ çign̄ yzgdxs̄.

Zilin tyryləd gyylgəd harçkad, tergtə juman kyləhəd togt̄n
tusad zogs̄v.

Çinnəd bəəxn̄ artksn̄ zogsad amrahan avçax bəədl̄tə.

Tigzəhəd „oda jahdm̄ ençn̄, saldsmud ugahar evrən han-
carn̄ jovxla jahdm̄? Mərm̄ mu biş. Mandmudas zulađ harç bo-
l̄xm̄n, jovdm̄ bəədm̄—gihəd uxalad zogszatln̄ gentkn̄ bu bərsn̄
Kostilin̄ gidḡ oficer kyrc̄ irçkəd:

— Zilin, evrən tedn̄ ugahar jovij. Bəəsn̄ bijəsm̄ kəlsn̄ ha-
rad ykzənəv, gesm̄ çign̄ olsz̄ bəənə. En mini kiilḡ avad moş-
kxn̄ kəlsn̄ usn̄ met̄ hoozxm̄n—giv.

Kostilin̄ ik bolçkad̄ nevçk̄ mod̄brun̄ kyn. Bijn̄ min̄çihəd̄
ulaz̄ odsn̄ kəlsn̄ gidḡ jum̄n̄ asxrad̄ jovna.

„En buutn̄ sumlataj̄ tegəd?—giz̄ Zilin̄ sursnd̄,—„Sumlata“—
giz̄ Kostilin̄ xərȳ əgv.

— Tiklə̄ jovij. Zuḡ neḡ negnəs̄n̄ salxm̄ biş.

Jovz̄ jovsn̄ xaalharn̄ uralan̄ harad̄ jovcxav.

Jovn̄ jovz̄ xoorndan̄ kyndn̄, end̄ tendən̄ xələxn̄ zəvər xold̄
bəəsn̄ jums̄ dyngəhəd̄ yzgd̄nə.

Jovz̄ jovsn̄ ik̄ ərğn̄ xaalh̄ çilv. Caarandn̄ xojr̄ tolhan̄ xo-
ərndk̄ nər̄xn̄ xaalhar̄ jovxm̄ bolz̄ harv.

— „Ençn̄ tolhā deer̄ harad̄ xələz̄ jovx̄ kergtə, tigzəhəd̄
gentkn̄ dəvrxlə—xuurađ bəəsn̄ bidn̄ ter—giz̄ Zilin̄ kelv.

— „Jun, juh̄n̄ xələnəç? Şud̄ əmərən̄ jovađ̄ jovxm̄n̄ giz̄
Zilin̄ Kostilinə̄ yḡn̄ sonsl̄ uga, „çī dor̄ zohs̄za, bī deekşən̄
harad̄ xələhəd̄ irsv“̄ giz̄ Zilin̄ keln̄ ərədən̄ harxlan̄ can̄ neḡ
duunā biid̄ hazrt̄ 30-d̄ mērtə̄ manhdud̄ yzgd̄v.

Tedniḡ yzçkəd̄ Zilin̄ mērən̄ erylxlən̄, tedn̄ Ziliniḡ bas̄
yzn̄ bijərn̄ dor̄ ormasn̄ dov̄tl̄n̄ jovz̄, buuhan̄ tatld̄n̄ jovz̄ xav.

Zilin̄ mērən̄ ykn̄ gyydlərn̄ təvçkəd̄ dov̄tl̄n̄ jovz̄ Kostilin̄ tal.

— „Şulun̄ buuhan̄ av̄ gihəd̄ xəəkr̄n̄ dotran—„jir̄ tengr̄
əəldḡ yynəs̄ harç̄ torsn̄ xeen̄ bolx̄ bilə. En̄ mērn̄ bydrxlə̄ xu-
urađ̄ bəəsm̄ ter. Buudan̄ kyrc̄̄ avxin̄ bijən̄ tednd̄ ək̄m̄ ugā
biləv“—giz̄ dotran̄ sanad̄ jovna.

Kostilin, Zilinig kyləl uga, manhdig yzn bijərn, mörnənb
bəsn gyydlər xəry şivəhən xələhəd dovtlv.

Jaax keexən medz jadađ, mörnənnb xojr vəərinb mələhərn
cokn giz cumlmar dovtlz jovna.

Dovtlşn xaalharnb harsn toormđ hancxn mörnənb syylnb
ygzdnə.

Zilin zəvər muurldz jovna.

Bu ərlsn, hancxn şaşkar jumn bolz əgş uga.

Jirl odaksas zulz harxar saldsrud talan mərən tərvəlhəd
jovna.

Zilinig zurhan manhd amdz mordad kəəv.

Zilinə mörn zəvər sən mörn, bolv Zilinəs manhdin mərdin
şyryn degd davu.

Odaks dard təvldəd əərdəd kyrç ircxəv. Tednəs zulad mər-
ən xəry ergylxər sedxbn degd xalz odsndan kyç əgl uga
tedn tal avad orad jovna.

Zilinyr tyryn bolz bor mərtə, şar saxlta neg manhd əər-
dəd aaşna.

„Ednə əəlinb jirin medzənəv. Namag əmdər bərz avsn cag-
tan avç odad nykn dotr bəlhəhəd malə, şilvyrər gyvdxmn.
Əmdər ednd bərgdz əgdg bolxbn“ gihəd neg uxalçkv.

Zilin bijnb biçkn baaxn nurhta bolv çign biidən zəv zər-
mg kyn.

Şaşkan tatz avn, şar saxlta manhd tal mərən zalv „mərən
dəvrəd unhanav bijnb çaşkar şavçənav“—gigəd dəvrv.

Zilinig dovtla jovtlb ardasnə xahad mərndnb sum tuxxav.
Mərnə uoxlarn Zilinə kəlinb doran dərv.

Manhd dovtlz irəd bun şud mörnə eməlinb avb.

Mərig tiirəd bəəxlənb, xanzalan harhz avad mörnə car
məərsinb kerçəd orkv. Mörn şiigzəhəd əmnə tasrad ykz
odv.

Zilinə mörn zer zevinb mandmud təəlad avad. Şar saxlta
manhdnb mörn deerən harad mordçkv, xazutksnb Zilinig oda-
kin əmn eməl deer mordulad biçə untxa gihəd bysəsn surar
tatad manhdas bərad ujkad uuls tal avad orv.

Uul tolha bolsn hazrar jova-jova jovz neg biçkn holin bəl-
çrər hatlad cekəd orz avad xaalhar jovidcxav.

Zilin ter hazrig xələz temdgıxər sedsn bijnə nydnə cışar naakldz odsn boln ergz jum xələz bolş ugan uçr deerəs tem-dgl çadsn uga.

Hazr gegətrəd cəhəd bəəv. Bas neg hol hatlad çolun uulur harxla gentkn utana ynr, noxan dun sonsgdad bəəv.

Yyd—tyyd kyrl uga manhdmudin xotnd kyrç irvvdn:

Manhdmud cuhar mərdəsən buuldv.

Zilinig, manhd biçkn kəvyd yzçkəd bajrlad ergylz avad çoluhar şivəd aln aldad bəəv.

Neg manhd, kəvydig kəəçkəd, neg kədlmşçən duudv.

Neg zysvr, talin nohaj gidg keln əmtnə kyn irv.

Kiilg xamg jumnə kirtə şuurxa jumn.

Odak manhd ter kyynd neg jum zaahad yg kelv.

Odak zalu təmr cev avç irv. Zilinə ujahinş tələd təmr cev zyyv. Tigəd avç odçkəd sara dotr tylkəd orulçkad yydinə onşlçkv, bydrəd unn, hararn iləd xonhrgin zəəlninş xəəz kevtv.

II.

Səənş duusn giltə Zilin untsn uga. Sə axr. Xələhəd bəəxnş gegərəd ər cəhəd bəəv.

Bəəsn sara dotrasnş xələxn uulin xazuhar xaalh, barun biidnş manhdmudin germyd, tednə ər xojr modn urhsn bəənə.

Gerin syydrt neg xar noxa kevtənə. Barun bijdnş neg jaman işkstəhən syylən naaran-caaran xojr şarvadulad əvs idəd jovadl jovna.

Uul dotras neg baaxn manhd kyykn bys uga cooxr kiilgtə, tyngən daxsn şalvurta, hos ymsn, tolhahan jumar boosn tyn deerən xala donzgt us avsn yzgdənə.

Tyndən ujdaxm jahzaxm naaran caaran xojr matin jovz, hancxn kiilgtə xalcxa tolhata neg biçkn kəvyg hartasnş daxulsn jovna.

Odak kyykig gertən irəd orxlanş, əkldyrk şar saxlta manhd torhn bişmyd, xəngldgər başmg ymssn, bysdən mənğn xanzal zyysn harad irv.

Tolha deerən gedrgənbş cəkəd kevtylçksn ərdr xar sagsg maxlata.

Harç irəd xorma xamgan jasad, saxl örgən iləd zogsv.

Nevçkn zuur bəəzəhəd kədlmşçtən neg jum zakçkad, bijn̄ jun tal oç jovxn̄ çign medgdxs̄, ergəd jovz odv.

Zilin undasad, xooln̄ xagsad, bolad dotran sanad suuv.

Tigzətli gentkn neg kyn irəd yyd tələd bəəv.

Xələn gixin̄ saak şar manhd̄ xəzudn̄ tyynd orxn̄ maştg, xaxr nurhta, xuşçksn̄ biçkəkən saxlta xar manhd̄ bas bəənə. Zəvər ke kyn, bijn̄ nam naaç inəç kyn boldg bəədl̄tə, ik ti-n̄gr bəənə.

Şar manhdin̄ öərkn̄, en manhdin̄ ymsz jovx xuvcn̄ ke bolçkad sən. Ergyləd xatxmrlad oksn̄ kək torhn̄ byşmydtə; bysdən zəvinər ik cahan mængn̄ xanzalta, bas neg başmg ymsz. Əndr cahan sagsk maxlata.

Şar manhd̄ orz irçkəd xanzalan tatad kəndən çiçrylçkad, uurlad kerldz bəəx kyynə duuhar ervəhərn̄ yg kelçkad, Zilin tal dorahar çohin̄ xələcər xələv.

Xar manhdn̄ şulun̄ dulun̄ bolsn̄ kyn, şud irəd suuçkad Zilin tal ərved, eemin̄ cokçkad, evrəhərn̄ yg kelzəhəd nydən çirmçkad „ors sən, ors sən“ gihəd du harad bəəv.

Zilin tyynə kelsn̄ yginȳ medl̄ uga evrəhərn̄ „us, uux us өгтн“ giv.

Manhd̄ mosg—mosg gihəd inəçkad „koroş urus“ (ors sən) gihəd yg keləd bəəv.

Zilin arhan̄ barad, haran̄ am xamran̄ zaahad us surxlan̄, caatk̄n̄ medəd neg jumig „Dina“ gihəd duudad orkv.

Darun̄ en manhdin̄ bəədl̄tə nərəkən̄ etcn̄ arvn̄ hurv ky-rsn̄ dyngə nasta biçkn̄ kyykn̄ gyyhəd kyrəd irv. Zəvər əkər, səəxn̄ kyykn̄. U xancta, bys uga ut kək kiilg ymsz.

Kiilgin̄ kəvə zaxin̄ ulan̄ torhn̄ utcar xatxm̄r kehəd orkz.

Kəl taln̄ şalvr, dəkəd neg biçkn̄ başmg deer əndr davxr-lhta başmg ymsn̄ yzgdnə. Kyzyndən orsin̄ ərəl arslna taalbvr-mudig zə ugahar zalhad zyyhəd orkz.

Tolha nyckn̄. Çiling xar ystə, ysndən boodhata, boodhadn̄ xavtxa cahan̄ mæng boln̄ neg arslnga taalbvr xadata.

Eckn̄ neg jum ketxə gihəd zaksn̄ bəədl̄ harv.

Gyyhəd jovz odla, xala donzg avad irv.

Zilind us avç irəd egçkəd, irəd suula, tyndən nam bəgçihəd xojr eemən matilhəd evdgsəsən dor orulv.

Zillnig negl şin yzzəx ang metər, əövrəd şirtəd us jahz uuza-xin xələhəd orz odv.

Zilin donzgin xəry egxləny kyykn zerlg jaman kevtəhər çoçad odxlan, eckny xələçkəd inəv.

Kyykən, dəkəd neg jumnd zarçksn bəədl harad bəəv.

Donzgan avçkad gyyhəd jovad odla, neg təgrg dosk deer ədmg avç irəd egçkəd tedyxnd suuçkad ulm-ulm ormahad bəəv.

Manhdmud tyynəsən harad, yydən xaaçkad jovz odcxav.

Darun Zilin tal kədlmşç-nagajec kyrç irçkəd.

— „Aj-da! Xəzəjn, aj-da!“, gihəd manhdar neg jum tal jovtxa gizəx şinzə bolz Zilind medgdv.

Harad jovn gixin cəvləd booçksn boodhadan jovz boll uga Zilin arhul kələn end-tənd təvəd jovv.

Zilin nagajcig ardasny daxad harv.

Harad xələxləny manhdin xotnd arvad şaxu germyd yzgdne: dund alndny biisin xurlny bəənə.

Neg gerin haza hurvn eməltə xazarta mərd zogssn yzgdne. Biçkn kevyd şuugldad xurdlad jovcxana.

Odak gertəs neg xar manhd harad Zilinig naaran jovtxa gihəd, hararn dajlad orkv.

Duudsn kyn evrəhərn yg kelzəhəd inəzəhəd yydn tal jovv odv.

Zilin gert kyrəd irv. Gertny orz irxlə gern mu biş cəvr-cer, ers xamg jumny moka zilməd orkz.

Əmn stəndəy ərvlh dermyd xuralhata, xojr bəerəny yntə hara kevsməd elgətə, kevsməd deer mənqn bu, pistul şaşks elgətə. Neg ers talny gollan ədl biçkəxən beş bəənə. Gern hazr poolta bişny cəvr jum; əmn şuhudny işkəs delgçkəd, işkəs deer kevsməd delgəd, kevsməd deer ik-ik ərvlh dermyd xajçkiz.

Kevsməd deer nezəhəd başmgudtahan xar, şar boln nan çign giç hurvn manhdmdud suuxana.

Manhdmudin cuharan nurhdny nezəhəd der bəənə.

Tədnə əmnny şirə deer səgər kesn byləng, aahta cə dotr tosn, dəkəd uux biisinny undn (piv) bəənə.

Xotan hararn idcxənə. Harmudnə mel tosn.

Xar zalu əndlzəd bosz irəd Zilinig kevs deer biçə suulh, taldan nyckn hazrt suulh giz zakv; tigçkəd xəry odad giçnrən (odak xotarn) byləng undn (buza) xojrarn toov. Zilinig daxulz avç irsn zalu, Zilinig suulhçkad deer k. başmğan tələd yydn xoornd bəəsn başmgsin eər orkçkad, ezdyd tal eər-dəd işkə deer harad suuçkad idzəx xot xələçkəd, şylsən zalə-gad bəəv.

Manhdmudig byləngən idəd duusxlənb, biçkn kyyknə kiilgin əngtə kiilg şalvurta, tolhahan alçurar oraçksn manhđ kyykd kyn orz irv.

İrçkəd tos, byləngydidg xuraz avad, har arçdg kençr usta xyvng xojr əgv.

Zalusnə avad, haran uhahad arççkad, səgdldəd suuçkad end-təndən yləzəhəd ncm umşcxav.

Tigçkəd, xoorndan evrəhərn kyndzəhəd, neg giçnə Zilin tal xələhəd orsar kelv.

— Camag avç irsn kyn en Kazi Muxamed gidg kyn—gi-həd ulan manhđur zaahad kelv;—tigəd çamag Abdul-Murat gidg en kyynd əgç—gihəd xar manhđur zaav.

— Abdul Murat gidg kyn-oda çini ezn. Zilin du harç bə-əxm uga.

— Abdul-Murat Zilin tal xələzəhəd:—hararn zanhad inə-zəhəd evrəhərn „saldat urus, koroş urus“—gihəd yg kelv.

Arlıdg kyn Zilin tal xələzəhəd:—en kyn çamag ger talan biçg biçz bijən xuldulz avx məng avxul. Məngən irxlə suldad harad bəəxç giz kelv.

Zilin uxalzahad:

— Jamr ik jum eərktə surzana—giz surv. Tiigxlənb manhđ-mud xoorndan du harldzahad ors keltənb—hurvn minhn arslng ginə giv.

— Bi tenygitn əgç çadş ugav giz Zilin kelv.

— Tigzətl Abdul bosz irəd, Zilinin medn gizəx kevtə, haran dajlzahad evrəhərn yg kelv.

Ors keltənb tyynə kelsig orçulzəx kevtə:—

— „Çi tegəd kedy əgnəç“—giv.

Zilin uxalzahad: „tavn zun arslng əgnəv“ giz kelv.

— Ter tavn zuunçn eznd bah bolzana. 3-minhnəs bahar avç təvz bolş uga. Ger talan biçg es biçxləçn, nykn dotr bə-əlhəd maləhər gevədəd bəəx.

„Jir ednəsçn əəsn bəədl harhad bəəxlə, ulm davad nam mu bolx bəədlə“ giz sançkad: kemrən əərktñ namag əəlhəd içəxər sedzəxlə cur neg denşg çign avş ugaç, bi əgş çign ugav, geryrn biçg çign biçxşiv“—giz Zilin kelv.

Ors keltənb, tedndən kyrgəd kelxlə gentkn evrəhərn cuhar dekc kelz avad harcəv.

Zəvər udan du harldz bəəhəd, xar manhd bosad Zilind əərdz irəd—„urus zigit, zigit urus“—giçkəd inəhəd ors keltə manhd tal evrəhərn yg keləd orkv.

Ors keltənb—„minhn arslng əkləçn bolna“—giv.

Zilin tyrynk ygən davtad—500 arslngas yly əgç çadş ugav. Alsnas caaran nam jum avx ugat“ gixlənb manhd mud xoorndan evrəhərn yg kyndzəhəd kədlmşçən neg jumnd zarçkad, biisnb yydn tal neg, Zilin tal neg xələldəd suucəv.

Udl uga, kədlmşçnb orad kyrəd irv, ardasnb neg tarhn, kəlnb nyckn, xuvç-xunrnb şuurxa bas cəvlçksn kyn orad aaşna. Zilin ergəd xələçkəd Kostilinig tanççkad çəçad odv. Kostilinig bas bərəd avçkiz.

Xojrahinb zerglyləd suulhçkv; ter xojurn suuçkad evrəhərn xoorndan kyndxlənb, manhd mud tagçg xələldəd suucəv.

Zilin jahad bərgdsən Kostilind kelv. Darunb Kostilin—mərm zogsad, bum xagddgan uurad muurxlam en Abdul kycz irəd namag bərz abv—giv.

Abdul bosz irəd Kostilin tal zaazahad evrəhərn yg kelv.

Ors keltənb „oda ta xojr neg ezne uls bolzanat, mənğan tyrylz əgsntñ darunb suldad bəxmt“—giz cəəlv.

Zilin tal xələzəhəd—çi nam mel uurlxas ongdan jum mēdxşç, en çini yyrçn nomhn-zəəln jum. Tavn minhn arslng ilgətxə gihəd ger talan biçg biçz orkv, tednb ilgəhəd çign bə-xmn. Oda en kyyg hundal uga sən xotd bəəlx“.

— Yngig oda jaxv, ju bolv çign kex ugav ter; en bajn çign biz, bi jirdən bajn bişv. Bi tyryn kelsn deerən dəkz nemş ugav. Alxla altn, bolv tand olz uga bolx, 500-yly ilgətxə giz biçz çadş ugav.

Cuhar takçg bolzahad—gentkn Abdul bosad biçkn xərcgən tatız avad dotrasn̄ caas, yzg avad Zilin tal eərdz irəd eemərn̄ cəkhahad caasan zaav.

— Tavn zun boltxa—gihəd Zilinə kelsnd baktv. Ors kelta taln̄ zogsçaltn giçkəd „ta eərkdən mand sən xot-xol, ymsx-zyyn jum egtxə, man xojrag ujdull uga xamdm bidn bəlhəd, dəkəd deern̄ cevīm bidn təəltxə giz kelt̄n“ giçkəd, ezn talan xələhəd inəv. Ezn̄ çign inəv. Ors keltən̄, ygig songsçkad—Sən erk̄n çerks xuvç, hos ger avm dyngəhər egnəv.—Nojdu-din zoogldg xotar bəəlh̄nəv. Xamdan bəəx sanata bolxla sarad bəətxə. Cevin̄ avç bolş uga—orh̄z odcxax. Cevin̄ zug xongtn̄ avnavdn̄—tigzəhəd irəd Zilinə eemərn̄ cəkad“ tvoja xoroş, moja xoroş“—gihəd yg kelv.

Zilin biçgig biçxlərn̄ hazan̄, gertn̄ kyrş ugahar biçv. Ti-giçkəd „jirdən bi orh̄z odxv“ giz uxalv.

Zilin Kostilin xojrag sarad avç odad orulçkad, erdn̄-şişən solom. nevçkn donzgt̄a us, hujrin tasrxas boln saldsmodin xu-uçn xojr mu hos avç irəd egv.

Xələhəd bəəxn̄ yksn saldsmodas təəlz avsn hosdud boldg bəədl̄tə.

Asxndn̄ xojrann̄ cevin̄ təələd sarad xajçkv.

III.

Zilin ter yyrtəhən neg sar şaxud bəəhəd orkv.

Ezn̄ mel mən̄kənd inəsn̄ tin̄gr bəədm̄n.

Kelxəs „çini Ivan sən, mini Abdul sən“ gixəs ongdan yg keldm̄n biş.

Xotn̄ jir mu boldm. Əkəs davsn̄ uga səgin hujr, bolsn̄ tyykə xojran zag egd̄m.

Kostilin ger talan degd sançkad mēng ilgətn̄ gihəd bas neg biçg biçəd orkv. Ədrin duusn̄ sara dotran suuçkad biçg kezə irxin̄ toolx, es gixlə unt̄dm.

Zilin tyryn biçsn̄ biçgn̄ kyrş ugahin̄ medəd, dəkz biçg biçz bəəxm̄ uga. „Ek̄m əldəs tiim dala—500-arsl̄ng—mēng olxv, xərn̄ nam bi evrən ilgədg bilyşyv. Tiim dala mēng ilgəxlərn̄ cur xoosrad xuurdg bişiv“—giz sanad Zilin bəəhəd bəənə.

Zilin ədr irvəs orh̄x zulx ev xəəhəd bəənə.

Germəyər ergəd, işkrəd, təgələd jovz es gixlə mokaq bi-
çkn naadhas kehəd bəədmn. Zilin tiim biçkn siçkn jumsdan
zəvər sən eətə boldm.

Neg dəkz səəxn xamrta, harta, kəltə manhd bişmydtə na-
adha kehəd gerin ora deer təvçkxlə. Tigəd manhd kyykd uls
usnd jovz jovsn, gentkn ter naadhag eznə kyykn yzçkəd, ted-
nən duudz avad, suulhsan təvçkəd xələldəd, evrlh kehəd inəl-
dəd bəəxləny, Zilin avad tednd əgv. Tedny inəldəd, içəd avc-
xaxş. Tigəd bəəxləny naadhahan xuuçn hazrtny təvçkəd bijny
saradan orçkad, jahdg çign gihəd xələhəd bəəne.

Dina gyyz irəd, end-tendan xələzəhəd avçkad, gyyhəd jo-
vad odv.

Əryndny bosad xələn gixiny, Dina harad naadhatahan jovz
jovna.

Ter naadhag biçkn ulan kençrər oraçkad, evrəhərn biçkn
kyykdşng saatulad jovna.

Gentkn emgn harç irəd, kyyknlə kerldəd, naadhahiny bulaz
avad, xamxlad Dinag neg kədlmşt zarad orkv.

Zilin əmnkəsn ke sən naadha kehəd Dind dəkəd əgv. Neg
dəkz Dina donzg avç irəd xazudan təvçkəd, suuçkad inəzəhəd
Zilin tal xələçkəd donzg zaahad bəəv.

Oda jun bajrlad, bajsad bəəx bolz odv?—gihəd Zilin uxal-
zahad donzgtə usn bolhad, avad uuxlany usn biş ysn bəəz.
Ysiny uuçkad „sən sən“ gizənə; tiikləny Dina ik bajrta bəəv.

— Ivan, sən, — gihəd bosn donzgan tətə avad, gyyhəd jovac
odv.

Tyynəs naaran Dina xulxahar ədr bolhn ys avç irz əgdg bolv.
Manhdmud jamana ysər eedryləd, xagsahad ergə xurs kenə,
tiim xurs bas dorahur Zilind avç irdg bilə.

Neg dəkz ezn xə alv; təgəd ter xəəne maxnas Dina Zilind
xanclad avç irv.

Avç irsn juman xajçkad gyyhəd jovz oddg bilə.

Abduld neg xamxrxa ors ças bəədm. Neg dəkz Zilinig
duudz avad kel amarn zaav. Zilin ju keləxiny medçkəd: „Əg-
tn jasz əgsv“—giz kelv.

Avad biçkn utxar ev-evərnə salhad, dəkəd ormdny suul-
had xəry əgçkləny çasny jovac bəəv.

Ezn bajrlad evrəñ xuuçn bişmydən əgv. „Xarzaxar səəd xuçzasn bijñ olz“ gihəd Zilin avb.

Tyynəs avn, Zilinig sən əətə urn kyn gihəd olnd zəng tarad oç.

Zəvər xol xotn, əəmgydəs buuhin onb, xamxrxa pistyl. şaşkmud nanb çign jums avç irəd jasuldg bolv.

Ezn bijñ bas oln zysn xamxrxa, evdrxə xamg juman (kə-rə, atxm) avç irəd kelgəd avad bəədg bolv.

Zilin baax—saaxar tednə kelsinb meddg bolad irv.

Dasad izldəd bəəsn manhdudnə kəl—kədləd Ivan, Ivan gildəd bəədm, zərmsnə dur uga bolad mu nydərn xələdəd bəəcxədm.

Şar manhd Zilind jir dur uga boldm. Yzsn cagtan kişgo bəədl harad, munsihəd xaral təvəd kerldəd oddmn. Ter manhdmd dotr neg zəvər kəkşn əvgn bəədmn.

Ter əvgn mərgyl bolsn cagt, mənəkənd uul dotras harç irəd xurldan orz mərgdg bilə.

Ut bolsn xuvəndan oraldg-oraldg gihəd end, tendən çonin xələcər ormahad xələdmn.

Zilinig yzxlərn şamin gerləs nydnə əvdəd xarñhu hazr xələzəx met mu bəədl harad uurlad xəry ergəd odmn.

Eznəs—„en jun kymb“ giz Zilinə sursn survrt:

— Ençnə ik kyn! Ençnə caglahan əvrtə gidg zalı bəəsn jumñ; kesg orsmud alz jovsn bajn kyn bilə. Bijñ 3 gergtə 8 kəvytə bəəsn jumñ. Tegəd cuhar neg xotnd bəəcxlə. Gen- tkn orsmud irəd biisinb xotarnə tonad 7 kəvyhinb alçksn boldg. Neg kəvynb əmd yldəd orsmudt orz əglə. Darunb əvgn evrən odad orsmudt orz əgəd bəəzəhəd kəvyhən olz avçkad 3 sard bəəzəhəd, kəvyhən alçkad evrən bultad orhəz irsn—iim kyn. Tyynəs xooran əvgn dəəldgəsn harad Mekked odad burxnd mərgdg bolsnə en. Ter uçr deerəs en ut xuvç (çalma) ymsdgñb ter. Mekkad odsn kyn Xadzi gidg ner avad çalm ymsdm. Tana ulsd jir ik dur uga.

En əvgn çamag altxa ginə; bolv nand çamag alx setkl uga, çı mu biş kynç, dəkəd deernb bi çini tələ mənğan əgləv. Çamag alxar sedzəxlə neg işkmd odulxm uga biləv gıçkəd inəzəhəd: „Çini Ivan sən, mini Abdul sən“ giz kelv.

IV.

Zilin tiigəd bəəhə bəəz neg sar bolad odv. Ədrtn̄ xotar, germydər jovad es gixlə biçkn, harin yzyrər kedg jums kehəd asxlad xotn tal ə çimən tasrxla saradan irəd kevtdmn. Asxn bolhn tiigəd ə çimən tasrxin aldad jamaran ik tyry zydy bolv çign kərəhər stenəny şoluhiny nyk harhz avad zulxar kərədəd bəədmn.

„Zug oda hazrin bəədliny, əldərən j̄jovxiny medz avxny bolx bilə“ gihəd Zilin uxalad bəəv.

Manhdmud zaaz kelz əgxş.

Tiigəd bəəhə bəətl ezig neg jum̄n tal mordsn ardny yd ke-cəsne xəənn̄, xotna şidr̄k uul tal hazr xələxər harad jovb.

Eckny mordzahad biçkn kəvyndən Ziliny odsn hazrt̄ny odad yzgin̄y avad çign jov giz zaasn jum̄n bəəz.

Biçkn kəvyn Zilinig ardasny daxad „biçə jov, jovultxa gisn uga bilə. Əmt duudnav“—gihəd daxad gyyhəd jovxlan̄y:

— Zogsza uul deer harx ik kergtə kymb. Tend əmtsig emnx noha xəəz avnav. Xojurn xamdan jovij, bi cevəs̄n aldr̄z zulz çadş ugalm. Manhudr bi çamd saadgig sumtahiny kez əg-nəv“—gihəd adrulad mekləd daxulad harv.

ligəd xələxd uul deer harxd amr bolz medgd̄nə, cevər bo-nata kyynd harxd zəvər tyry. Jova, jova jovz ora deern̄y ərən giz harç irv.

Uul deer harad avçkad cerglzs̄n hazrt̄an şivəd bəəxiny narn əldəs harç, əld oç suudgin̄y sanz uxalad, min tiigələn ter əədm̄ bəəx yzgt mana şivə bəəx zəvtə. Tegəd ter xojr uulin belər bultn zulx kergtə gihəd dotran temdḡləd avçkv.

Narn ulahad syyr̄ləd bəəv. Cahan casn orata ulmud oşkdad born̄y xarlad bəəv. End tend uulmudin zaagas utan harad butrl̄dad bəəv.

Tiigələn ter Ziliny irsn şivə bəəx yzg tal bəəsn əədm̄ deer narn hal ədl ulahad dorakşan orad jovb.

Zilinig xələhə bəətl̄ny ter əədm̄ talas ik ut utan turvahad hoodan əədən harad ər̄xn bəəx jum̄n met byrgəd bəəv.

Min en mana şivə bolxm̄ gihəd Zilin sann temdḡlv.

Zəvər ora bolad bəəv. Manh̄d gelng noman umşad xəəkrəd bəəv. Malmud ekəldəd, ykrmyd mөө̄irdəd jovcxav.

Biçkn көvyn—„jovij“ gihəd duudad çign бəənə, Zilinə jovx durnь төryc kyrxş.

Xərəd xojurn gertən kyrç ircxəv. „Nə, oda hazran medz—avsn orhx kergtə“,—giz Zilin uxalçkv.

Ter səədən Zilin jovxar sedlə, hacad manhdmud kyrç ircxəv. Sə jir xarñhu bolv

Əmnə irxlərn ik bairta mal tuusn ircxədg bilə, en samdan ik hundlta şar manhdnь axan alulsn eməl deer dyysn avç irv.

Cuhar uurtə irdəd, orşaxar cuhlrlda kev.

3 xongin turşar mərnə max idəd, ərk uuldad yksn kyy-nənь tuskar kyyndə kyr kecxəv.

Dərvdgə xongtan manhdmud cuhar ydin aldnd cuhlrad neg jumnd otx бəədl harad бəəv.

Cuhar mərdən avç irəd toxz avad, şar manhdtahan mor-dad jovad odcxav.

Xotr dan Abdul hancarn yldv.

Sə jirdən xarñhu kevərn бəəhə.

„Ne, oda ençnь endr zulx kergtə“ giz uxalad Kostilind ke-ixlə, Kostilin əəzəx бəədl harhad:

Xaalh meddgo kyn jahz zulxmç?—giv.

— Bi mednəv!

— Səənnь biidnь bidn hazrtan kyrç cadş ugalm.

— Es kyrxlərn ə-şuhu modəd xonx ugav.

— Bi hujr cuhlulz avuv. Oda ynd suuhad jun çamd irzə-nə? Məng ilgəxlə—sən, es ilgəxlə jahnaç?

Jirdən cuhlulz avç çadş uga.

— Manhdudçnь oda jir ik uurtə бəənə. Neg manhdinь ma-na orsmud alьçkiz, manig alxar ednç kyyndzənə.

Kostilin uxalz, uxalz—nə jovij giv.

V.

Zilin harhsn nykndən orçkad. Kostilinig baktad hartxa gi-həd ulm ikdylv. Xojurn xotna ulsin ə çimən tasrxig kyləhəd suuv.

Xotna əmtsin ə çimən tasrad odxla, Zilin kesn nykərn məkz harçkad „Kestilin mək“—giz kelv. Kostilin məkz jo-vad kələrn çolu degələd orksn, çolus nurad nird gihəd ə ha-rad odv.

Eznə „Uləşin“ gidg zuuhaç cooxr manaç noxa bəədg bilə. Zilin əmnəsən ter noxad xot əgəd bijdən izldəhəd avçkla.

Gentkn uusun çolusin du sonsçkad Uləşinig xucad gyyxlənb, naatk noxasən bas xucad gyyldcxəv.

Zilin odak noxa tal arhul işkrəkəd hujrin tatrxa xajz əgx-lənb, Uləşin tənçkad syylən şarvadulad xucdgan uurad odv.

Ezn noxan du gertəsən sonsçkad „hajt! hajt! Uləşin gihəd xəəkrv.

Zilinig çikin mazad, iləd bəəxlənb Uləşin takçkar bijlənb oraldad, syylən şarvadulad bəəv.

Xojrn neg şuhudn harad suuv.

Ə çimən uga takçg bolad odv.

Zug, xə də xəşə dotran syrkəldəd, uulin usn şorznad bəəv. Zəvər xarnhud odd zəvər xol yzgdə, deekşən xələxn şin sar ulahad əədləd uul deer harç jovna. Uulmudin zaagar budn ysn met cahahad bəənə.

Zilin bosçkad—, nə, yr jovij! giz kəlv.

Kəndrə harlhnlən manhdin gelng gerinn ora deer harç-kad oln əmtig xurld irtə gihəd „Alla! Bişmilla! İbraxman!“ gihəd xəəkrv.

Ter əəg sonsçkad əmtin jovad ə çimən tasrtl ambarin stenlə naaldad kevtv. Şuugan, ə çimən tasrad odv.

— Nə, tengr əgtxəl gihəd zaləvr avad harcəv.

Xəşə dotrahur harad, eng dorahar jovad hol hatlad uulsin zaagt orz avad, tyngərn şud jovad jovcxana.

Zəvər ələd budn bəəv, bolv bah—sahar odn yzgdəd bəəv. Zilin tengr xələçkəd odar, əldərən jovxan temdgiz avb.

Budn dotr jovxd, cəvr giign sən jumn, zug hosn dəlzng bolad bas tyyrəx bəədlə.

Zilin evrən hosan tələd xajçkad şud kəln nyckər jovb. En neg çolunas bas negn deer hərədn jovz od xələhəd jovna.

Kostilin muurad xocrad ırv.

— „Arhuldxnçn hosn kəlim zylgəd usdaçkv“—gixlənb.

— „Ərkən tələçkən, jovxd giign bolx“—giz Zilin kəlv.

Kostilin hosan tələçkəd kəl nyckər jovb; tern nam hostahar jovsnd orxn dordad, kəln çolund kerçylz kerçylçksn, ulm yldəd xocrv.

Zilin xazutkdan „kələn kerçylsn bolxla terçn edgx, kycg-dxlə manig tednçn alxmñ“—giv.

Kostilin yg kell uga takçg jovadl jovna.

Ter jovz jovsn dor hazrarn zəvər udan jovad okcxav. Gentkn barun bijəs noxas xucad bəəv.

Zilin zogsad, ergəd xələzəhəd uul deer harad, hararn iləd jum xəzəhəd.

— Noxadığa, nevçk endyrçkzvdn, degd barun biidən avç-kçvdn. En aldnd kyynə xotn bəənə, uul deer harxdan yzləv; nevçk xəry jovad şud uulur orx kergtə.

Tigələnb ə-şuhu modn bəəx zəvtə.

Arhuldza nevçk, amrlh əgxñçin, kəlm ulan şavr bolz odv—giz Kostilin kelxlənb—Jumn bolx uga, edgz odx, oda zug arhul hərədz jov min iigəd gihəd bijnb hərədəd yzylv.

Zilin xəry gyyhəd zyn bij talan xəzihəd uul ə-şuhu modnur jovdlan bəərv. Kostilin xocrad ard yldçkəd jaxlad jovna. Zilin odakan ardan xələn jovadl jovna.

Xojurn uul deekşən harv. Ter bişv—ter ə-şuhu modn e Ə-şuhu modar orad ircxəv. Xatxançgta hazrar jova jovz ym jovsn bəəsn xuvcan degələd taslz orkv.

Jova jovz modn dotras, xaalh olz avad, tynygərn jovcxav.

Dərvn duna şaxu hazrt jovad orkv. Modn dotr budn degd ik bolad, əmn jun kyn bəəxnə medgdxş, oddud ərə, ərə yzgdna.

Gentkn çinnəd bəəxnə əmn biid mənə kəlin ə harad jovna. Ulm çinnəd bəəxnə mənə tax çolunlna xarhad taçknsnə so-nsçdv.

Zilin doran kevtçkəd hazr çinnəd kevtv.

Men, man tal mərtə kyn aaşna.

Xaalhasn xojurn gyyz harad, byty modna ungd odad kyləhəd kevtcxəv.

Zilin xaalh tal məkz odad xələxlənb, nəg mərtə manhd ykr tuuz jovna, bijnb dotran evrəhərn ju kelz jovxan medyl uga du harad jovna.

Manhd tednə xazuhar harad jovad odv.

Zilin xəry Kostilin talan irəd davz odv, tengr əgv—bos, jovij!—giz kəlv.

— Nyl, tengr en bolş uga. Arhm tasrad bəəv—giz Kostilin xəry əgv.

İm ik bydyn tarhn kyn muurxla ev uga jumn çign,—Kostilin kəəhəd, kəlrəd bolad bəəv; dəkəd deernə ɵ-şuhu modn dotr kiitn hazrt orz irəd kiitn xalun xojr avçkad kerççksn kəldnə bas mu bolzax bəədlə.

Zilin Kostilinig avad dənənəd ɵrgkləny: Ja, jax, jax—gihəd xəəkrəd okxlanə, Zilin çoçn tusad, jaxan medz çadad bəəv.

— Jun gihəd xəəkrəd bəənəç? Caaçn odak manhd sonsçkxla jaaxmç?—giv. Bolv dotran jir nam ynndan muursn bəədlə. Oda yngig jahdm. Jir kyyhən xajz bolş uga, gihəd Zilin uxalv.

— Nə jovz çadş uga bolxla nam deer mordz av, bi çamag jahdg bolv çign yyrç jovad medsv giz Zilin kelv.

Kostilin yyrç avad, xaalh talan harad Zilin jovb.

Zug çi hararn xoolim biçə bərz jov. Eeməs atxz bərz jov.

Zilin çignə muurəd irv. Negdvərər Zilinə kəlnə bas ulan cusn javr bolz odsn, xojrdvərər bijəsn ik Kostilinig yyrçksn—çidlə çiləd bəəv.

Zilin Kostilinig yyrçksn, dorakşan şovtrad irxləny səənər evtə kevər suutxa gihəd deekşən nurhn talan ɵrgəd çiklz avçkad jovad jovna.

Kostilinig xəəksinə sonsçksn bəədlə. Gentkn çinnxny mərtə kyynə ə harad ardasny neg manhd evrəhərn Zilinig xəəkrəd duudad jovna. Tyynə duuhinə songsçkad byty modna ung tal şud gyyxləny manhd buuhan tatz avad xahad orksn,—tussn uga.

— Nə, Kostilin ungm bidn tasrv! Ençn kişgo noxaçny manhmudan cuhlulz avad manig ardasm bidn kəəx.

Neg hurvn duuna şaxu hazrt es jovxla mana ykəd bəəsn hazrm bidn en. Tiigzəhəd, Zilin Kostilin tal xələçkad hazrin hə bolsn jumn bijən daxuluv; hancarn bolsn bolxny kezənə uga bolad jovz odx kyn—gihəd dotran sanv.

— Mini tələ, çi ykxm bişç, çi evrən hancaran jov—giz Kostilin kelv.

— Uga jovxşv, xamdan jova jovz yyrən xajz boldv—giçkəd Kostilinən yyrç avad dəkəd jov.

Neg duuna şaxu hazrt jovad orkv.

Xələhəd bəəxn̄ mel modn çilş uga, oda hazr oldxş.

Budnd tarad bəəv. Yyln xalxlad oddud yzgdxş.

Zilin oda nam bolad bəəv.

Xaalhin xazud irəd çoluhar Kostilindən suux jum kez egəd suulhçkv.—Nə, nevçk amrlh egiç, us uuz avsv.

Hujran idij. Odaiks ik xol biş bollta giçkəd Kostilinig us uuxar ekəllhn̄lən̄ tob, tob gihəd mərdin kəlin ə harad odv. Adhn şidhn, xojurn bag modna ungd orad kevtəd odv.

Darun̄ daxlc̄n orz irəd odak amrxar suusn̄ hazrt̄n̄ manhd̄mudin ə harad bəəv. Kyndlz̄ bəəhəd noxasan dudldad avb.

Gentkn̄ neg jum̄n nohan zaagar şar-şar gihəd sarzgnad aaşna. Ednə eər irçkəd zohşçkad xucad bəəv.

Darun̄ es tən̄d̄g manhd̄ud kyrç irəd tednig bərz avad, xajad mərn̄ deerən harhz avad jovad odv.

Hurv̄n duuna jovad orksn̄ aldnd̄ ezn̄ Abdul xazudan xojr manhd̄ daxuls̄n xarhzana.

Manhd̄ud kyndzəhəd, tednig biis̄n̄ mərd deer mordulz avad xotan avad orv.

Abdul nam oda inəz çign̄ bəəxm̄n uga, neg yg çign̄ kelz̄ bəəxm̄n uga.

Ər cəəzətl̄ xotndan̄ avç irəd, haza suulhçkv.

Manhd̄mud cuhar ircxəv, tedn̄ dotr odak evgn̄, uul talas bas irv. Cuhar tēgələd zoks̄z orkc̄xav.

Xoorndan̄ evrəhərn̄ kyndldəd̄ bəəcxənə.

Tednə tuskar kyndzəx̄in̄ Zilin sonsad bəənə.

Zərms̄n̄—„En uulas xol taldan hazr tal avç odxim̄n ginə, evgn̄ şud alçkim̄n—gihəd bəənə.

„Bi ednənt̄n̄ tələ mēnḡ egləv, ter mēngən̄ avx̄ zəvtəv“—gihəd Abdul keləd̄ bəəv.

„Jun hazrin̄ uga yg keləd̄ bəənəç, ednç̄ mēnḡ egx̄ biş xar mērn̄ xəldəx̄ uls. Alçkkim̄n—bolad̄ bəəs̄n̄ ter“—gihəd evgn̄ zytkv.

Cuhar tarldad̄ jovad̄ odc̄xav.

Ezn̄, Zilin tal irçkəd̄—„kemrzən̄ taniḡ bijən̄ xuldz̄ avx̄ mēngən̄ es ilgəxlə, xojr dolan̄ xongas̄ xojrahit̄n̄ maləçnav. Dəks̄ gyydḡ bolxlaç̄n̄ çamaḡ noxā ald̄ḡ met̄ cokz̄ alxv. Səənər ger talan̄ biçḡ biçl̄“ Xojrad̄n̄ caas̄ avç̄ irv. Biçgən̄ biçəd̄ oorkc̄xav.

Xojradnъ cev zyyhăd xurlin ar bijd avç odad, tyynd băesn gyynărn tavn aışm dyngă nyknd xojrahinъ orulçkv.

VI.

Ednă băedl  mnkd n orxnъ ondarz odv. Cevinъ t   dginъ boln  urndnъ har d jovdginъ uurulv. Kostilină b esn bijnъ xamx tusad, evg  bolad untz kevtz jadam b  v.

Jumn bolş ugahinъ med d Zilin z v r mu b  dl harad b  v. Orulsn hazras jahz harxnъ çign medgdxş.

— Neg d kz suusn hazran maltxlanъ, maltsn els n  ld r n xajxan medl uga zogsz b  tl, ezn yz d alxarn   lv.

Nykn dotran suu kad hazr usan sanad, sul jovxan uxal kad  orkşan x   h d suuxnъ, gentkn  vdg deernъ hujr, xursn bolsn jumn unad irv.     n     h d deekş n x     .—Dina. Zilin tal x   h d in   h d gyyh d jovad odv.

Zilin dotran—odak Dina d nnxm bolvza! gih d uxalad suuv.

Suusn nyk n cevr d mokn bal çg maltz avad naadha kex bolad suuv.

„Dinag irxl nъ xajad  gsl çign“ gih d dala ky, m rd, noxa ke kad sanad suuv.

Manhdurtnъ kyl h d b  xnъ Dina irz b  xm uga.

Gentkn sonsad b  xinъ xurlin   r manhdud cuhlr kad m rt  çign jovhn çign crsmudin tuskar kyr keld d b  cx v.

Kelsn ygnъ s  n r songdsn çign uga, bolv bodad, dynx d orsmud   rdz jovx b  dl , manhdmud tig d xotarnъ orad kyrç ir kv gih d   ldn b    n nъ ulsan jaxmb—gild d kyynd d b    .  vgn  dun     n harad b  v.

Kyndz h d jovldz odcxav.

Gentkn deernъ neg jumn şur-şur gih d jovna.

X     —Dina. Irn nykn  amnd  k   nъ kzyyndnъ zyyz jovsn m ngdnъ unzldad b    . Nydn gidgnъ odn met gilvk d xarlad b    .

Tigz h d xancnasn xojr xurs harhad xajad  g d orkv.

Zilin tynyginъ av kad:—muuxa udad b  v ? M ! çamd en dala naadhas ke kyv,—gih d nez   r cyvryl d xajad  gv.

Dina x    h d tolhahan z  lv. Uga, kerg uga—gi     du harl uga b    h d:—Zilin çamag alxar sedz  —gih d haran kzyyh n yzylv.

— Ken alxar sedzənə?

— Əvgdyd, eckim al gihəd, zytəkəd bəəcxənə. Çi namd xarm bolad bəənəç.

Tiiklənə, Zilin— „namag xarmnaxla, çi odad ut mod avad ir“—giv.

Dina— „uga bolş uga“ gihəd tolhahan zəəlv.

Tiiklənə, Zilin— „Dina bujn boltxa, çamas sursm en bol-txa“—gihəd erv.

„Uga bolş uga, cuhar gertən bəəcxənə, yzçk“—giçkəd jovad odv.

Ora bolad irv jun bolxmə?—gihəd sanad suucxav.

Zilin mel eədən xələhəd bəənə. Oddud harad yzgdəd bəəv, sar harad uga. Manhding gelngig, harad xəəkrəd orklanə, cuhar takçg bolad odv.

Zilin kyləhəd yrgln bəəz— „odak kyykn əəhəd bəəhəd bə-əxm ter“ gihəd uxalad suuv.

Gentkn tolha deer elsn balçg bolsn jumn asxrad irv: xə-ləxnə—ik ut modn nyknə neg bulng tal xadgdad jövna. Zilin bajrlad modig tatad avb.

Əədən xələxnə, oddud gilvkəd çign bəənə, tolha deernə Dinan xar nydn miisin nydn met gilvkəd bəənə.

Nyknə amn deerəs əkəçkəd Ivan, Ivan, giçkəd—arhul gisin temdg çirəhən iləd medylv.

Jumə?—gihəd Zilin sursn survrt:

— Xojrxn kyn yldv, naatksnə cuhar jovz odcxav—giz kelv.

Tigzəhəd Zilin—Nə, Kostilin oda neg jovad medij, çamag ərgəd harhsv“—giz kelv.

Kostilin ter yginy es sonşn bolad bəəv.

Jir bolş uga, Bijən daax çidl bəəxş əldərən bi odxv“? gi-xlənə.

— Nə, səəxn mend bə gihəd Kostinlə ymsldz avad, Dinag çanhar bərzə giçkəd modnas bərəd avb.

Harn gixiny cevny zəvər dən bolad bəəv.

Kostilin dorasnə dəng əgəd, Dina derəs inən bəəz bəəsn çidlən harhad tata bəəz, harhad avad orkv.

Zilin modan tatad avçkad,— „Nə yngən xəry avç odad ormdnə təvçk, es gixlə çamag cokz alx“—giv.

Dina modan avb, Zilin uulin belər harad jovb.

Neg xotxrd orz avckad xurc çoluhar cevıñ onısig xamxlar sedxñ jumñ bolz eǵxş.

Jir bat onıñ bəz.

Gentkn çinxıñ hərədəd neg jumna ə harad jovna.

„Dina kevtəl en“—gihəd sanzatıñ, Dina gyyz irəd:

As naaran, bi təlsv gihəd əvdgləd suuçkad bıçkəkən nərən çidl uga hararn ergylñ, ergylñ harç eǵxş.

Tiiklən, uurtan bytəd çaluhan xajçkad, Dina uulv.

Zilin evrən dəkəd onıñ təlxər sedəd suuçkad eǵldəd bəxlən, Dina xazudñ eeminñ tyşəd zogsv.

Zyn biidn xələñ, sar ulahad harç jovna.

Zilin xələçkad, nə sar hartl en xotxr davz harç ə-şuhu modnur orx kergtə gihəd sanv. Cevtəhən bolv çign jovx kergtə giz uzalv.

— Nə, Dinka səxn mēd bəzə. Yktlən çamag martş ugav!

Dina Zilinig tatad, neg cөөkn xavtxa hujran əldñ dyrz eǵñ medl uga end tendñ çikəd bənə.

Zilin hujrñ avad orkv.

— Jir ikər xanzanav. Namag uga bolxla çamd ken naadha kez өkm—gihəd tolhaginñ ilv.

Dina uuləd, çirəhən hararn xalxlad uulur jaman met togləd gyyhəd odv. Ə çimən uga, zug Dinən ysnñ cahan mēgnə ə şarznad jovññ sonsgdv.

Zalvrvz avçkad, Zilin cevləhən xarhad bıçə şarznıtxa gihəd, onıñ neg hararn atxçkad xaalhd orz avad sar sənər өdlz harxig xələn jovad jovb.

Zilin xaalhan medəd avb. Şutdan detləd jovxla nəmn duuna bolxmñ. Nam oda sar өdən hartl ə-şuhu modnd orlz avxñ bolx bilə gihəd sanad jovna. Neg holig hatlñlanñ uulin ar bij cəhəd bəv.

Dorakşan orad xotxr hazrar jovb. Sar harsig xələxinñ, hazr ulm-ulm gēgərəd cəhəd jovb.

Syydr ergəd, Zilin tal өrdəd çign jovna, Zilin syydrər jovadl çign jovb.

Zilin adhad jovadl jovna, Zilinəs xurdar sar ulm өdən haradl jovna.

Zilind ɵ-şuhu moddud ɵerdəd irv. Moddudt ɵerdəd irxlənb sar josndan harad, sə ɵdr met gegərəd bəəv.

Nam degd gegətə bolçkad modudin biçrmyd tal-taldan yzgdəd bəənə. End tend mel yksn jumn met ə çimən uga. Dorakşan xələxnə gyyzəx holin usn şorzgnad bəənə.

Moddud hartl jovad orkkla kyn xarhəz bəəxmən uga.

Zilin modn dotr xarñhu hazr xəəz avad amrad suuv.

Amrç avn, hujrasn idz avb. Xazuhasn neg çolu olz avad, cevinnə onəs xamxlaxar cokad suuv.

Haran ulan halz kev, onəsiz xamxləz jadv. Bosad dəkəd jovb.

Gegən ulm cəəhəd jovna, çig unçksn ɵr cəəxdən ɵerdz jovna. Zilin moddudin neg zaxdnə oda bijnə kyyrəd uga.—Nə, ençn neg huçn işkmd jovçkad suulhta gihəd sançkad jovad jovna.

Huçad şaxu işkmd jovad orkxlənb, ɵ-şuhu modn çiləd bəəv.

Moddudin zaxdnə harad irxlə, nam josndan ɵr cəəz odv. Ter şivə xojr harinnə aləxn deer bəəx jumn met yzgdv. Zyn biidən xələxnə, hal şatad untrad bəənə; utan çign harad bəənə, tednənb ɵər əmtn bas bəənə.

Əndəhəd xələxnə xazgud, saldsmud bəənə, bus gilvkəd yzgdv.

Zilin bajriçkad bəəsn çidlən harhad uulin bel bərəd jovb. Jovn jovz dotran „tengr minə, yzgdı uga harad odxnə sən jumn bəəz, nam en manhdud yzsn xəən təvəx uga, evrəkndən ɵərən bolv çign gyydg çidln. tasrad bəəv“ gigəd dotran sanad jovb.

Jovz jovad xələxnə—neg tolha deer hurvn manhdud yzgdəd bəəv. Ziling yzn bijərn şud dovtlad aaşna.

Tednig yzçkəd zyrknə kird gihəd, jaxan medz çadad, ə bəəsn çidlərn hararn dajln.—Axnr! xarsz avtn!—gihəd xəəkrv.

Xazgud ter xəəkrhig sonsçkad, mərtə manhdudig amdad dovltəxav.

Manhdmud ɵərən, xazgud zəvər xol jovla.

Zilin bijnə jahsan medl uga bəəsn çidlən harhad, cevinnə onəsən atəz avad, xazgud tal gyn: Axnr! axnr! axnr!—gihəd xəəkrəd jovb.

Xazgud arvn tavad şaxu uls jovla.

Oln ulsas, manhdmud æçkæd toktnad zogscxav.

Zilin xazgud tal gyyhæd kyræd irv.

Zilinig irxlæn xazgud tægælz avçkad kemb, jun kymbç, ældæsvç?—gildæd bææn.

Zilin jahzaxan çign medl uga—axnr! axnr! gihæd keln bææz uulæd bææv.

Darunb saldsmud harç iræd zærmnb—œdmg, zærmnb—xaş, zærmnb—ærk œgæd çign bææn, zærmnb—şinelærn bijinb byrkæd, zærmnb—cevinb xamxlad çign bææcxæv.

Zilinig oficermyd medæd şivæ tal avç irv.

Saldsmud, yyrmydnb bajrlad Zilinæd neg dækz cuhlrcxav.

Æld odsn, jahsn kegsæn cuharahinb Zilin kelçkæd daxuln:

— Gertæn odad ger avad irsm en! Mini mu kişgm en kevtæll..

Tiigæd doran Kavkazd cerglæd yldv.

Tyynæ xœen Kostilinig tavn minhnd xuldz avsn æræ æmtæ avç irv.

SURVRMUD.

1. Uulin ulsin bææx bæædlæs (xuvcn, xot, bærc, kedg kœdlmş) jamaran jum medvt?

2. Bærænd Zilin boln Kostilin jahz bææcxæv?

3. Tolstoj Dinin tuskas ju medylv?

4. Jun uçr deeræs xaana josn uulin ulsig alulz nooldz zytkdg bææsmb? Ternb kend kergtæ jumb?

MU-KƏVYN.

„Xəərlz çign bolş uga,
Caazlz çign bolş uga“.

Neverov.

Tengr tus, hazr deer, Kəvydə əmgin dund neg mu, xolb-
vrad unn gizəx xar şavr ger zogszana.

Tengr deer jovsn ik xar yylənə syidr unxlarn, ter mu ge-
rig deerəsən darad bilzləd orkn gizəx əngtə.

Ger dotr, xuuçn işkə şirdg deer barana əmn namçlz sun
emgn burxnas:

— Burxn bağşin gegən, mu kəvyhim en ajulas əmd har-
hit—gihəd dotran zalvrvz orkad emgn gekəd mərgzənə. Em-
gnə uutəxn nydnəs tengr deerəs unzax xurin umş kevtəhər,
medmz ugahar, nylmsn hoozad bəənə. Dəənə oln sumnas ter
jahz əmd harxməb?

Ydlə deekşən harç odsn narna told, nydn gilvkəd odxla
teryg xələzəhəd.

„Şar narna səkysn mu kəvyhim mini, en ik ajulas getlgit—
giz emgn surzana.

Yydn tatgdsna daru, neg cərgə xuvcta teglg nurhta, xar
ulan zalu orz irv.

Mendvt baav!

Burxn—bağşin gegən əəldg səəxn inbg mini irv çil gihəd—

Dorzin kyzynəs tevrčkəd, kəvynənə xojr xalxig emgn
selz ymsv.

Haza jovsn Erdnə neg cərgə xovcta kyn gert orz odsinə
yzčkəd: mini kəvynigəd kyrəd irdg arh ugav jumb—giz
sanad, gyyhəd orad irv.

Kəvym mini, səəxn mend irvç?!—İrv!

Erdnə kəvynənə xojr xalxas seln ymsčkəd, xojr nydnə-
sn harsn nylmsnd kyç kyrç jədad xooran harad suuv.

Gerər dyyrng giicnr; Oqr gergtəhən, Sanz gergtəhən, nanb çign kesg əmtn.

Oqr Sanz xojr otgtan toomsrta zalus bolad, tolhahan eədən bəəd bəəcxənə.

Avdrdt bəəsn bor cooxr kyltən harhz avad Erdnin emgn ymsv.

Erdnin kilg kək xaalhta cahan siic.

Əvgn bas kerz, giicnr şugldad bəəcxənə. Xar xəəsnd buslzan cə, ken uuna gisn engtəhər melməhəd bəənə. Şin orz irsn uls Dorzas:

— Mend irvy! gisnd Dorz:

Irv? Irv giz xəry əgəd musxlzad inəhəd suuna.

Dəəsən darad irsn bolx ugavt!

Kəvyhən irsnd bajrlz orksn eknb irsn ulsd cahan bolzax met, cə suuz uutn!—giz keləd dāran dardtnb kesg aahst cə kehəd bəənə.

Şinəs orz irsnb neg xar cooma uuhad bosad bəənə.

Zalus baglrاد kyr kecxənə, kyykd uls xoorndan şivr-şivr gihəd kyyndəd bəəcxənə.

Manaxn xaahan şirəhəsnb buulhad jir mu-jum keçkv, tolha uga bolxla ik mu—gisn dun deer harad bəənə.

Əmtnd jun sən jum xan yzylsmə əmtig dəənd mordulad aldğ terij? Xan mand kerg uga kyn bilə giz—Dorz, Oqr xəry əgv.

Ezn cahan xan kerg uga boldv? Kilnctə yg kelzəx kymbən!—giz gertk ulsin ik zunb dotran sanzaxig çirəhərnə xələhəd medsn Oqr, çi xazhr uxa uxalzanaç giz Dorzd kelv.

Sanz çinnz bəəhəd:—

Bidn buzavn r xazg nertə uls bidn, manig xan, ik gidgər dotaldğ jum. Tegəd cuhar durtavdn giv.

Xazg bolad jun sən jum yzlət?

Xan tanig dotlad ju əglə?—giz Dorz Sanzig xələzəhəd kelv.

Oqr torç jadam Sanzin kelnə saamig bulaz avad, Dorz tal xələzəhəd.

Tanig dæəs darz jovna gihəd bəənəvɔdn, ta dæəs darx biş cuhar niilz avad, xaahan şirəhəsny bulhəksn bəədlətə giv. Ten-
tk uls Dorzin ek eck bas Oçrig tatna.

Kyyndən zaagt emgn cəəhən: „uutn,“ „uutn“ gihəd kyn bolhnd dəkɔn dəkɔn əgv.

Erdny kəvyny dəsən darl uga irsɔd, zəvər hundlta suuna; Oçrin kelsn yg kençrt xatxsɔn zyn kevətəhər, Erdnin uxanla xarhad dotrny orv: Erdny bosz irəd: Çini kelsn mel ynn Oçr giz kelv.

Emgn əvgən xərəd, suutn əvgn, bişə kyn dundahur orad xəəkrəd bəətn, əmtɔn kyyndzətəxə giv.

Baaza, ta uxalit: mal gerəsɔn xahcad dəənd mordsig ta med-
nət! Eknd bəəsɔn par caran xulɔdɔd, avç əgsɔn məritɔn emç es hollu? Dəkəd xojr ykrən xulɔdɔd, hazran jum yldəl uga xojr zild kəlsləd dəkɔn mər avç es əglt?

Kesg zild tana əər, tanig asrad bəəhəd bəəxin ormd, bi kesg zild cergt jovuşv—tegəd jamaran olz tand xaldx bilə?
Cuhar Dorzin am xələzənə.

Dorz kelətə!

Jir jovad jovxny ik jumɔn yzgdɔnə.

Bi adgarn, neg arvɔn gubernin hazrɔny ergsɔn bolxov, tegəd xamanş çign sən jumɔn uga.

Neg ald hazr uga əmtɔn çign bəənə.

Xəvrhdny dala hazrta pomeşçkyd çign bəənə.

Zərmny dala hazrta zərmny xaksu bəəxlə sənij,

Xərnş terygər dynnxlə, xazgud mu biş bəənə. Bolv çign esgo jumɔn uga.

Ter pomeşçkudin hazr avad, kyn bolhnd tygəxlə, sən ik hazr, kyrtxmɔn.

Ors orna hazr ik jumɔnla.

Giiçnr cuhar uxahan şyyzəx dyrtəhər suucxana, Oçr neg yg kelxər jaszatɔny, Dorz ekləd kelçkv:

Jir mana cergt jun yzgdz jovsig kelxlə, ik dala tuuz.

Ju es yzvıdn—daarx-kərx, əlsx-xarhnx, nojdudt dazrulx, cokulx, eldv-deldv jum yzyvɔdn. Kedy kyn sumɔnla xarhad yk-
sn bolx, kedy kyn çavçgtsɔn bolx.

Kəl, harasn xahcasnig toolz barş uga oln.

Jir xama es oduv, ju es yzyv...

Xaaran odv çign çik jum̃n uga; əmtnd zirhl uga, gihəd dala bolsn jum̃ kelv.

Giçnr cyvrləd harv. Dorzin kelsn yg cuharañ tolhad-
ñ orz, Oçr urlzana.

Jovz, jovz irxlərn uxata biş hərgtəd irzlç!

Sanzin uxan—Oçrinlə negn.

Ja, eckən jamaran kyyhiñ meddg bolx ugavç?

Ja bəəsn hazrtan noha urhadg kyn biş giz Sanz, kelv.

Kişgən barmr. Tiigçkəd, xojurn tus tusdan xərəd ərlv.

III.

Əmtn cuhar xurgt oç jovna. Nəzədər, xoşadar cyvrləd
irə bəəz cuhar irçksn cergə kəvyd bas oç jovcxana. Xurlin
ax bağşçn bas oç jovna.

Badm xurdlz bosad kelv...

Bajaçud əmn bijər suuv. Ygətə əmtn urdk avjasarn ard
bijərñ suuv. Cergə kəvyd neg bulngd orad suucxav.

Şar bağş əmtin deer suuv.

Əmtn şuugldad bəənə.

Cergə kəvyd Dorzan əmn bidən avad suuldcxana.

Dorz dorahar kəvydtən:

Bidn cergt, ednəs nojdudlañ kyyndəd elkərñ əgəd
xooran sulhadg biləvdn gihəd xalurxad kelzənə.

Xurg sekgdv.

Xurgin tərnb—xuucn odmnann ormd ky sunhx tər. Dorzin ərəs Badm xalurxz bosad kelv:

Bidn dəəldəd jovxla, tadn yldçkəd mana ger-mal byltəhim bidn xələsn jumn ugat. Xərnb dazrad bəəzt, tiim əmtn olna yyl daadm biş.

Dəkn, xəvrhəsnb Sarng bosz irəd:

Ta mana ard yldz orkad, mana ger-był mekləd idə bəəz bajzət. Tanig yyld orulx biş, parvlənə şidrər ərərdylş uga ulst—giv.

Şar bağş, xələz şinzlz bəəhəd, xəzhr yg kelzəx əmtnə tolha en gisn kevər, Dorzur xələhəd kelv:

Bəəstn kəvyd! Ta ik buru jum kelzənət! Bi nomin kymb. neg cəəkn yg kels gizənəv.

Kəvyd xəəkrldəd, şuugldad yginb sonsxş.

Bəəstn kəvyd! Kən, medətənb əmnəs xəəkrəd bəədm biş.

Yginb songstn. Ta kəvyd ajstan en yyld bəəsn ulsan harhn gizənət.

Neg jum-kym meddgo ky avç irəd təvçklə jun bolxv.

Bykl əəmgət mu ner. En yyld bəəsn odmn, zarhçnr, xəz hr jum kezəxş. Ednig ormdnb bəəlhxmnn,

Kəvyd en yginb həələd şuugldad avç odn gildəd bəənnə.

Zərmnb, çamag, xurld bağşllsnçdn bah bolad, paravlənd bağşlulxm bolvzgo,—gihəd xəəkrldnə.

Bağş ulm cuxldad,—kəvyd! Ajstan oln yg biçə keləd bəətn, kilnc boldm, medzənt kilnc boldm—giv.

Dorzin xornb buslad, xalurxad odv. Kəvydnb çignb xalurxad uurlad odcxav.

Ta, bağş xurldan çikdən bəəhəd bəətn, oln xarçudin əəmgin kergt xongşaran şurhulad xutxad jovx kerg uga—gihəd ulm ərərdəd kyrəd ircəv.

Bağş „cuxldad“ iim əsr ulsla kyynddg ugav gihəd uurlad tajgarn hazr cokad xurlan temcv. Ardasnb kəvyd naadlad yldv.

Cevg əvgn bosz irəd:—ta kəvyd jir ik buru jum harhanat, bi oda təvn nəəmtəv iim xurgt orz yzəd ugav.

Cevg əvgnə amxa şydn zaagar ərə harçasn yginb olna şuugan darv.

Xurg dund cergə kəvyd şuuglda bəəz Dorzarn odm kehəd avçkv.

IV.

1918-zild əmtən xəəsənd buslzax cəəhin şar met yyməd buslad bəənə.

Cahan ulan xojr xol biş, mana xazud nooldzana. Ulanas jim caasn ırv:

„Komisar dundan şiidz harhız avtn, hurvn xongin dund erkən uga: cerg tetkxd kergtə zun pud hujr, 15 mərd eməltə, xazartahin, 10 tarhn ykr manur avç irtn“.

Manhdurtın bas: „22-as 28-kyrtl cergə kəvyd avad şulu-har ilgətn“ gisn caasn ırv.

Dorz komisar parvləndan suuqkad, zakasig neg negnənə syylmyd zuulhad təvəd bəənə.

„22-as 28-kyrtl ulan cergt mordxmın, manhdur härç jovxmın. Oçrahas 15 pud hujr, 2 eməltə xazarta mər, neg tarhn ykr. Sanzinəs 20 pud hujr, 1 mər eməltə xazartahin, 2 tarhn ykr avxmın“—giv.

Ulanə caasna as gizəsini cuharahin kycəv.

Mərd, hujr, ykrən egəd kəvydən mordulv.

Ylə bolsn kişgo bird Dorz—gihəd Oçr dorahur jos xarahad jovna.

„Odad kerldxn, ulaçudtan kelçkk—arh uga!

Bykl əmg xotarn mu keləd, durgo bolzasn bijn, əəls harhız bolş uga bolad Oçr sanz xojr egtxə gisn jumin egçkv.

Tednəs naadk ulsn bas cuhar egtxə gisin egçkxəv.

„Dombr bolsn ulana josl!“—gihəd dorahar keləd jovsn bijn arh uga hujr, ykr, mörn xamgan neg çign kyn du harl uga egçkxəv.

V.

Əəmgin parvlənə germydin eər Oçr Sanz xojr Erdnle xarhv.

Ter kəvynçn ju kezəsni terv?

Əmtənə mal-ger çiləzənə. Əmtig uland avçana—giv.

Namd arh uga, kyçn ugag es yzzənt—giz Erdnə kelv,

— Bi evrən jahan medzəxşv; Sanzd, Oçrt, Erdn arh uga bolv tiğəd kend arh bəəxməb?—Jir arh uga evrən bijən medz jovg.

* * *

Namç eez, harhsn yrən ygdən es orulz avna, gihəd yg
kelxlənb əmnəsənb Dorz:

— Baav ta biçə uurlad orad bəətn. Kəkşn kyynd medz
avdgənb kyçr jum. Bi tand durtav, tanig xajxn ugav, evrənnə
kezəx kergən evrəhən kenəv.

— Tana uxahar oda bəəz bolş uga,

— Çamd əmtə durgo bolad bəənə gixlə—xarñhu bolad,
jum medl uga tedntn dur uga bolzana—giv.

Baaza ta bas xarñhut, jum medzəxşt giz—keləd Erdnə ger
darahur nar-car jovdgnad bəənə.

Namç tolhahan dorakşan keçkəd kəvyndən ikər uurln
hundad, ysən asxsən emgn kevtə sanv.

Dotran jisn sar bərləv, har deerən bərəd əskləv—biçkədnə
zovlīg yzləv, oda zalu bolçkad bas zovlīg bolzana gihəd tynşv.

Zərmdən nam uga bolsənb deer bolad odna, zərmdən nam
kyn alçkv gihəd xarm tərənə.

Burxn bağşin gegən ter mu kəvyhin en ik əjulas karhit!

Dərk-dərk jun boln gizəximə?

Əmtə durgo bolad bəənə, jir cəkəd alç.

Burxn bəksin gegənə səkysn əəldg, Dorzim əəldtn.

Ulaçud diilgdz jovdg çign, cahaçud diilz jovdg çign, əər-
dəd kyrç irz gihəd əəmgər zəng tarad jovna.

Avsn hujr mərđinə xəry əgylə gizədg çign.

Cahan cəgin axlaç „ta namd dəng boltn, ulaçudig əlz
darxv gidg çign—gihəd şuugldad jovna.

Cahaçud diilz jovxinə sonsçkad Oçrin dotrk uxan serd
gihəd odv.

Nydənb xələxlənb çign ənbəxlənb çign saruldad bəəv. Çeeznə
saruldad uudad odv.

— Kişgosig Dorztahinə əlulz bolx—giz dotran uurlad jovna.

Xərn pud hujr, neg eməltə mərən, xojr ykr tolhahasənb
cur harç əgxş. Bijnə nam untx çign biş xot uux çign biş.

Səədnə nəərtən diilgdəd duxucxlənb zyydndənb cahanakn
orz irsn bolad nojdud inrlmyd yzgdəd bəənə.

Dorzig, tolhahinə moşkad ardənb harhxm gihəd ə uga, do-
tran sanad suuna.

VII.

Dorz parvləndan kəndrl uga suuna. Tyynəsən bosad ev-rənnə tənədg kəvydtəhən əmngən bosad xələxlə, kirtə keestə kyykən hartasən bərsn Hərən gergn davad harç odv. Gergnə jovz jovsn hazr tal xələxnə izlərn cəəkn tuhlmud yzgdnə.

Xələhəd bəəxinə buzavnrin şavr germədsə ondan jumn yzgdxş.

Əmtn cuhar giltə xarñhu ugata.

„Xəərlz çign bolş uga. cazlz çign bolş uga“...

Eck ekm, nam cuhar giltə boomtg bolna.

Hərgyd kezə tand uxan orxmə? Uga, bolv aşdnə en naad-na syylər edn medx.

Dəəldx kergtə. En, eckləhən dəəldnəv. Sən səəxn bəəsn ulslahan dəəldx kergtə.

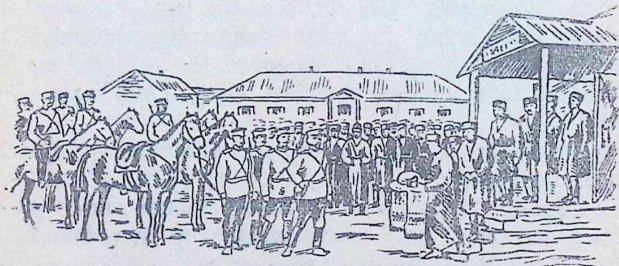
Xaalhan kerçəd harsn ky xəərl uga cəknəv. Bi boln namag daxz jovx uls ju kez jovxan medzəcxənəvdn—gihəd dotran sanv.

VIII.

Cahaçud orad kyrç irv. Kəvydəxnə əmng nəərt oç jovx kəvtə, cuhar cuhlrad parvlənd ircxəv.

Xazg nerən xəry avsndan, cuhar bajrlzəcxana.

Oçr Sanz xojr cahana nojnd gyyz odad:

Xazg nerən xəry avsndan bajrlzəcxana.

„Mand neg bolşevig bəəmə, tyyg bərij“—giz zuhudn—xordz keləxəv. Nojn kyzylldəd—cag tydl uga tyyrmd dyrxmn—giz şimldz kelv.

Hanz tæmk tatxin zuur. Dorzig bæræd tyyrmd suulhz orkv.

Tyyrmd—bičkəkən xora—terzn̄n̄ tēm̄r, yydn̄n̄ tal dund kyyn̄n̄ har ərə bagtm dyngə nyktə.

Dorzin xojr nydn̄n̄ oda çign gerltə omgtahar gilvkəd bəənə.

Nojdudt meklgdz odsn̄ mana xal̄mgud soxr. „Kergtə hujr mər avsnd, namd şyd—xazat, jahad avçaxin̄n̄ metxşt, bijən xarsz jovsn̄ ky medcxəxş—xarn̄hu, xuuçn̄n̄ degd çanhar şigdz oç. Bolv çign xəənn̄n̄ Dorzin zəvig oç medx. Cag irx!-irzn̄n̄ lavta!“—gihəd Dorz en cahaçudin hart orsndan zovl uga, xəetkən sanad bajrlv.

IX.

Aszndn̄n̄. Oçr Sanz xojr, byryləs avn nojnla ərkdv. Əəmgin kesg əvgd cuhlr̄z, zaagt̄n̄n̄ ugat̄n̄r çign dala. „Mand nek̄d bolt̄n̄, bi udl uga bol̄şevigydig çiləxv“ giz nojn kelzənə.

Xal̄mgud—cuhar noj daxk, şuluhar ungin̄n̄ taslx kergtə gildəd cuharn̄n̄ toota xurldad şuugldad bəənə.

Oçr bosad „mana bol̄şevigydig xaz alx kergtə“—giv.

„Alxm-alxm“ giz zərmsn̄n̄ davtn̄n̄ dənnv.

* * *

Tengrin ərəlin̄n̄ byrkçksn̄n̄ yyln̄, sal̄yk daxad narn̄ suux yzg xələhəd barxlzad nyyz jovna. Xal̄mgin̄n̄ xar şavr germyd kelin̄n̄ avçksn̄n̄ jum̄n̄ kevtə dun uga, zug ərə ərə urn̄-urn̄n̄ gisn̄ şamin̄ gerl yzgd̄n̄. Noxas syylən̄ xavçz bəəhəd, xaja xajad xucna.

Nojn nurhan̄n̄ yyrçkəd, xəvrhd̄n̄n̄ Oçr Sanz xojr, davad dər̄vn̄n̄ saldsta jovcxana, nojn zəvər dəəvləd jovna.

Tyyrmin̄n̄ ər̄ kyrç irçkəd, xaruld zobzasn̄n̄ xazgig. Təəl!—giv, Salds təəlv.

Nojn, ardan odaksan̄n̄ daxuls̄n̄ orad irv. Nagan̄n̄—hart̄n̄n̄.

Bos kişgo—ulan̄ çon!

Dorz bosv. Nan̄n̄ en şidr̄t bol̄şevigydas̄ ken bəənə?—Nə, kel, jun zogsad bəənəç?—giz nojn kelv.

Dorzig kelz əgl uga bəəxlən̄n̄—nojn xəəkrəd ərçərn̄n̄ na-gana amar tylkəd orkv.

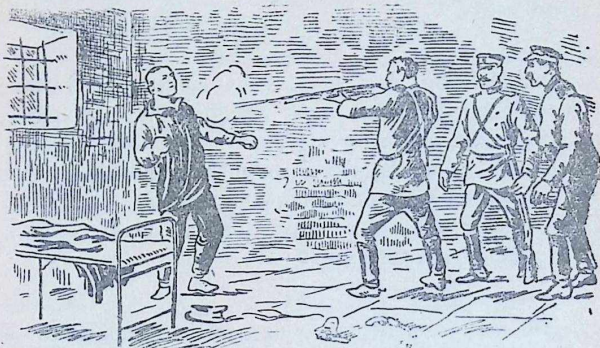
Kyyn̄əs surl̄ha avxm̄n̄ bol̄xla çikd̄n̄ av. Alx bol̄xla zog kel uga alad ork—giz Dorz ər̄mn̄əs̄n̄n̄ xəəkr̄v.

Jun?... Nanla xərycx sanatavç!—gihəd nojn pistylən ər-
gəd avb.

— Ykcş uga jun kymbç,—giz keləd, Dorz nojig daladz
vəəhəd amarnь cokad orksn, nojn ərşəd şuuhud oç tusv.

Xamrnь ulan halzn bolad, nagahan aldad orkv.

— Altn, kyynə cusnd xandgo elmrmyd! Ars avdgud! Na-
mag alxlarn, volşevigydig cuharahinь unginь taslxvdn giz
medzəvzgət. Uga, çadş ugat,—Zug namag alxt! Tednig çadş
ugat, hartn axr!

Nojn neg xazgin bu bulaz avad... Mə kişgo noxa!...

Nojn ter xoornđ, neg saldsinь buuhinь bulaz avad... Mə
kişgo noxa! gim cacunь ərə geritə tyrmd hal cəs gihəd odv.
Cuharanь çiknə tag bolz odv.

Alçkv, alçkv! Uga!... Uga, manaxs avx—gihəd xəəkrzəhəd
dunь tasrz odv.

Nojn harad əriv.

Xojr xazg ter səədн Dorzig tevrz avad harç odv.

* * *

Erdnь emgtəhən xaral təvəd yldv.

— Mini mu kəvyn, en ik ajulla xarhv, xəlymgud biisnь
alulçkv. Alsn, alulsn uga cuhar amrl uga odcxatn!...

Dəənəs irxdən Dorzin avç irsn neg cəəkn degtrmydig
Erdnь əvgn emgtəhən ykn yktlən xadhiv.

Ter degtrmydig Erdnind komsomolьcnr irəd umşxadg bilə.

SURVRMUD:

1. Dorz axta bahçud əld jovz jovad ircxəv?
 2. Dorzig irxdnъ Dorzla Oçr Sanz voln ecknъ jamr avcta yg kyyndcxəv?
 3. Əəmgин xurgt əmtn kedy əngrz suucxav?
Ter əngrlhn, juna temdgv?
 4. Xurlin bagş xurgt ju kelv?
 5. Xurlin bagş xurgas jahad zulv?
 6. Əəmgин axlaçd—odmnd kenig şiidv?
 7. Oçr, Sanz axtahas Dorz ykr mər hujr jun gihəd avb?
 8. Dorzla—bolşevigydə xotna əmtn jamaran bəəsmb?
Tednə ter mu xələcinъ uçrнъ jumv?
 9. Cahaçudig əmtn jahz tosv?
 10. Oçr Dorz xojr nojnla jamaran bəəv.
 11. Nojnla Dorz jahz xərycv?
 12. Ken, jahad Dorzig alsmb?
 13. Ykxlərn Dorz jamaran yg kelz?
-

MANAXND DƏN JAHZ BOLV.

(Biçkn kəvynə tuuz)

Ter sə bi gertən hazrar orna əmnəhər kevtləv.

Aln bolxm, untñ gixn̄ cur nər kyrç əgxş.

Kevtə kevtlm kəlm çign̄ zaxşnad, us uux durm çign̄ kyrəd bəv.

Tolhahan ərgəd əndəhəd xələn gixn̄ negl byty xaşa met mana ger taş xarñhu cur jumñ yzgdş.

Çinnxin̄ orn deer ekm kiihən avsn əmsxəd bəəsñ, haza ykr bijən dolasñ, şuhud xulñ xarzgnsn sonsgdad bəənə.

Əhəd tolhahan kenzlən oraz avad untxar sedzətlm haza əmtñ şuugad, mana terzər neg jumñ xəkrñ bolad gyyz irñ cəkad orkw.

Xələn gixn̄ ekm adññ şidññ orn deerəsn bosz bəənə, bi ju kyyhən medl uga menrəd oçv. Yg keln gixin̄ kelm kəndrə yg kelz çign bolxş.

Ger taş xarñhu. Ekm şam şataxar xustg (serng) xəxləñ hacad bultz odsn jumñ met oldz əgxş.

— Санька, Санька bos—bos, jirl manaxnd neg jumñ bolz bəəx kevtə ençin—gihəd ekm namag duudv.

Ekm naaran caaran xojr gyyhəd bəənə, bosxasn bi əzənəv.

Kəlm çirəd, xoolm jumñ borlzax met bolz bidm medgdv. Bi untz kevtxş, seryn bəənəv giz kelxər sedxñ, xol dun ong-darsn bolad bəənə.

Gentkn germ bidn çirəd terzm bidn kyn coksñ ədl̄ sarzgnad odv.

Kəl nyckñ bi bosad—Baav! Baav! gihəd xəkrzənəv.

Bi ekən bərxər sedəd, ekm namag bərxər sedəd neg negən şuyrxñ xarñhud yzgdz əgl uga cur pərgdz əgxş. Dəkəd deerñ əmçkiz bidn.

Bi yydnd tolhahan cəkad, ekm kələñ suulh tylkz unhahad us hazrt asxad orkw.

Haza noxas çign avç idəd bəənə, mana ykrm bidn mөөərəd çign bəənə.

Ekm xustg jahz olz avç, şam jahz şatasinь medxşiv.

Ekm çign çicrəd bəənə, bi çign xazudnь çicrəd bəənəv.

— Sanьka xəmnь-minь, dən eklənə, əldərən gyyz zulj?— gihəd ekm namur xəkrzənə.

Gentkn ə harad taş gihəd taçknad odxlanь bi çoçad doran suuhad odv.

Xələn gixnь sincyr hartan neg jum bərsn Praskovja gyyhəd man tal aaşna.

Baavig yg kelxər sedzətlнь Praskovja—Şaman şulun unt-ratn! Xazgud germyd ergz jovna giz kelv.

Terzər hal cəklsn bolad gerl harad odv.

Tyndən nam bi ulm uxahan aldçkuv. Ekm avdran səçkəkəd dotran zəlvvrzəhəd aah sav bolsn juman cuglulad bəənə; bi nam yksn jumnahar zogsad bəənəv.

Namag dylə jumн met harasm tatad ekm „Sanьka“! gihəd duudad bəənə, bi dor ormasn kəndrz bəəxm ugav.

Dəkəd şilvyrər xaşa cəzax met tarzınnad odv.

Tyryləd kyn əlhzədg bolx gihəd sanzalav, dəkəd xəəнь oç bu xazaxinь medyv.

Ekm eckimn yç tatz avad bi deerən kədrçkəd neg çuhuta xaşig hartan bərçkəd nam tal tylkn uulьn aldad bəəv.

Av, bər, bərхçнь zulz gyyx kergtə!

II.

Çuhuhinь bi avad orkuv, baav orn dorasn başmgs, xavtxa hujr, neg xoosn suulh avçkad xamdan ulьncur harad gyyvvdn.

Bijnь xaşan ydnlə ydn bolad naaldn jovz namag əkəz jov giv. Əkəxnь çuhun hartasm unad çign jovna, xarñhud cur jumн yzgdş.

Gyyz jovad neg şavzagta hazrt bydrəd unad odxlam çuhum əsrəd jovad odv. Çuhuhan ərə olz avbuv.

Xarñhud baav—şulun! şulun! şulud; gihəd xəkrəd jovna.

Man xojrag gyygəd jovxla mana əmnəs mөrtə, tergə çign uls dovtldad jovna.

Gyyhə jovtlm bidn Lipatovin emgn burxtahan xarhv.

Sidorov evgn neg xaşan şuhud suuçkad „tengr burxn-minь“ gihəd dotran zalıvrad bəəv.

Mərd incxəldəd, buuhin ə harad mana xotn deer hal cək-ləd bəənə.

— Baav əldərən gyyxmь?—gihəd bi surad jovnav.

Baav xələl uga, mini yg sonsl uga ulm ulm gyyhəd jovna.

Bas neg ulıncd gyyhəd harad irxləm bidn, xazutk ulıncasm bidn hurvn mərtə kyn dovtlad harad irv.

Vzgdz oçv gihəd şitmlə naaldad bi doran suuhəd oduv, baavm medl uga caaran davad gyyhəd harad odv.

Baavinnь ardas gyyxər sedv çign bu xagdad bəəxləny əəhəd gyyz çadsn ugav.

Jaxan medz jadad, ysm örggdəd, xaşan bərn bəəz—alçkm bolıxv jaxm bolıxv?—gihəd uxalad bəənəv.

Xələn gixnь mana komunist Pavla Ivan gyyz jovad əm-nən bəəsn saldsig xahad mərtə bitəhinь unhahad orkv, darunь tyn deegyr bi gyyhəd haruv.

Kyynə xuraçksn arhsn əvsn deegyr çign gyyhə jovz, ug syıldnь əldərən gyyxən çign medl uga zogsuv.

Çinnəd zogsxnь, dəkəd xaldad orcxav. Xələxnь kenənnь çign medgdxş—neg ger şatad bəəv.

Bolv mana biş boldg bəədlə, ter bijnь mana çign bolğçv gihəd dotran uxalad bəənəv.

Neg xuralhata solomin əər suuçkad uuləd suuvv.

Nam ger xarm biş biləl, baavig saldsmud bərz avad zərc alçkçv, ek çign uga yldgçv gihəd ən uulyv.

— Komunistd es biçgdsn bolıla eckm əmd bəəhə bəəxm çignь biz. Komunistd biçgdçkəd balhs orz jovtlıny zuurnь xaz-gud xarhad bərz avad alçkz.

III.

Solom deer zəvər udan suuhad kesgtən uulçkad nevçk zogsılam, kəlm daarad bəəv.

Adhad harad gyyxlərn kəldən jum ymsz ugav; hacsn kevtə tynlə xamdan zergcəd zəvər ikər xur orv.

Solom dotr orçkad çuhuta xaşm uxandm orad, tynygən xur-harn xuçlad idyv.

Xaşan idəd cadçkad solom deerləd kevtçkəd „xaşan jun gihəd idyv bi?—gihəd sanad bəənəv.

Ergyləd, bəəsn hazran xələxnə mel ik solomin ovas dala bəənə.

Tiigzəhəd cur ə çimən tasrsn bolad odv. Nam josndan tag-çg bolsnə çign, əlbə mini çikm cur jum sonsl uga bəəsnə çignə medgdxş.

Jahad ergəd kevtəd bəəsn bijnə: komunist bəəsn yksn ekm, ekm xaşadan xojr komunistnrig jahz bultulsu uxandm orad, tyndən evrən bas komunist bolsn bolad, xazgud bərz avxlarn du harl uga erk biş alsn bolsn bolad bəənə.

Zyn kələn tatz avad evrənnə kelsən neg çikərn çinnəd bi dotran—Ne oda baavm jaaxm bolxv? gihəd keləd bəənəv.

Zəvər untl uga kevtləv, gentkn ju kyyhən medl uga, cur serl uga ərən kyrtl untzv.

Əryndnə bosad solom dotrasn şahahad xələn gixinə ergmd mel budn, cur jum n yzgdxş. Dəkəd səənər ergyləd xələxnə budn biş utan bəəz.

Xotnam bidn germyd cəəkrəd, mana xotna bəədl tərəc uga bolz oç.

Mini xazud, giltə xol biş zalus, gergd biçkn kyykd kəvyd-təhən suucxana; xazudnə bas kesg əlgəs dyznətə.

Zalusnə ə uga, gergdnə uuləldad bəəcxənə.

Manala xoş bəəsn Pronişkin əvgn namag yzçkəd.

— Çi kəvyn əld gyyhəd jovnaç? Tana gertn şatz odvşlm—gixlənə—jungad şatzaxm? Giz bi suruv.

— Oda jaxm bilə xazgud sumarn nekxn sə mana xotnd tyymr şataçkvş.

— Baav əld bəənə?

Baavçin tend tyymr bolsn hazrt bəənə, şulun jov—giz kelv.

Gyyhəd tyymr bolsn hazrt kyrəd irxlə mənə gerin ormd beşin turva tərər xojras ongdan jum n tərəc yldsn jum n uga.

Xaah deer ykz odsn neg mərən, gesnə kəəhəd, hurv n kyn dorakşan xələsn kevtəxənə.

Xazuharm bidn tolhahan bosn Nikifor əvgn harad jovad odv, darunə terg n deer neg şavtsn krasnoarmeicig avç irv.

Şatz odsn xaşann̄ yyd̄n̄s yld̄sn mod̄n deer baav̄m suuḡ-
kad uul̄ad b̄əən̄. Mini nyd̄ərm us̄n ḡign gyyh̄ad b̄əəv, bol̄v
uul̄s̄n ugav.

Tyn̄l̄ə xamdan mini hos̄m bas şatz oḡ. K̄əl̄ən daaraḡ b̄əəxl̄ə
xalun yms̄nd bul̄z dulatzuv.

SURVRMUD.

1. Jamaran d̄əən̄ə tuskar biḡkd̄z? Xotnur ken d̄əvrs̄m̄?
 2. Sanin ek̄n̄ jahad tiigt̄l̄ən əəsm̄?
 3. Sani, gerinn̄, bylin̄n̄, xotnan̄ tuskas ju med̄vt?
 4. Ken en tuskig c̄əəl̄hz kel̄zən̄?
-

AMRL UGA ODMRMUD.

Arvn nēamdgç zilin ykr sarin syylər bilə. Ik carng ədl xo-
txrt—Basnga Tost, Dorzin Sanz öөрән neg kyytə hurvn өrk
gerər bəəcxələ.

Yvlər xotxr kəöz buudgnь neg yly uçrta: ulan, neg yly
cahan gihəd hazr nirgzəsñ cagt, tednyr bas şirvəsñ irəd, xo-
rltan xaldahad bəədg bilə.

Tegəd çign ter hurvn gerin ax gisñ Tost, Sanz xojr iim
nyd dald hazr şyyz buula.

Tengr ik өrynəs avn barxlzad dokşn dyr harhad xyvxlzv.
Delgy tinьgr teegər, өvlin xorn kiitn salьkn xurlzad өvs,
şarlz nəəxlyləd, nimgər unsn casig, niskəhəd, biçknər şurzgnad
şuurad, zyn bijəs kynd xar xorhlzn met, bor-xar yyln, byryllə
nisz jovx tohrun met, hazr elkdəd salьk urudad nyyhəd jovna.

Tost өvgn, bəəsñ xojr hurvn ykrtən өvs təvz өgçkəd, bar-
xlzsn xar yylnyr xələhəd:

— A—ax, muuxa jumb, en yvl neg zanhьr өgn gizənə—gihəd
daarsn haran yləhəd geryrn orz irəd, beln xalulsñ cəəhən uuhad
suuv.

Tost өvgn yrnəs hancxn kyyktə, emgnь bas bijləñ ədl
kəkşrəd bəəsñ. Kyyknəññ nernь—Bulhn, arvn dolan nas şinkn
zul sar bolad orsn.

Urhcñь: өndr xo cahan, xojr xalxñь arçz orksn əlьmn
kevtə ulahad, gyrçksn xar ysnь lac kevtə gilihəd xarlad bəənə.

Bulhn, orn deer daarsn xojr kələn ekinь xalcxavr tiim
devlər oraçksn, eckinnь xuuçn bişmyd xatxz suuna.

Hazahas, Sanz өvgn kynd işkə yydig jaxlz өrgəd orad
irv. Orz irn daarsn bijən agdhlzulad—U-u, u-x—muxa kiitn
bəəxmьbə, en yvl jahna gidgnь env Tost?—giz surad, barun
bijdk orn deer odad bəgdihəd təmkən tatad suuv.

Tost cəəhən sorn bəəz, jax bilə, ugata manşing deernь
mordn gizəx yvl gidg en!

Oda tiigəd bəəxlərn manig alz avxas nanə jahna bolhnaç, gihəd xanlıt uga çirətəhər suuv.

Lavtal muud kyrn giz bəənə, əvsn çilzənə, yvl ulm şyrylkəd, en oln əmtn dotran xoorndan cusan uuldad, noxa kev-tə ymgldətə, zig-tə jumə xəərxn—gihəd Sanz hanzinə salvrn yzyrtə surulərn şydən şudrad noləmad bəənə.

ligl uga jah ginət, giz Tost kelv.

En ohturhugin zəv: əmtn xoorndan cusan asxldad, uuldad neg negən alad, cahan ulan bolad, çetkr şulm bolldad jovna. Nam sən jumə entn, deerəs oxtrhu cuxldad halv bolad es oddgn.

En xoornd emgnə xəəsən arçad xurahad, ornanə kələd suuçkad noosan eerv. Kyyknə bişmydən ujn bəəz bolhamztahar əvgdin yg sonsad suuna.

Sanz udahar tiigəd ekly; odaxn, Cahan Manzin tal xazgud irəd, tonad, gyvdəd, Manzin kəvynə məriny kəəhəd avç oç. Tynd, ter Manzin kəvyn mərən əgşv—gihəd xazgudla zərldəd zəvər zanhr tatz. Tynyg xojr salds hariny ardny kylçkəd, ərçdnə pistyl zəvlz bəəhəd, məriny bulaz avad jovz oç.

Ja, oda ençnə xazg—ulançnə ilhrz əgş, cuhar zertə zəvtə ədr sə uga end tend ergəd jovcxana, bi nam əlknə ulanaxn, əlknə cahanaxninə meddg ugav,—giz Tost, Sanzd kelv.

Sanz hanzinnə şikşlyrər batx xuçln bəz xəəry əgv.

Ulanaxn şovhr maxlata, ulan odtə! Ter Manzin kəvyn xazgudin əmnəs jahz sərzəsny terv. Tednə alxdan jax giş uga ulslm.

Tiikləny Sanz deernə nemə. Tertn jirdən xazgudt yndən durn—uga, biynə ors keltə amta, juna bolv çign tamtg mednə. Tiigəd çign ken zəvtə, burutahiny medz orkad xazgudt durn uga boldgnə en bolxm.

— Mərən unz avad, ulana cerg daxij—giz mana kəvynd keldg çign. Mana kəvyn sən xəry əgç uga.

Jir saglz bəəxmən.

Tiim boll uga!

Tiigəd kyyndz bəəsn xojr əvgnə kyyndəg, gentkn xucsn noxan dun, jargldad odsn mərənə kelin ə uurulad orkv.

Jun bolad odv!—gihəd... Tost ənds bosv, orn deer jum ujs
suusn Bulhn irgər şahahəd xələçkəd, xəry ergəd—saaks giz
kelçkəd ujsasn bişmydən xajçkəd çirənb cəəhəd odv.

— Ej, noxas, gert ken bəənə, naaran hartn, gihəd orsahar
xəəkrz jovna.

Sanz əəsn bədləhər, „Tost! entn xazgud, dərk“ gigəd zalv-
vrad yymldəd odv. Haza mərđin turud, kərə hazr xojras taç-
knad ə harad, yldin bərylmyd şarzgnađ, xazgud Tostin haza
kyrəd ircxəv. Axlaçnb buurl xyrsx maxlata, oxtr yçtə, ulan
balçg nydtə, çon ədl xələctə, əndr bydyn şar ors.

Ej, noxas! gert ken bəənə, naaran həcxatn—gihəd bas
xəəkrv. Tost, Sanz xojr, neg negən tylkldz bəəhəd həcxav.

Ek kyykn xojr, neg negən taşrlad əəldəd, ərə jumn yzg-
tə irgin xahrxahar şahaldad bəənə. Haza xojr əvgig mərətə xazgud
dundan orulad avçksn dərvin yzgəsnb bus zərylz orksn,—„ula-
naxn xama bəənə? Kezə ynygər ırv, zaaz əgçxətn, kişgo xalbmğ
noxas, es kelz əgxlətn, arsitn əmdər əvçz avx bidn“, gihəd
tolhaçnb pistylan əvgdin amnd avç-odad çıçryləđ bəənə.

Tost, Sanz xojr, haran namçlad, tednə kəldnb unad mər-
gəd, bidn jum metxşvđn, yzsn ugavđn, bidn nyl uga ezgo
teegt bəədg xalbmğudvđn, manig ju xəəz zovanat, təvit, bi-
çə zovahit gihəd, nyl uga nydər xələəldəd, xojr əvgn hazr
maazad bəəcxəv.

Bi hurv kelxəs uly kelxşv, kişgo kirtə noxasz!—keltn şulu-
har—gihəd axlaç halzurv.

Bulhn ektəhən xojurn ger dotr əəldəd, uulbldad, neg negən
tevrz orkad, nırgldəd bəənə.

Xojr əvgn axlaçin kəlsn ygd, əmnə harn əldad, es yssn,
es medsn jumig əldəs avç kəldmb?—gildəd uxlarn nooldad
dorakşan xələəldəd zogsldad bəəcxənə.

Negn—gisn dokşn dun əvgdt songsgdv, əvgd dorakşan
xələəldəd burxndan zalvrad zosgad bəənə.

— Xojr—şuluhar xəry əgtn gisn dun dəkn songsgdv, xojr
əvgn hazr deer bəəx ugahan medl uga, uxanb xarnhutrad,
nydən anıcxaxlarn, əmdər arsan əvçylsn bolad, kylçkəd co-
kulsn bolad, dala oln zysn mu jum yzəd zyləd—tenəd ırc-
xəv. Hurvn gisn dun tend songsgdsn uga.

Hurvñ—giz xəkrçkəd, tolhaç xazudk saldsrudtan, jahnat durntn! giçkəd, yks geryr orv.

Azlaç geryr orz irçkəd, end tendən ger dotrkig ergyləd xələçkəd, Bulhnig yzəd, saxlan jasad əmərən işkv...

Ger dotr, negl dotrñ kyn uga kevtə ə çimən uga tagçg bolz odv.

Tolhaç zalu kyn bəəvzə gihəd orn, baran, şuhu xamgig nydərñ negzəd xələçkəd, ger dotrk xamg jum yzçkəd musxlzz inəsn bolad harad odv.

Haza xotn dund cusnñ end, tendəhyrñ hoozsn ərə əm-tə xojr əvgn casn deer kevtə.

Əvgdig dundan orulz avad, yktlñ malədsn xazgud, zoogan əvgdərñ harhə orkad, germyd ergəd tonz jovna.

Hosn, devl, bişmyd, mənğn bys, kevs xamgig cuharaginñ xurahad avçkz.

Azlaçnñ odad, xazgudan cuhlulad, tonz avsn əlg edən, kyn bolhn hanzhlad, bağlad əmərən harad dovltcxav.

Xazgudas dogdlulğdsn xotn, ə uga takçg, xojr əvgn ərə əmtə kevtə.

Bulhn ektəhən xojurn tevldz orksn, nulymsan barad uuləd bəə.

Eknñ uulysn nolymsnas çirəñ ze giz norç odsn, odaksin ardas haran zənhad.

— Kişgo ulaç—çonmud, səəə zax biçə yztn, ky dogdlulğdg cagtn davx, aştñ elkərn hazr şudrxt.

Amrl uga odmrud—gihəd xordn xaral təvəd suuv.

Hosn, devl, bişmyd, mənğn bys xamgig xurahad avç jovna.

Ter ik ajulin xəən, Tost ərə jovdğ bolz ərəv. Dorzn̄ jasrv. Xojurn dang ik kərլ arhs zergləd tylčkəd, kyndəd suudğ bilə, Bulhn zugl jum 'ujad tagçğ suudğ bilə.

Neg dəkz Ulan cergəs xərəd şaxu uls dəvrz irv. Tedn̄ zaagt xojr—hurvn xalbmğ kəvyd jovz.

Tedn̄ Tost əvgnə xotnd irəd, ora bolsn uçrar xoncxav.

Germydin xəsndn̄ evrən̄ maxan harhz çanad ədmğən utlad, edn̄ xotan uucxav, xotasn̄ ter əvgdin ger—byld əgəd, xamdan uucxav.

Tost, Sanz xojr Ulan cergt jovsn xalbmğ kəvydlə ynn setklərn̄ taarad kyndəd, xamğ zovlğ zirhlən̄ keləd taarad bəəv.

Ter xalbmğ kəvydəs negn̄—

— Bidn̄ cahaçudig kəəz jovnavdn̄, tednə cagn̄ udl uga buurn̄ gizənə—giz kelsndn̄,—

Tost jir amrl uga odmr̄mud, toxm̄ tasrxn̄ sən bəəz, man̄—nahan zaahad, yzzənç en sərviğ, cahana əgsn̄ belg en, jun̄—kyn̄ uga deerəs bərz avad gyvdəd, tonad, azd ələ harhz, harhz jovz odv.

— Oda en tednə xəərn̄, gihəd mannadan bəəsn̄ ik coor-xa sərviğ yzylčkəd, sanaldad suuv.

SURVRMUD:

1. En tuuzd Manzin Bat kezək caga jum biçz?
2. Tost Sanz xojr jamaran̄ ulsv?
3. Xazgud xotna ulsd, xotna uls xazgudt̄ jamaran̄ bərc xələctə bolv?
4. Ulan cergin̄ boln̄ xotna uls xojr xoorndan̄ jamaran̄ bəədlətəhər xonv?
5. Tost Sanz xojras taldan en raskazd bas jun̄ uls orna, nderdin̄ kelz, jamaran̄ ulsin̄ medyltn̄.

DAALHVR:

1. Evrən̄ hazrin̄ enynə tatvrta jovdlmud medz avç, evrən̄ biçkn̄ raskaz biçtn̄.

I Z L.

Үзыр уга ut
 Үзлтә сәәхн gilgr,
 Үымсн докшн дольгата
 Үрглзлсн өргн lzl.
 Engdән көкрсн usн
 Өндлзәд салыкнд дольгалаларн
 Eldv ik кычтәһәр
 Ergән cokz һәрәднә.
 Кырисн ulан ergн
 Кычтә дольганд дилгдәд
 Кымн әәм әәтәһәр
 Кырзгнәд, кырзгнәд нурна.
 Көвәһәрнә urһсн modн
 Көкрз мануртз yzгднә
 Көрстә бор ungарн
 Көк өвсн şavşна.
 Әмтнд туста lzlәр
 Әмсxlсн кермд gyyldнә,
 Арднә lzl дольгалчкәд
 Әнә uурад токтнна.
 Asхн ora болхла
 Арçсн алымн болна
 Әмтнә оln нyдн
 Әрын дуртахар һәәхнә.
 En xамгинь yzzәһәд
 Yzgm evрән биçнә,
 Enkr, asраç çамahan
 lzl,—iigz биçv би.

SURVRMUD.

1. lzl jamaran бәәдлтә giz en stixd биçәтә?
2. lzlн erg, usна дольган, modн, керм, jahdгинь, jamaran бәәдлтәһинь M. B jamr көвәр медылзәнә?

ILBIÇIN BAH BOLN ŞKOLIN NASNA ZILMYDNÛ.

I.

Mana vozde Vladimir Ibiç Uľjanov (Lenin). Izl køvəd Simbirsk balhsnd, oda bijinn̄ ner əgsn Uľjanovskd 1870-ç zilə aprelin 10-d (23-d) tərle.

Vladimir Ibiçin eck Iľja Nikolajeviç tiikd Simbirsk gu-bernə narodn ućilişin inspekr bolz kədlzələ.

Leninə eck ner uga kyynə byld tərle. Bahdan eckəsñ xolzad, ik axinn̄ dəngər zovlnta kevər surhuləta bolla. Simbirskd arhta bolxla ugatnrin, krestyan ulsin yrdin tələ ikər, elvgər şkolmud harhxar zytkeđ jovdg bilə. Evrənn̄ çidlən, kəlsən ərvll uga, jamaran bolv çign cagt şkolmudin tərər gu-bern̄ ergəd jovz oddg bilə.

Vladimir Ibiçin ek Marija Aleksandrovna emç kyynə kyykn bi-lə. Bahdan iknkn̄ selənd bəədg bilə krestyan uls jir durta boldmn.

Marija Aleksandrovna muzik səənər tatdg çign meddg çign bilə dəkəd—francuzsk, nemeck, anglijsk kel səənər meddg bilə,—ter xamgan cugtn̄ kyykdtən dasxdg bilə.

Olna boln, nər—naadna hazrt odxdan durgodan iknkn̄ gertən kyykdtəhən bəədg bilə: tedn̄ ekdən ik durta çign, kyndldg çign bilə

Vladimir Ibiçin əssn ger-był jir niic bilə.

Vladimir Ibiç hurvdgç yrn. Biçkndən bijəsn 1½ nasn dy, Olə gidg dy kyyktəhən naaddg bilə.

Xojurn jir şulun-şudrmgdan, şuugata naadnd, gyyłhnd ik durta bolcxadg bilə.

Şuugataharn Volod̄ ilhrəd bəədmn. Dy kyykən jirin ko-mandldm. Oləg divan dor orulçkad, „Divan doras şagom marş!“ gihəd komandldm.

Naadhasar naadxasn, ikər xamxldm.

Bidn az, nevçk medətə tootəñ xərəd togtñulxar sedxlə manas bultz oddm.

Tavtadan ekəsn umşdg dasçkv. Volodək, tynlə xamdan, zerg umşdg dassn Olə xojr mana eckin elvgər avdg biçkn kyykdin degtr, zurnalmudt ikər durlz, urmdta kevər umşcxadg bilə.

Tedn darunə giltə orsin tuuzin tuskar biçgdsn raskazmud umşdg bolad, dəkəd çeezər stixs dasad bæəcxəv. Degtrmyd umşçkad Volodək dyytəhən, deer kelgdsn—evrənnə durta şuu-gata, gyylyhtə naad naadcxadg bilə. Zund xaşad, sadt odad modn deer davşcxadm. Manla, xojr medətələhən „çornaja paloçka“ gidg naad naadcxadg bilə (oda ter naadig „paloçka-zastukaloçka“ giz es nerədny).

Volodək ter naadnd, tyynənnə xəen kroketd ik durta boldmn.

Yvld mana xotn dotr kedg casn uulas canar gyylgz dəkəd snezink naaddmn; tyynənnə xəen konьka cokdg bolv. Simbirskd kedg olna katogd Volodək ik ax Saşktahan, tyryn darudan nam canar buuxd çign əməşgtə çagçm (erg) uulas dorgşan konьkaldm.

Tyryn ik deer k agçmdnə hurvn əngrəd nuhrçkad, dəkəd kesgtən biçk-biçknər zisəd çikrə-çikrə jovz, ug syylidnə dalvrndnə bosad zogsad jovcxadm.

Bi zug baxtad tednig xələxəs biş, duradg uga biləv.

Minihər bolxla Saşkd orxnə Volodəkdi tiigz konьka cokdgnə amr bæəsn bolxmn; jun gihəd gixlə, biçkn teglg murhta bijdən zəv maxta bolçkad, çirg bilə.

Volodək kyynə toma avçkn gimnazist cagtan konьka cokdg bilə.

II.

9½ nastadan gimnazin negdgç klasd orla. Bijnə amr, urmdta kevər dasdg bilə. Çadlhən sən deer, dəkəd ecknə, ax egç xojrinə daalhvrən digtəhər, uxahan təvz kycədg dasxdg mətər surhad bəədg bilə.

Volodəkin surhulən sənər daslhndnə klas dotr cəəlhsig uxahan təvz soşsna giz bağşnrnə keldginə mednəv. Ik kivdən klasd cəəlhsig todlad avçkad, tynygən gertən zug baaxnar davtçkdmn.

Zug ora bolad irxlə, bidn, ax tootn stolovdan, neg ik stold, neg ik şamta kədlmşən ekləd kezəxləm bidn, Volodək urogan cugtahnı dasçksn du harx, əlvlx, dyynrən naadlsn, mandən bolsn bəədmn.

Ter zilmydt ax klasd bəəx ulsd jir ik ikər urog əgdg bilə. „Volodə, bolx!“ „Baav, Valodə jum dasulxş“. Valodə tagçg udan tesz bəəz çadad, əlvləd, ergəd duhrad hardm. Eckmdn zərmdən biçkdydig zald avç odad, rojalə cəkad, biçkn kyyk-din du duululdm. Valodə duulxdan durta boldm. Muzikin son-svr, daslhn sən boldm.

Enyndən çign mənəkənd (ondind) tagçg bolad oddm biş.

Biçkn kəvyn dym bidm Mitə hunta-tavtadan jir meekədən „Kozlikig“ uulı uga çiləz duulz cadm biş.

Mitəkiç biçə uulb, uulədm biş giz kelçədm.

Zug tynygig zərmgləd cugtə kycəhəd duulxar sedəd ujdilhta hazrtə nydən çirml uga irxlə, Valodə Mitək tal ergəd əvərc ajstahar, çirəhəsni mu bəədl harhad.

„Napali na kozlika serije volki“ gihəd duuldm. Mitə bəəsn çidlərn emkəhən zuuhad bəənə.

Əlvn tyn deerən zogsı uga, dyyhən seərəd ulm əəmşgtə bəədləhər „Osta-a-vili ba-abuşke ro—zki da no-zki“ gihəd biçknən uulbtln duuldm.

Biçknən naad pərəd bəənəç gihəd, tyynəs kəltə bi Volodə uurlad kerlddg biləv

III.

Eckmdn gertən bəəsn cagtən mandən bolad, Volodig evrənnə kabinetdən avç odad, urogan dassn ugahnı xələdg bilə. Jirdən Volodə cugtə meddg bəəsn jum. Tiklənə eckmdn əmnə dasçksn, xuuçn, latinsk kel cug tetrədərn xələz surdg bilə. Enygən çign Volodə torı uga keldg bəəsn jum. Eckmdn Volodin sul cagin bəglxər şatrar nanə çign jumsar aakruly çign, baaxn zuur stalovd ə çimən uga bolzahad, dakad ekldm.

Ik axan duraz Volodə jun tər bolv çign təkny n bolhamztadan şatrig zaasn zaavrar naaç dasad, ug syıldn jir səənər naadg bolv.

Arh ugan kyçnd ar hazrt, selënd, dakad tyynәннъ хөөн sivrt, emigracd jovxdнъ ter naadнъ өdr axrdulsn bolz medgddg sanz.

Gimnazist бөөхдөн Саҫла ҫатр naadxдан ik durta baldm. Nam hancxn ҫатр биҫ. Axнъ-Саҫа ju kenә, ju naadna-tynyginь duraxдан ik durta билә. Volodь evrәннъ ik ax Саҫдан ik du-trtadan juhinь болv ҫign erk биҫ duradmн.

„Оҫ naadнңи, harç serycнңи, tosta xaҫ idнңи әли ystә xaҫ idнңи—giz ju болv ҫign surzла, ter darуnь хәry өgl uga, Саҫ talan хәләdmн.

Ternь зөrc azglad, dy talan inәмsglз хәләdmн.

Bidn xojurn naad бәрәд inәdvдн. Naad бәрәд бәәsn bijнь tyngән xajl uga „Саҫk jaax“ giz хәry өgdmн.

Саҫ әmtн dotr bek toolvrta, kergtән bijән бат, ҫанһ бәрдg көvyn билә. Tiigәд ҫign Volodin duralһn bijdнь olzta бәәsn. Mel ondin axan toolvrta, digtә, көdlmшd ik durta ҫign, kedginь ҫignь yzdg билә.

Nam hancxn көdlmшdән tiim биҫ, әmtн dotr jovxlarn, berk bylән, zovln-tyrydнь orlcdgtan болн ҫик, ho көvәr jovdg-tan, mand ik yzlтәднъ bidn cughtan ik durta биләvдн.

Volodь биҫкндән әrvз uga jumnd uulz oddg билә, болv Са-ҫин ondin neg kevtән бәәdg, ik бат xalzнь cug naatk kyykdтнь болн, tyn dotr Volodьd ik tus болsn boldg.

Tyrylәd ik axan durahad, dakad uxa avad evrән ter dutu-lahan noolddg болv. Nevçk өssнәнъ хөөн әrvз uga jumnd uurlz oddg xalzнь uga болz odv. Көdlmш kexin, tynd arhan ugan xalxig болv bijән өskkin xalxta болxар nooldad jovsnь medgddg билә.

IV.

Volodig nam биҫкнднъ ergmdән бәәsn jumndan ҫinzltә көvәr бәәdginь temdglәv. ҫulun, әlvн, negt giiglg болsn көvyn, xazutksиннъ inәdtә, sul xalzинь амr medәd, naad бәрәд inәх-дән ҫign durgo биҫ билә; болv hancxn tynyginь биҫ naatk xalz-инь ҫign temdglәd бәәdg билә.

Әmtнә sән xalzинь ҫign medәd erk биҫ би talan tatз avxар dasxар, bijиннъ iшkdлән ҫинnyrdәd jovdg бәәsn jumн.

Minihər bolxla ennə Volodin neg çanħ xalxñ bilə. Neg xojr jovdlin tuskar — „Jir tiim jumñ harhad orkxij bi giz uxa-ldg biləv. Jir uga kevtə“ — giz kelsñ oda çign martgdxş.

Bahdan, dakad əsxlərn çign kəerlhn, deegyr sanand — en met mu jovdl bərcmydt jir ik durgo bilə.

Ter jovdlmudas komsomolin 3-ç sjezdd bahçudig xolahir jovtn giz surhmzan eglə.

Ynıñ kelxd, mana eckmdn çign kəerlhnd iki durgo boldm. Cug yrdñ tegşdən, tyn dotr Volodь tasrxa sən surhulь dasçadg bəesn bijñ neginь çign maktl uga, zug mana jovdld bajrlad, ulm əədylxin arħ xəhəd jovdg bilə.

Bahdan zahs, şovu bərxdən durta bəesn bijñ, boozad gimnazin ax klasd dasz jovx cagtā zahs çign bərdm biş, şovund xavx çign təvdm biş. Zund Saşig universitetəş gertən irəd oñ-ħcar jovsn cagt, jirin jovdm biş. Saşig Sovijəhər jovad oln zysn ət, usñ gertənrig xəəz jovlhıñ mana biçkn kəvyn dy Mitə taasş, xamdan jovdmñ.

Saş gimnazd bəəxdən çign jestestven surhuləđ setklən təvz dasdg bilə; tigəd çign universitetd jestestven fakulətd orla. Zund oln zysn əng əmtnr cuglulad, biçx soçinenəññ material belddg bilə.

Volodь jestestven surhuləđ durta boldm biş.

Gimnazd bəəxdən latinsk kelnd, klasigud umşxd, tuuz, geografd durşş dasdg bilə.

Soçinenə biçxdən durta deerən, dakad jir səənər biçdg bilə.

V.

1886-ç zild Vladimir İbiç arvñ zurha orlhula, tyry uga bəesn byl, tyryn ik tyrylə xarhv.

Janvarin 12-la eckmdn — İbja Nikolajeviç, əngiv.

Aleksandr İbiç tiikd Piitrd bilə.

Byldən Volodь ax kəvynə volad yldəd bəəv. Biçkəkən nastə bijñ ekən xələhəd, ger bylin oln zysn şin kədlmşdnə dəngən kyrgz zytkv.

1887-z zil, Volodig gimnazin syl klasd bəəxd, mana ger-był dakad neg mu jovdl yzv.

Xan Aleksandr 3-çig alxd orlcsnd Aleksandr İbiçg Piitrd Tyyrmd bərv.

Ter ik kynd zəngig Vladimir lıyç tyryn bolz sonsçkad, tynd ekən beldv.

Ter jovdl iim kevər bolsn jum̃n. Aleksandr lıyçig bərsnə tuskar tyynə dy namd boln dakad Kaşkadamova kyykd kyynd Simbirskyr mana neg tərլ kyykd kyn biçəd, ekiñ belıtxə giz sursn jum̃n.

„Ter biçgig avçkad, bi gimnazyr ky ilgəz avxulad, ter biç-gig umştıxə giz əgv“.

„Kymsgən ikər buulhad, biçg deer ik udan tagçg bəəv. Mini əmn əmnk inədtə, giiglg kəvyn biş, josta medətə kyn bolsn bolz medgdv“ giz Kaşkadamova keldg bilə.

„Naadna kerg biş, Şaşd mu xalxarn çign çiləd bəəxm̃n“ giz tər (Volod̃) kelv.

Tyynə xəən ax yrdinñ sə xəhəd ekmdn Piitr orz odsna ard Kaşkadamovin ygər bolxla—„Saş taldanar kez çadş uga bəlsndan, tigsn bolzana“ giz Volod̃ kelz.

Mu jovdl yzsn kyynd medylş ugahar Volod̃ bijən bərv. Əmnk kevtən təvkyn kinənər surhulən dasad bəəv. Bijən ik kyn kevtəhər bərəd, nevçk dun cən bəəv. Biçkn kyykn bolv kəvyn dyynrləhən xarxlarn tendən sergmztə bəətxə gihəd əmnk kevtən rebusmud¹, şaradas² əgdg sanz.

Enñ bas ek eck uga bəəx kyykdt—manad elvgər irdg Kaşkadamovin ygəs.

Aleksandrin kerg, naadna yyl biş bolv. Aleksandr xaag xasn ulsin neg axlgçñ bolz harad, algdxm glz şiidgdəd 1887-ç zilə maj sarin 8-d caazlgdsn (əlggdsn) jum̃n.

Tiim ik əmştgə kyyg şkol çiləsn sən caasta-atestatta balvr altn medəltəhər harhsndñ Simbirsk gimnazin axlgç xalxdñ şoodvr əggdv.

Dyydñ Vladimir lıyçd altn medəl əgş ugahar sedz bəəsn jum̃n. Bolv cug surhul̃ daslh̃ñ tasrxə sən deerən, dakad çiləlh̃ññ şyyvrig ulm davu sənənər əgsndñ Volod̃d boln dy Olbgdñ altn medəlm̃yd əgl uga bəəz bolş uga bolv.

¹ Rebus—təəlbh̃tə tuul̃ met jum̃n, zug tynygig əggdsn kəsg zurg, figurmudar xam̃-culz ol̃nə.

² Bas tuul̃.—Əggd̃xə yg əngsər xuvagd̃nə; tər onc əngsñ bykl yg, tər əngsiñ əmñs̃ñ olçkkla tigəd bykl yg̃ñ olz bol̃nə.

Ter medələn avad Qazansk universitetin jyridiçesk fakul'tetd orv.

Ter aldnd Kazand universitetd studentnırın „yymən“ bolv.

Kez bolş uga gisn xurgt Vladimir İlyiç bas orlıcsndan, bas kesg jumsta universitetəs harhgdad, Kazanas Kukuşkino selənyr tuugdıv (ilgəgdıv).

Ter harlharn studençesk zilmydnı çılsnı ter.

Volodıd ax surhulin yydn xahata bolv.

Universitetd xəry orulız avtxa giz ekinny sursn survrt ikn-kny Aleksandr İlyiçin dy bolsn uçrar xəry orulız avsn uga. Tiigəd Vladimir İlyiç şkolın zilnı 17-dnı çilv. Bolv tasrxə serltədən talin xazuhin dən ugahar surhulən evrən çiləv.

Ar hazrt, tyryləd Kazanıd, dakad Samart bəəsn zilmydtən jirin surhulıblahan zergy revolycion surhulən çiləv.

Marksin soçinenı dəsçkad, evrənnı taslvrtə xaalhan kədlmşç klasin nooldana idejəs olv. Orsin orna bəədlig dəsçkad Marksın zaasn xaalh jahz olzlgdxinı şinzlv.

Tiigəd Marksın zaasn xaalhig—zaavrig orsin ornd kycəz bolxinı medçkəd, xaalhas xazil uga jovv. Tiigəd ərəsən kədlmşç klasig evrənnı togtasn komuna partı hardlhta daxulad diilvrt avç ırv.

SURVRMUD.

1. Volodı surhulən jahz dasdg bəəz?
 2. Ax Saşdan jungad tiim ik durta bəəsmə?
 3. Axinı alsn zəng Volodı jahz todlv?
 4. Xaana pravitelıstv Vladimir Ulyjanovig universitetəs jangad harhsmb?
 5. Leninə bagşnı ken bəəsmə?
 6. Leninə togtasn komuna partin hardlhar ərəsən kədlmşç klas ju kycəsmə?
-

BIDN BIŞKN BOLŞEVIGUD

Bidn bişkn,
 bolşevigud
 dymər komunizmin
 noldaçnr,

Boomtg xamgig
 xamxçad
 dəvrəd uralan
 zytkeçəj.

Açta Leninə
 tugig
 ulmər oədən
 orgcxəj

Axnrin zaasn
 xaalhar
 uralan omgtahar
 işkeçəj,

Uralan jovx
 xaalhdan
 engdən nooldan,
 tosxl—

Ujdl uga
 diilxdən
 erdmər bişn
 selmlcxəj.

Xamcnhu zirhlən
 buslhə
 xortnla nooldg
 daslavdn,

Xalun, kiitnəs
 əədgo

xatu zərmg
 baatvdn.

Badlhn endrin
 tosxlnas
 bijinn kycəxig
 medcxəj,

Bijdən kyrtsn
 kergydig
 baxmzta xurdar
 kycəcxəj.

Kədlmşç kymni
 kerg kycxd
 kezəd çign
 beln bidn,

Klasin xortdla
 dəəldxd
 kezəd çign
 havşumdn.

Şin cagin
 duuta
 urhz əszəx
 Leninəxn,

Şin zirhlin
 tosxlnhd
 urmdan xolvz
 buslhcxaj.

Bold cutcta
 Leninəxn
 bişkn proletarsig
 niicylcxaj,

Bijsinnъ zergldənd
baktaz
baatr tosxəçnr
beldcxəj!

Delkən proletarin
əskln yrđyd
revolycin xamclhan
batlcxaj,

Dazrlhna ezn
bajşçudig
revolycin tyymrd
şatətn,

MANA MAŞIN.

Xalbmğ tanhçin teegər
Xarzgnsn zirhlta duuhar,
Xurlzsn, erlzsın maşın
Xaalhin şora ərne.

Şugıç
Şurzgıñıç
Maşın,
Sorata
Xaalhar
Çicriç,

Şatıç
Şatıç
Benzin,
Şuluhar
Jovdl,
Əgiç!

Odaxn kyrtl yygər
Acata tergd çirldzələ,
Oda çidltə maşın
Els tögəhərn siičnə.

Kyrgyzniç
Taçkniç
Maşın,
Kyrısın
Utahan
Harhiç

Kəl
Bolsn
Tögəhərn
Kək

Teegər
Nisiç!

Xaalh zanhırta biş
Xol hazr ɵɵrtx,
Xojr xurc nydərn
Zalaç minb xardllcnb.

Tinbgr
Gilgr
Xaalhar,
Tolha
Xotxr
Carngig,

Taşr
Taşrtnb
Davad,
Togtl uga
Gyyhiç!

Manursn səəxn teegt
Mandlgnsn balhsn bosv,
Mərd gyyzəsn xotxrmudar
Maşinə ə kyrgyznv.

Ərçərn kökrğsn teg
Əngihən solbız şınrv,
Əlvksn xurdn maşın
Əmərən, ulm ɵmərən

Enkr
Səəxn
Kolxoznigudm
Erdm

Surhulərn
Əsiç,
Əmnk
Xaahçnъ

Sonrdv,
Omgtahar
Tyygərn
Joviç.

KIITN—MƏSN.

Eckən harad javzaxd, Jgan tolhanь, kaartd bəəsn severn polərn tengsd ərə-ərə kyrdg bilə.

Lidan nam harnь çign kyrş uga bəəsn jumn...

Ida zug xar tengsd kyrdg bilə. Ter kartd xar tengs uga bilə. Ter kart kiitn tengsmydin kart bəəsn boldg. Kart ik dor yydnə eər elgətə bəədg, jovxinнь əmn eckmdn kartin əmn odad zogsv. Eckmdn lydig avad tevr̄v. Ərgz avad kartd eərtxəd, xurharn tengs, dalas zaahad jovulv.

— Iigz jovxm bolzanavdn—giz eckmdn kelv. Zaazasn xurhнь Leningradəs Baltijsk tengsər, kyynə ordudar, Nemş boln Severn tengsmydər, Severn polərn tengsər hazrin şarm ora der harad, Severn hazmudar ergəd Velikij es giz Tixij dalad orv.

— En kevər iigz jovxm bolzanavdn—giz eckmdn kelç-kəd, Lydig tat̄z avad ymsəd Jgig enkrər tevr̄čkəd, çomdahan avv.

Lyd eckən jovulş ugahar sedv. Xamrнь korsihad, urlsn bəədl harv:

— Kyykd, cur, namag uga bolxla kiiznnəd ekən biçə hundahad bəətn—giz eckmdn kelv.

Bi darunь radiohar medçkkv. Kemrzen səənər bəəxlətn, bi tand neg cəəkn jum avç irxv...

Lyd unlxar sedv. Oda urlasнь iim bəədl harv:

Baav, tend̄tn mel mən, mən nanь jumn uga bolxgov—giz lyd kelv...

Baav, nand Severn polysin neg biçkn tasrxa, minь iim mənə kemtr̄xə avç, ir.

Josn polysdn̄n bidn odş ugavdn. Bidn xazuarnь harxv̄dn. Bolv palərn mənə tasrxa bi çamd erk biş avç irxv.

Cahan ajuhin mərtağ—avç irt̄n giz Jga nemb.

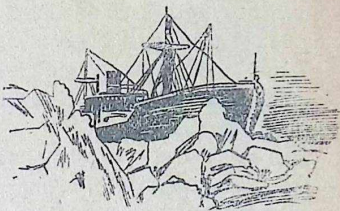
Ajuhin mərta mən—giz Lyd çiklv.

* * *

Eck jøvz odv. Ter puteşestvenik bilə. Cug severn tengs-
myd boln hazrmudig cuharahin ergsn jumn. Məs xamxldg
kermədar jovad, ceppelinər nisəd, kərç odsn arlmud kesg ut
yvl yvlzsn jumn. Bolv-tend bəəsn bijnə jum sandg bəəsn
jumn biş. Sən radist tələdəd cug delkələ tənəl, nəəz, cug or-
dudla radiohar kynddg sənəz.

En jövlhndan eckmdn, mäs xamxldg „Çelyskin“ gidg ik
kermnd jovla. Kermnd za-
laçnə severn erkn sən kapi-
tan Voronin bilə.

Cug poxodinə Severn ten-
gsin xalhin ax naçalnəg
ik surhluləta, profesor Otto
Juləjeviç Şmidt tolhalz jovla.

„Çelyskin“.

Tiigəd korablə „Çelys-
kin“ mel caran, tengsəs ten-
gsyr orad jovad jovna.

Ig şkoldan odsn cagtan, mel ondind—Aak əldv? giz surdm.—
„Cahan tengsə“,—giz xəry əgçkad eknə çanhar gazet umşdg
bilə.

Zərmədən ecknə radiohar Ig Lyd xojrt mēd keldg bilə.

* * *

Neg ərən, ekmdn gazet avçkad gentkn uurlsn bəədl harç-
kad, dakad cəhəd odv.

Gazet der neg jumn—tuk!—gigəd unad odsinə lga sonsv.
Ternə caasn der dussn ekimdn nydnə nylmsn bəəz.

— Kerm çivz oç,—giz aak kelv.—Kermig mən xamx cokz.
„Çelyskin çivz oç“.

— Baavmdn jahsn bolxv?

Cug əmtn mən deer harç odcəz. Zug hancən kyn çivz,
naatksnə mən der bəəcxədgz.

Tedn oda jahz bəəxmə?

Iga, Lyda, aaktahan—cugtan kart xələdcəv.

Cənkrər zursnə—kiitn Polərn tengs.

— Tedn oda jahz bəəxmə?

Naaç radist eck zovl-hundl uga vääv.

Bijn̄ jovudlinn̄ biçkn palatk̄d suuçkad, haran iləd vääz, evrənn̄ aparatin on̄s ergyləd väänə.

Tyynə: Ti-ti-ti-ti, tr-tr-tr... cug delkəhər delgrv.

SSSR-in cug əmt̄n, biçkn Lyda, yr Stalin bijn̄ mēs̄n deerəs radistin zənglsig xovdg kevər sonsad umşad, kyləldəd vääcxənə.

— En ter uga sən harvvdn; tr-tr-ti-ti-, tr-tr-ti-ti-ti...

— Ijun̄ sarla irnəv—giz geryrn urm̄dta kevər zənglənə.

Cug sovetin orn tednd dən bolzaxin̄ bijn̄ sonsn profes Şmidt boln nā ь çign evrənn̄ yyrmydtən zənglv.

Tednd dən bolxar kesg kerms, mēs xamxldgud harldv. Samoletmud, dirizabl̄s bas harldv. Noxan canmud boln aro-san̄mud bas harldv.

Oda ər̄yn vosn bijərn lga tyryn bolz gazet avna.

Əmn̄n̄ bolxla şold odzin̄n̄ əmn̄, terzyr odçkad:

— Arvn xurhan gradus kiit̄n, mēs̄n sən, endr katogt odl-hta—giz lga xəkr̄dg bilə.

Oda gazetyr xələçkəd, hundlta bəədl̄təhər.

Kiit̄n dəçn gradus... Mēs̄n dakad şuurç...

Aak ecəd vääz. Səəd unti uga, mel zovad hardg bilə. Kart tal xələçkəd, sanaldad hardg bilə. lga bas mel dun uga bolv.

Nam Lydan bijn̄ taall harhdg

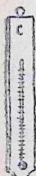
bolad vääv. Zug mēs̄n deer bəəsn radist—eck urdk kevərn, hundzəxm̄n uga.

Radiohar iim təvk̄nyn inədtə telegrams əgyləd vääv:

— „lg surhulən jahz daszanaç? Lyda əd̄r bolhn şyden arçnu? Bi end əd̄r bolha arçnav. Ickldyr cahan aju xaz alvvdn. Polərn mēs erk biş avç irnəv“.

Aak endəs̄n̄: „Aiuharn sən xot ket̄n. lga mərəlgds̄n udar-n̄g surhulan jir səənər dasçana“.

Tiigəd vəəhə vət̄l tyryn bəjrta əd̄r bolv. Ləpidevskij gidg baaxn nasta nisəç Şmidtin mēs̄n lagert samoletar nisz irv.

Nisəç evrənnə samoletdən çelyskinə kyykd ulsig, dakad xojr bičkdydig suulhv. Tednə Alloçk, Karin xojr. Karin tengsd harla. Hazr cur yzəd uga. Oda deerən hazr ik kergtə çign biş. Jun gihəd gixlə—jovdğ bolad uga bilə.

Zərmğ nisəç Ləpidevskij Karinig kesg ulstag hazr deer avç irxlərn, Sovetin bat hazrtan jovdğ dastx gisn jumn.

Ter ədr, kyykd iim stix harhz duuldv:

Çi kiitn—məsn
Dalatur biçə or
Dalatur biçə or
Ilhl uga daladçnə
Aeroplan nisz kyrx.

Ter ədr xotn dotr Çelyskincnrig xarsxin tusk ik onça naadn naadğdv.

Ter naadig lga boln tyrynə yr Petə-Petux eklcxəv.

Petə-Petux josta nisəçinin kəvyn bilə. Petə xotnənnə kəvydin axlaçnə. Ik məsn, casn ova dotr zorhsar boln biçkn modna tasrxasar Şmidtin lagerь kez.

Uurta dvornəğ Xariton irçkəd, xot arçdğ səvyərən dajlçkad, kyrzgnəd bəəv.

— Bi tanig! Ovahasn buucxatn! Jun gidg naadn bolzaxmb! Cas zəəxəs onhdan nanь jumn uga — gihəd xəəkrəd orkv.

Xaritona ərgnə saxlnə ik jumn, bolv bəədlərn profesr Şmidlə cur ədl biş... Bičkdyd hundltahar casn ova deerəsn buuldcxav. Min tyynlə əərxn xamdan giltə bəədg—neg əəlin Feodor Jegoriç irv. Feodor Jegoroviç lga, Lyda xojrla neg kvartird bəənə.

Cug bahçud Fedor Jegoriçd jir durta boldmn, dakad tygig polərn kergin ik medlç giz toolcxadm; tyn derən zund syydrt suuxd durta, məstə kvas uudg, "moroznar bičkdydig toodmn.

Feodor Jegorç bičkdydig tatv.

— Jungad ednə naadinə yrəhəd bəənəç? Casn çamdə xarmij?

Ek—zax uga! gihəd Xariton xəəkrəd orkv.

Feodor Jegoriç bičkdyd tal əərdəd, tednd arhul:

— Bičkdyd, jumn bolx uga. En negl çanh şuurhn met:

Şyryhər irəd, səvyrdçkəd, uurlzahad... xərad untz oddmn. Biçkdıyd, bi tana „pogodin byro bolsv“.

Kezə naadz bolxıñ, kezə bolş ugahıñ bi tand zəngləd bəəsv.

İrz jovxñ mini terzər yzgdəd bəənə.

Tyynəs xooran Feodor Jegoriç krilcən deer harçkad:

— Jumñ muuhar yzgdñ, salbkn aaşna, səvyrdədl jovna.

Nisz bolş uga.

„Biçkdıyd uurtə Xariton aaşxıñ medçkəd zulz odcxadmn... Bolv ikñkdñ Feodor Jegoriç nydən irməd:—Ergndən cəvr. Nisz bolxmñ gidmn. Tiiklən biçkdıyd naadcxadmn.

* * *

Tiigəd ug syyldñ sovetsk nisəçnr ik kiitvr, halv səlkər xag kel uga orldv; şogç radist „Şmidtın lager Vankarem xo-ornd aharar nislhñ xaalh harhv“ giz cug delkəd zənglv. Nisəçnr xatu hazran xəəldəd, nyıldəd jovcxadg məsn der buuldv. Ik-ik məsn deegyr kynd apparatmudan çirdv. Nisəçnr Çelys-kinixnig xagsu hazrur zəəz harhv.

Ter ədrinñ syl xaalhdan gəmtə profesr Şmidtig avç harv.

Məsn der 6 kyn yldv. Şogç radist syl kyrtl bəəv. Zəvər ora bolad xarñhutrz odv.

Nisəçnr ədrtnñ nisz irəd, cugtahıñ avx bolldv.

Nisəçnrmyd nisləz odv. Kəndərsn lagert 6 kyn, dakad 8 noxa yldv.

Sə bolad, Polərn tengs deer Polərn odn harv. Ter odn Moskva deer bas harv, Moskvad bəəsn əmtñ ter Polərn odig xələn bəəz, məsn deer suux zurhan zərmg baatrmudin tuskar uxalldv.

* * *

Ter asxn lga zəvər udan untz çadsn uga. Səəd məsn deer bəəxıñ ikl əəmşgtə jumñ bollta giz sanv.

Məsnə dor xarlsn gyn tengs, ergndñ uurtə boln xurc mesd jovldad bəənə.

lga nydən xələhəd kevtlə. Nydndñ ərə (xora) dotrahar bas məsn jovsn bolad bəənə.

Ternə terz tusar harç jovsn avtomobilmydin nydnə gerl

bəəz.

Daruk ədrtnə xotn dotr məsər naadg naadn bolz əksn uga... Cahanaju anhuçlxar sedldv, tığə bəətlə Petuxin ekne harç irəd anhuçllsn uga. Şturm gidg nertə noxag bərz avad, cand zyuxər sedxlə, ternə əələd, „Bi polərn bişv, bi xaşamb“...— gihəd kyrkləd Petuxin xurhinə zuuhad avb.

Gentkn aakin ərən (xoran) terz sekgdəd, tolhahan harhad:

— Kyykd naadan çiləhəd naartn! Məsn xoosrad yldz! Syl ulsmud nisəd harç odcxav, əmtin syl ken harsinə medzənt? Naçalnig Bobrov, kapitan Voronin dakad mana baav, şoğç radist—giz xəəkrv.

Aak telegram avad: „Syl bolz məsig xajz harçənəvdn. Oda dakz Şmidtin lager uga. Syl hal şatv. Ezga məsn der; pə kesn modnd sovetin orna ulan tug xatxgdad yldəd bəəv“, giz umşv.

* * *

Əmnə kelzəsərn, ijunə sarla Moskvhur şoğç radist xərz irv.

Ter, cug çelyskinslə boln sovetin sojuzin nisəç—gerojmudla xamdan irv. Cug Moskva gerojmudig tosv. Radist, şil bankd polərn məs avç irv.

Ternə çelyskinəxnə xojr duundur sardan suuhad harsn məsnə tərxa. Ter tərxa məsnd ik gidg xumsn kərəd naaldz oç—ternə xaz alsn cahan ajuhin temdg. Ter məsnə tərxaş radist jir ikər enkrtlz xadhlz. Ter məsnə samolet deer çign noxa can deer, kerm deer, pojezd deer çign avç irv.

Avç jovsn xalata belgnə biçə xəəltxə gihəd məsnd bərəd jovv. Ter məsnənnə tərxaş, Moskva kyrtl şişln kiitn Vagond təvəd avç irv.

— Eckmdn ik bəjrta tinəgr irv. Lyda lga xojr bəjrləd xazudnə ergəd hərədləd bəənə. Avç irx bolsn məsnənnə tərxaş ecknə avç irsn uga hinə medxər ik taçalta bəəxana.

— Bolv holşşgiəd surl uga, çomdahinə çign səkz bəəxm uga, zug kылəddədl bəəxana. Gentkn eck tolhahasn bərçkəd:— Zogsalt! Bankm jahv? giv.

Bank çemodanla zergləd, pol der bələ. Radist nam tynygan martçkiz. Ijunə sarin xalun narn bankig xalulad orkə; joraldnə butxağta usn dotr ik xar xumsn kəvəd jovna...

— Mə çamd, Severn polysin tasrxa! Xəəlbz oç—giz eckmdn kelv.—Oda jahad orksm env!

— Jun volx bilə, volx xumsnə xəəlbz uga—giz Iga kelv.—Neg minutd—gisn Feodor Jegoroviçin dun harad odv. Bankan naaran əglç... Bi darunə.

Bankig avçkad, evrənnə ərəhyrn (xorahurn) orz odv. Xəry orz irəd, stol deer kəlrəd bəəsn bankig avç irəd təvçkv.

Cugtan neg duuhar xəəkrəd odv. Bank dotr polərn məsn kevtə. Məsn dotr ajuhin xumsn kərç oç.

— Sonszalt,—kyynə es çadz jumn hazr deer jir uga. Eny-gən jahz kevt? giz radist zurv.

— Amr jumn—giz Feodor Jegoroviç kelv. Bi kiitn xalx kergin medigçv. Bi jum kiitryldg (xolodilən) zavodt kədlənəv, Zavodt iskustven xyyrə məs kenə. Ter məsn 70 gradus kiitn. Tiim məsig xavıxdan çign avad jovz volna. Xəəlxlərn ho-ozdm biş, şud aharur harç oddmn. Tiim biçkn tasrxa məsig usnd xajçkklə, darunə kərç odna...

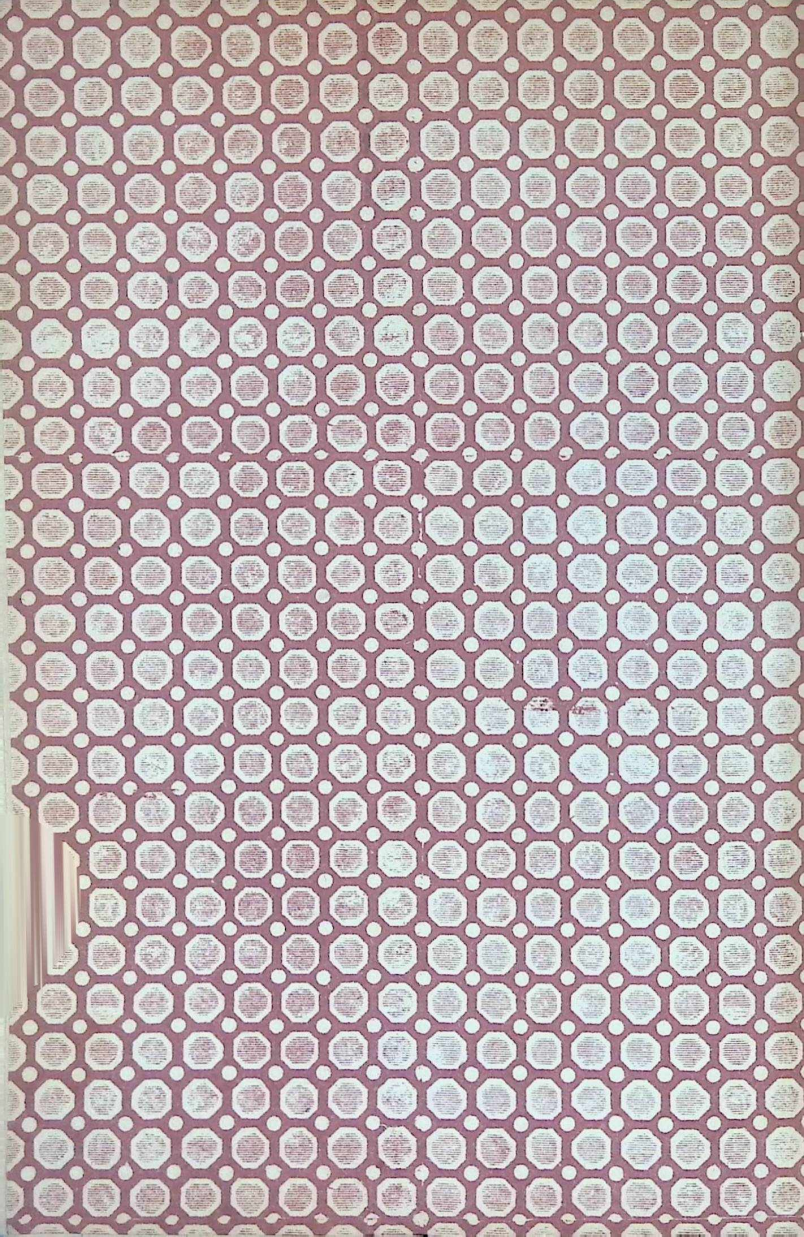
Cugtan əlx təşldv. Dakad eckmdn gentkn Ig tal xələç-kəd:—Nə Jgorə kartin ərə zogsıç giz kelv. Oda Igan tolhanə Severn polysd kyrd bəəv.

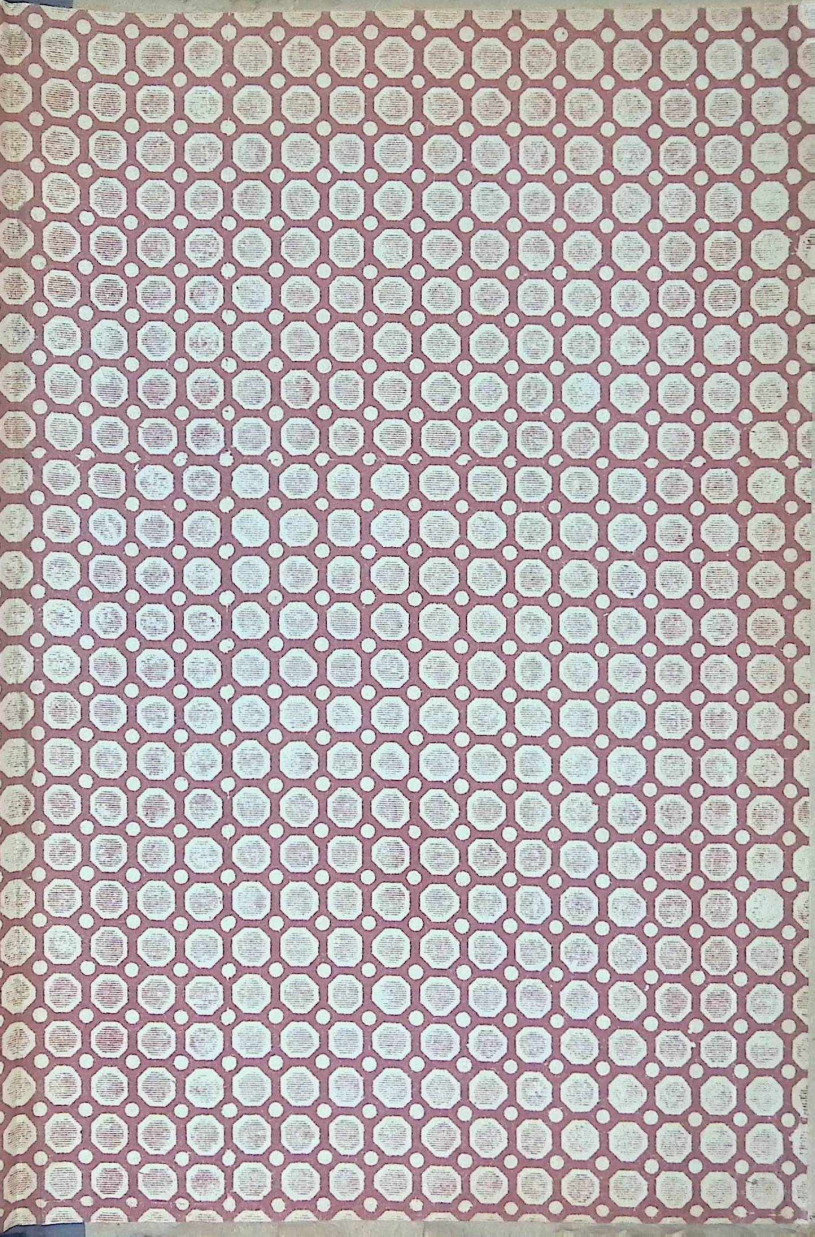
SURVRMUD.

1. „Çelyskin“ Polərn tēgsəs ju xəəsm?
2. „Çelyskin“ junla xarhv?
3. Məsn deer radist ju kezəsmə? Evrənnə kergən jahz kycəv?
4. „Çelyskinxnig“ radistin ger vylnə jahz xələv? Oncdnə gergnəv boln kykdin tuskinə medylz keltn?
5. Ecknə yrdinnə daalhvr jahz kycəz?
6. „Çelyskincnrig“ xarsxin tələd mana partə voln sovetin pravity-lystv ju kev?
7. „Çelyskincnrig“ xarssn baatr nisəçnrig partə voln pravitelystv juhar mərəlv?

H A R G.

1. Pionerin uxallhn Beglən H.	3
2. Çon, arat, tuula hurvn	—
3. Hərədlhn L. N. Tolstoj	7
4. Mərç—meklə V Garşin	9
5. Cajaxa, xun, curx hurvn—Krilov	14
6. Nyr ger boln sar meçn—Krilov	—
7. Altn-zahsn—Puşkin	16
8. Kaştank—A. P. Çexov	22
9. Xar zolm—Basnha Baatr	37
10. Zalxuhitn jaaxv?—Manzin Nimgr	42
11. Xar modn keşyr—Manzin Nimgr	46
12. Cahan xurhn—Manzin Nimgr	49
13. Xəeç—Manzin uuhn көvyn—M. N.	57
14. Muxlasın yrd boln zergçnrin kiçgyd—Korolenko	61
15. Nekəçin zovlq—Serafimoviç	65
16. Arxip övgn Lenka xojr—M. Gorkij	68
17. Kavkazın kel bərgdsn kyn—Tolstoj	81
18. Mu көvyn—Ulyçinə B.	103
19. Manaxnd dən jahz bolv—A. S. Neverov	114
20. Amrl uga odmrud—Manzin Bat	119
21. Izl—Manzin Bat	124
22. Пыçın vah boln şkolin nasnъ zilmudnъ—A. J. Ulyjanova	126
23. Bidn biçkп volşşevigud—Inzin Liz	132
24. Mana maşın—Manzin Bat	134
24. Kiitn—dala—Kassily	136

Угнъ 1 аг. 55 д. Надгнъ 35 д.

ШАЛБУРОВ Г.

ХРЕСТОМАТИЯ

ПО ЛИТЕРАТУРЕ

ЧАСТЬ I

ТРЕТИЙ ГОД ОБУЧЕНИЯ

На калмыцком языке.